

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Cahier 2016-8

Over grenzen op dievenpad

Een onderzoek naar de facilitering van mobiele bendes

B. van Gestel
R.F. Kouwenberg

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het WODC is verricht.

Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Veiligheid en Justitie weergeeft.

Voorwoord

Sinds jaar en dag bestaan er dievenbendes die door Europa trekken, landgrenzen overgaan en ook Nederland aandoen. Deze rondtrekkende bendes stonden afgelopen decennium regelmatig in de publieke belangstelling, mede vanwege de uitbreiding van de Europese Unie. De (voormalige) Minister van Veiligheid en Justitie heeft in de afgelopen jaren meerdere malen zijn zorgen geuit over het brede scala aan vermogensdelicten dat door rondtrekkende bendes wordt gepleegd. Hij heeft het WODC gevraagd om nader onderzoek te doen ten behoeve van het tegenhouden van mobiele bendes. Dat WODC-onderzoek is primair gericht op facilitering van mobiele bendes en bestaat uit twee delen. Het eerste deel is in 2014 uitgevoerd en betreft een literatuurstudie. Het tweede deel betreft een empirische vervolgstudie op basis van de inhoud van opsporingsdossiers. In het voorliggende rapport worden de bevindingen uit die studie beschreven. Aan de hand van vijftien recente strafrechtelijke opsporingsonderzoeken is achterhaald op welke wijze mobiele bendes in Nederland worden gefaciliteerd en welke actoren en omstandigheden daarbij een rol spelen. De focus is daarbij primair gericht op verwevenheid tussen legaliteit en illegaliteit.

Graag willen we alle geïnterviewde politie- en justitiefunctionarissen bedanken die ons uitvoerig te woord hebben gestaan over de betreffende strafzaken. Zij worden in dit rapport niet bij naam genoemd maar we zijn hen zeer erkentelijk voor de kennis en ervaringen die zij met ons hebben gedeeld. Daarnaast danken we de leden van de begeleidingscommissie voor hun constructieve bijdragen aan dit rapport.

B. van Gestel
R.F. Kouwenberg

Inhoud

Samenvatting – 7

1 Inleiding – 15

- 1.1 Doelstelling en vraagstelling – 16
- 1.2 Methoden van onderzoek – 17
- 1.3 Opbouw – 19

2 Theoretisch kader – 21

- 2.1 Gelegenheid en situationele criminaliteitspreventie – 21
- 2.2 Sociale relaties en etnische gemeenschappen – 22
- 2.3 Ontmoetingsplekken – 23

3 Zaken en verdachten – 25

- 3.1 Beschrijving van de casussen – 25
- 3.2 Verdachten en groepen – 28

4 Voorbereiding en uitvoering van het criminele bedrijfsproces – 31

- 4.1 Reis en verblijfplaatsen – 31
- 4.2 Werving nieuwe bendeleden en vermoedens over opdrachtgeverschap – 34
- 4.3 De reis naar plaats delict – 38
- 4.4 Afschermingsmethoden – 38
- 4.5 Gebruik van ICT – 42

5 Verwerking van de buit – 45

- 5.1 Opslagplaatsen – 45
- 5.2 Bestemming van de buit en afzetmarkt – 47
- 5.3 Transport van de buit naar het herkomstland – 52

6 Faciliterende dimensies en de opsporing – 55

- 6.1 Legale beroepen en beroepsgroepen – 55
- 6.2 Sociale relaties – 56
- 6.3 Ontmoetingsplekken – 57
- 6.4 Legale actoren als faciliteerders en de opsporing – 58
- 6.5 Illegale actoren als faciliteerders en de opsporing – 59

7 Informatie-uitwisseling – 63

- 7.1 Informatie-uitwisseling met andere regio's – 63
- 7.2 Informatie-uitwisseling met andere landen – 65

8 Slotbeschouwing – 69

Summary – 75

Literatuur – 83

Bijlagen

- 1 Samenstelling van de begeleidingscommissie – 85
- 2 Itemlijst tbv dossierstudie facilitering van mobiele bendes – 87

Samenvatting

Afgelopen jaren heeft de Minister van Veiligheid en Justitie meerdere malen zijn zorgen geuit over het brede scala aan vermogensdelicten dat door mobiele bendes wordt gepleegd en over de schade die dat bij burgers en bedrijven teweegbrengt. Het Nederlandse beleid richt zich, naast intensivering van de opsporing, nadrukkelijk op het *tegenhouden* van mobiel banditisme. Door vergaren van kennis over verschillende 'stappen' in het criminele bedrijfsproces van mobiele bendes, kan meer zicht worden verkregen op de wijze waarop mobiele bendes worden gefaciliteerd en van welke legale actoren en gelegenheden ze misbruik maken. Die kennis kan door de overheid worden gebruikt om het criminele bedrijfsproces te stoppen of te verstoren. De Minister van Veiligheid en Justitie heeft gevraagd om onderzoek door het WODC te laten doen ten behoeve van het tegenhouden van mobiele bendes. Het WODC-onderzoek is primair gericht op facilitering van mobiele bendes en is in twee delen uitgevoerd. Het eerste deel behelst een research synthese en is in 2014 uitgevoerd. In die synthese zijn bevindingen uit bestaande wetenschappelijke publicaties over facilitering van mobiel bendes samengevoegd. De bevindingen uit de synthese zijn samengevat aan de hand van drie theoretische dimensies, te weten legale beroepsgroepen, sociale relaties en ontmoetingsplekken. Het zijn dynamische dimensies die in verschillende fasen in het bedrijfsproces van mobiele bendes een ondersteunende rol blijken te spelen. Het tweede deel betreft een empirisch onderzoek naar de inhoud van vijftien strafrechtelijke opsporingsdossiers. In dit rapport worden de bevindingen daarvan gepresenteerd.

Doelstelling en vraagstelling

Doel van dit onderzoek is om actuele informatie te verzamelen over de facilitering van mobiele bendes, specifiek gericht op de Nederlandse situatie. In dit onderzoek staan de volgende vragen centraal:

- Hoe zijn de mobiele bendes samengesteld en op welke delicten zijn zij gericht?
- Op welke wijze worden mobiele bendes in Nederland gefaciliteerd? Welke actoren en omstandigheden kunnen daarbij worden onderscheiden?
- Op welke wijze wordt tijdens of na een opsporingsonderzoek informatie uitgewisseld met opsporingspartners in andere regio's en andere landen?

Met het begrip facilitering doelen we op actoren en omstandigheden die – bewust of onbewust – mobiel banditisme mogelijk maken en gelegenheid bieden voor deze vorm van criminaliteit. Bij actoren gaat het zowel om personen als om bedrijven. Er wordt enerzijds gekeken naar actoren die doelbewust meewerken en hun diensten verlenen en anderzijds naar actoren die ongewild ondersteunende diensten verlenen zonder dat ze dat zelf goed weten. De focus zal bij de beantwoording van de vragen over facilitering gericht zijn op de verwevenheid tussen legaliteit en illegaliteit.

Onderzoeksopzet

Voor dit onderzoek is informatie bestudeerd uit vijftien strafrechtelijke opsporingsonderzoeken die in de afgelopen jaren in Nederland zijn uitgevoerd en inmiddels zijn afgesloten. In de dossiers van de opsporingsonderzoeken staan onder andere verslagen van telefoongesprekken die zijn afgetapt, verslagen van politieobservaties en verslagen van verhoren met verdachten en getuigen. Strafdossiers bevatten daardoor gedetailleerde informatie over de sociale leefwereld van de mobiele bendes

en de context waarbinnen zij opereren. Daarnaast zijn interviews gehouden met functionarissen van politie en justitie die nauw bij de opsporingsonderzoeken waren betrokken, met hen is gesproken over hun ervaringen, kennis en perceptie ten aanzien van de betreffende zaak. Ook hebben we met behulp van deze interviews achterhaald op welke wijze tijdens of na een opsporingsonderzoek informatie is uitgewisseld met opsporingspartners in andere regio's en andere landen.

Bij de selectie van strafzaken hebben we de volgende criteria gehanteerd:

- het opsporingsonderzoek is gestart in 2013 of later en inmiddels door de politie afgerond;
- het opsporingsonderzoek richt zich in hoofdzaak op vermogenscriminaliteit van mobiele bendes die (deels) in Nederland is gepleegd;
- het onderzoek richt zich op een samenwerkingsverband tussen twee of meer verdachten die meerdere vermogensdelicten hebben gepleegd (stelselmatig);
- de verdachten komen uit een ander land en wonen hier niet of op tijdelijke basis.

Bij de selectie van casussen hebben we daarnaast gelet op variatie in type criminaliteit en variatie in regio waarin de delicten zijn gepleegd.

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. In de eerste plaats kunnen op grond van het onderzoeksmateriaal geen kwantitatieve uitspraken worden gedaan. Het rapport betreft een *kwantitatieve* beschrijving van sociale processen en van de wijze waarop faciliteerders een rol spelen in de bedrijfsvoering van mobiele bendes. In de tweede plaats is de informatie in opsporingsdossiers door de politie verzameld ten behoeve van strafrechtelijke opsporing en vervolging. Strafdossiers geven daardoor per definitie een incompleet beeld van het te bestuderen verschijnsel. Het zou bijvoorbeeld kunnen dat de meest effectief opererende bendes geen object worden van opsporingsonderzoek omdat ze de politie te slim af zijn. In dat geval blijven ze voor ons ook buiten beeld. Niettemin geven de strafdossiers die *wel* zijn opgemaakt, ons de unieke mogelijkheid om de aard van mobiele bendes – zoals die in de afgelopen jaren in Nederland object waren van strafrechtelijk opsporingsonderzoek – in detail te bestuderen.

Bevindingen

In de vijftien opsporingsdossiers komen in totaal 100 verdachten voor: 79 mannen en 21 vrouwen. Ongeveer de helft van de verdachtengroepen bestaan alleen uit mannen, in de andere helft zijn ook vrouwen vertegenwoordigd. Zeven verdachtengroepen komen hoofdzakelijk uit Roemenië, twee groepen komen uit Litouwen, twee groepen uit Albanië, één groep komt uit Servië, één groep hoofdzakelijk uit Bulgarije en tot slot bestaat één groep uit Roemenen en Nederlanders.

In de bestudeerde casussen maken verdachten zich schuldig aan georganiseerde winkeldiefstal (vijf zaken), aan inbraken in woningen en bedrijven (vijf zaken), aan georganiseerde straatroof/zakkenrollerij (twee zaken), aan (pogingen tot) overvallen (twee zaken) en aan georganiseerde autodiefstal (één zaak). De verdachten zijn strafrechtelijk vervolgd voor diefstal, diefstal in vereniging gepleegd of diefstal met geweld (artt. 310, 311, 312 WvSr.), vaak in combinatie met opzetheling en heling (artt. 416, 417 WvSr.). In drie zaken zijn verdachten ook vervolgd wegens deelname aan een criminele organisatie (art. 140 WvSr.)

Het criminele bedrijfsproces van mobiele bendes

Op basis van het casusmateriaal uit de vijftien bestudeerde zaken worden in het rapport de verschillende stappen in het criminele bedrijfsproces van criminele bendes ontrafeld. We vatten de belangrijkste bevindingen hier samen.

Vorbereiding en uitvoering

Verdachten komen meestal met een personenauto of minibus naar Nederland. Daarnaast wordt soms met het openbaar vervoer (busmaatschappij) gereisd en in enkele gevallen ook met het vliegtuig. In de meeste zaken is het grootste deel van de verdachten een paar weken tot een paar maanden in Nederland. De meeste mobiele bendes verblijven tijdelijk op een recreatiepark of in een woning. De personen die de tijdelijke woonruimte verzorgen, zijn al langer in Nederland en zijn op de hoogte van de criminele activiteiten van de mobiele bende. In enkele casussen wordt overnacht in een hotel, pension of in een auto.

Een deel van de verdachten is tijdens het verblijf in Nederland tussentijds op en neer gereisd naar het herkomstland of naar andere Europese landen, bijvoorbeeld voor vakantie of familiebezoek. Verdachten zijn mobiel binnen Europa en binnen Nederland. Mobiele bendes zijn daarnaast beweeglijk als het gaat om de personele samenstelling van een groep. Van 'vaste' groepen kan nauwelijks gesproken worden, hooguit van tijdelijke samenwerkingsverbanden. Die snelle wisselingen maken de opsporing lastig, omdat verdachten snel uit beeld kunnen zijn. Wel zien we in veel casussen een persoon of een kleine 'kerngroep' van enkele personen die na wijzigingen telkens samenwerking zoeken met nieuwe mensen.

Bendeleden die teruggaan naar het herkomstland of door de politie worden opgepakt, worden door de hoofdverdachte of 'kern' van de groep vervangen door anderen, dat komt althans in een deel van de opsporingsdossiers naar voren. Het initiatief om toe te treden tot een mobiele bende ligt niet altijd bij bendeleden die hier al actief zijn, maar kan ook liggen bij mensen die overwegen om hier naartoe te komen om deel te nemen aan de criminele activiteiten. Ze bieden zichzelf aan en voeren oriënterende gesprekken met bendeleden in Nederland. Personen die zich bij bendes aansluiten of worden gerekruteerd, komen met name uit het thuisland van de betreffende bende – vaak ook uit hetzelfde dorp of dezelfde streek. Uit het casusmateriaal wordt aannemelijk dat de mobiele bendes onderdeel vormen van een internationaal crimineel circuit.

Verdachtengroepen gebruiken verschillende afschermingsmethoden om uit het zicht van de politie te blijven. In enkele zaken zien we verdachten die meerdere namen en identiteiten gebruiken. Daarnaast is de inzet van katvangers voor de koop of huur van auto's een veelgebruikte methode om uit het zicht van de politie te blijven. In verschillende zaken komen personen voor die veel auto's op hun naam hebben staan. Naast katvangers die auto's op hun naam hebben staan, zijn er ook woonadressen die telkens terugkomen in verschillende politiedossiers, het zijn adressen die door verdachten worden opgegeven als ze door de politie worden aangehouden.

Het zwijgen van bendeleden is een belangrijke afschermingsmethode als mensen door de politie zijn opgepakt. Binnen de groepen lijkt druk te worden uitgeoefend om niet met de politie te praten. In uiteenlopende verklaringen van verdachten komt naar boven dat er is bedreigd met represailles als er gepraat zou worden met de politie. Ook komt in verklaringen naar voren dat mensen bang zijn voor andere bendeleden. Opmerkelijk is, dat een deel van de verdachten uiteindelijk wel bereid is te praten met de politie, ondanks de dreigementen. In zes casussen leggen verdachten uiteindelijk verklaringen af over de werkwijze van de bende, de gepleegde delicten, de medeverdachten en de bedreigingen. De bestudeerde casussen laten verder zien dat het gebruik van extern geweld door mobiele bendes niet gangbaar

is, maar soms toch wordt toegepast. Dat is het geval in zaken waarbij zich iets onverwachts voordoet tijdens de uitvoering van criminaliteit.

De opsporingsdossiers bevatten weinig informatie over communicatie die verloopt via online communicatiekanalen zoals Whatsapp of Skype, want de opsporing kan de inhoud van dergelijke digitale communicatie niet of nauwelijks ontsleutelen. Daarentegen is in de dossiers ruim zicht op het gebruik van Facebook. Veel verdachten gebruiken Facebook voor communicatie met mensen in het herkomstland en voor onderlinge communicatie met bendeleden alhier. Ook wordt Facebook gebruikt om gestolen goederen te tonen aan potentiële kopers. Een deel van de verdachten heeft geen moeite gedaan om het eigen facebookaccount af te sluiten voor buitenstaanders, waardoor politieteam bendeleden kunnen volgen. Recherche teams maken bij de opsporing veelvuldig gebruik van Facebook; om mensen via foto's te herkennen, om relaties tussen mensen te onderzoeken en om te achterhalen waar mensen verblijven. Als mensen hun account niet afschermen en plaatsherkenning hebben ingesteld, kan ook worden bekeken op welke plekken ze verblijven en waar ze zijn geweest.

Verwerking van de buit

Mobiele bendes nemen de buit meestal mee naar de woning of het recreatiepark waar ze tijdelijk verblijven. Recreatieparken doen ook dienst als plek waar spullen worden doorverkocht; helers bezoeken de parken om zaken te doen. De helers die in zicht zijn in de opsporingsdossiers, zijn voornamelijk marktkraamhouders die op een legale markt hun spullen verkopen. Bij aanhoudingen en doorzoekingen blijken de marktlui verschillende opslagplaatsen te hebben. Naast de eigen woning en de stand op de markt, worden gestolen goederen opgeslagen in door hen gehuurde opslagboxen. Verder worden ook in de bestelbusjes van de marktkraamhouders gestolen spullen aangetroffen. In één casus fungeert een autogarage en loods als opslagplaats voor gestolen auto's en onderdelen van auto's. In die casus worden gestolen auto's uit andere landen naar Nederland gebracht en hier bij een autobedrijf bewerkt en uit elkaar gehaald.

Gestolen spullen worden zowel voor eigen gebruik aangewend als voor de verkoop. Een deel van het gestolen goed wordt naar familie in het herkomstland gestuurd. Verdachten dragen zodoende bij aan het levensonderhoud van hun familie in het herkomstland. Gestolen spullen worden niettemin meestal doorverkocht. Bij georganiseerde winkeldiefstal zien we een sterke gerichtheid op bepaalde producten; bendes zijn gericht op cosmeticaproducten, op kledingmerken of op gereedschap en er wordt geanticipeerd op een afzetmarkt en op een of meerdere helers. Die gerichtheid geldt ook voor de bestudeerde verdachtengroepen van autodiefstal (luke auto's) en straatroof (mobiele telefoons, sieraden). Bij verdachtengroepen die zich bezighouden met georganiseerde winkeldiefstal, worden vraag en aanbod van gestolen waar intensief op elkaar afgestemd. Dat geldt zowel voor spullen die hier worden verkocht als voor spullen die naar het herkomstland gaan. Helers geven bestellingen door en onderhouden contact met dievenbendes omtrent producten waar vraag naar is. Bij mobiele bendes die zich bezighouden met inbraken, lijkt er minder te worden gewerkt op grond van bestellingen en lijkt de afzetmarkt minder goed georganiseerd.

In enkele casussen komen nog andere actoren in beeld als het gaat om bestemming van de buit, namelijk telecomwinkels in een casus waarin straatroof centraal staat en autosloperijen in een casus die handelt over autodiefstal.

Transport naar het herkomstland vindt op verschillende manieren plaats. Verdachten nemen zelf spullen mee met de auto als ze (tijdelijk) teruggaan naar huis. Daarnaast komen met name postbedrijven in beeld, die pakketten met gestolen goederen naar het buitenland versturen. Een deel van de verdachtengroepen verstuurt

regelmatig pakketten naar het herkomstland. Voor transport naar Roemenië wordt van een pakketdienst gebruikgemaakt, die in verschillende opsporingsonderzoeken opvalt door de intensieve contacten met de verdachtengroepen. In de zaken komt ook naar voren dat chauffeurs van het pakkettenbedrijf op campings en recreatieparken komen om pakketjes op te halen.

Facilitering

Beroepsgroepen

Als legale beroepsgroep komt vooral de marktkraamsector aan het licht. Marktkraamhouders die in de bestudeerde dossiers naar voren komen, spelen een sleutelrol bij de heling van gestolen goederen uit winkels. Ze onderhouden intensief contact met bendeleden over vraag en aanbod van producten en zorgen voor continuïteit van georganiseerde winkeldiefstal. Terwijl verdachtengroepen hier kort verblijven en snel rouleren, zorgen marktkraamhouders er door hun tussenkomst voor dat er een constant aanbod is van gestolen producten. Het zijn lokale ingebedde personen, Nederlands ingezetenen, die een schakel vormen tussen mobiele bendes uit het buitenland en lokale markten. Ze zorgen voor verwevenheid tussen bovenwereld en onderwereld en regelen voortdurende toegang tot lokale legale markten en daarnaast zorgen ze soms ook voor tijdelijke huisvesting van bendeleden.

Daarnaast komen nog andere beroepsbranches in beeld, zij het minder prominent. Het gaat om opslagbedrijven, telefoonwinkels, makelaars en autoverhuurbedrijven. Auto's worden ook aan katvangers verhuurd, op namen van personen die niet aan het loket van de verhuurder verschijnen. Autosloperijen spelen een rol door onderdelen van gestolen auto's op te kopen. De autobranche komt expliciet in beeld als sprake is van diefstal van auto's; als opslagplaats voor gestolen auto's, als bewerker van auto's en als verkoper van gestolen auto's.

Sociale relaties

In de bestudeerde casussen zijn geen relaties zichtbaar met arbeidsmigranten uit het herkomstland van verdachten. Er blijkt geen sprake te zijn van etnische gemeenschappen die in Nederland als springplank fungeren en een faciliterende rol spelen voor mobiele bendes. Wel hebben de meeste mobiele bendes relaties met een of enkele personen die hier al langer wonen en lokaal zijn ingebed. Deze lokaal ingebedde personen zijn in Nederland al langer actief in de criminaliteit en helpen de verdachten actief, bijvoorbeeld bij het verkrijgen van huisvesting of vervoermiddelen. Op die wijze vormen ze een verbinding tussen mobiele bendes en de Nederlandse samenleving. Vaak betreft het mensen uit het herkomstland van bendeleden, maar niet altijd.

Daarnaast onderhouden mobiele bendes sociale relaties met mensen uit het herkomstland die elders in Europa verblijven en crimineel actief zijn. De casussen laten zien dat bendeleden onderdeel vormen van een internationaal crimineel circuit waarbij men informatie uitwisselt over lokale markten, lokale contactpersonen en mogelijkheden voor nieuwe samenwerking. Werving van nieuwe bendeleden vindt niet zozeer hier plaats maar vooral internationaal en in het herkomstland. Ook bij heling spelen internationale sociale contacten van bendeleden en bindingen met het herkomstland een rol.

Ontmoetingsplekken

Als ontmoetingsplek voor mobiele bendes komen vooral recreatieparken naar voren. Het zijn semipublieke legale plekken waar landgenoten samenkomen, nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan, spullen worden opgeslagen, helers langskomen om zaken te doen en waar internationale postbedrijven een tussenstop maken om

pakketten op te halen. Recreatieparken vormen een vaste structuur voor talrijke stappen die mobiele bendes moeten nemen, ze bieden een gelegenheid voor verschillende fasen van het criminele bedrijfsproces. Als bendes of individuele bendeleden na korte tijd weer verder trekken, blijven de recreatieparken een constante factor voor nieuwe groepen en voor de lokaal opererende helers. Ook hier kan gesproken worden van lokaal ingebedde actoren die als schakel fungeren tussen legaliteit en illegaliteit.

Daarnaast vormen sociale media een virtuele ontmoetingsplaats voor bendeleden. In de opsporingsdossiers is met name zicht op de sociale netwerksite Facebook. Via Facebook vindt de (internationale) communicatie tussen bendeleden plaats, de site wordt onder meer gebruikt om elkaar op de hoogte te houden van verblijfsplaatsen, criminele activiteiten en reisplannen. Ook voor het tonen van gestolen spullen en voor vraag en aanbod wordt Facebook gebruikt.

Daarnaast komen nog andere ontmoetingsplekken in beeld, maar minder prominent: in enkele casussen zien we woningen die dienst doen als 'doorgangshuis' en in enkele strafdossiers is zicht op hotels en pensions waar bendeleden verblijven en leden elkaar ontmoeten. Tot slot is in één casus de openbare bibliotheek van een grote stad de vaste ontmoetingsplek voor bendeleden.

Facilitering en de opsporing

De hiervoor genoemde faciliterende actoren zijn in formele zin vaak 'legale' actoren die meewerken aan mobiel banditisme. Ze leveren ondersteunende diensten en de vraag is of er bewust door hen wordt meegewerkt of dat ze een ondersteunende rol vervullen zonder daar zelf van op de hoogte te zijn. Op grond van het casusmateriaal wordt in dit rapport een driedeling gemaakt in de wijze waarop door de opsporing is omgegaan met deze vraag. In de eerste plaats zijn sommige beroepsbeoefenaren door de opsporing expliciet als verdachte in een opsporingsonderzoek meegenomen, als wordt vermoed dat zij onderdeel uitmaken van de verdachtengroep en er informatie voorhanden is waaruit blijkt dat zij actief deelnemen. Dat is bijvoorbeeld het geval bij personen uit de markthandel en de autobranche.

In de tweede plaats heeft de politie in sommige gevallen het vermoeden dat betrokken bedrijven of personen weet hebben van de criminele activiteiten, maar worden deze actoren toch niet als verdachten gekenschetst omwille van afbakening van het onderzoek. Dat is bijvoorbeeld het geval bij bepaalde hotels en pensions, bij medewerkers van telecomwinkels en autosloperijen. Een probleem dat in deze context door veel opsporingsfunctionarissen wordt genoemd, is dat het moeilijk is om over een faciliteerder voldoende strafrechtelijk bewijs te verzamelen. Bij de overweging om al dan niet opsporingsonderzoek te starten naar een faciliteerder, speelt op de achtergrond de vraag of wel bewezen kan worden dat het bedrijf of de persoon kennis had van de criminele activiteiten. Die twijfel wordt vaak als reden genoemd om faciliteerders niet in het opsporingsonderzoek op te nemen. Men kiest dan voor afbakening en beheersbaarheid van het opsporingsonderzoek, ook met het oog op beschikbare capaciteit.

In de derde plaats zijn er legale actoren waarvan de opsporing vermoedt dat zij niet bewust aan de criminele praktijken meewerken en hier geen weet van hebben. Dat is bijvoorbeeld het geval bij verhuurders van huisjes op recreatieparken. Parkeerge-naren worden door politie en justitie niet gezien als verdachten maar eerder als partners om mee samen te werken.

Informatie-uitwisseling tussen regio's en landen

Mobiele bendes verplaatsen zich snel, zowel binnen Nederland als binnen Europa. Daarnaast wisselen groepen snel van samenstelling. Die snelle verplaatsingen en wisselingen maken de opsporing lastig, omdat verdachten snel uit beeld kunnen zijn. Informatie-uitwisseling tussen regio's en landen is daarom essentieel en het ontbreken daarvan biedt een gelegenheid voor mobiele bendeleden om buiten het

vizier van de opsporing te blijven of om elke keer weer als 'first offender' bestempeld te worden. In dit rapport komt naar voren dat informatie over verdachten niet automatisch wordt gedeeld tussen regio's, waardoor de stelselmatige en bedrijfsmatige werkwijze van verdachten vaak niet in kaart kan worden gebracht. Bij snelle afdoeningen van zaken doorgaans geen tijd om te informeren naar zaken uit andere regio's en om de werkwijze van verdachten in beeld te brengen. Daarnaast is het niet gebruikelijk om informatie uit het eigen opsporingsonderzoek te delen met andere regio's.

Ook het delen van informatie met andere landen gebeurt niet automatisch en van actieve samenwerking met andere landen is in een groot deel van de bestudeerde casussen geen sprake. Als wel actief informatie wordt gedeeld tussen landen, gebeurt dat via uiteenlopende kanalen, afhankelijk van de voorkeur van de betreffende opsporingsteams. Dat leidt ertoe dat informatie over verdachten en verdachtengroepen versnipperd in Europa aanwezig is en niet op één plek bijeenkomt. Informatiestromen lopen niet standaard via Europol, terwijl dat inmiddels wel het voorkeurskanaal is voor Europese informatie-uitwisseling. De praktijk laat zien dat elk opsporingsdienst en elke rechercheur zijn eigen manier kiest om in Europees verband informatie te delen. Soms verloopt die uitwisseling via Europol, vaak niet.

De rol van gemeenten en private partijen

In dit rapport komt naar boven dat mobiele bendes bij hun criminele bedrijfsproces ondersteund worden door lokaal ingebedde actoren die een legale positie in de 'bovenwereld' innemen. Vanuit het gedachtengoed van de situationele criminaliteitspreventie is het vervolgens de vraag of het lokale bestuur en private partijen ook een bijdrage hebben kunnen leveren aan de bestrijding van mobiele bendes. Het idee is immers dat de vergaarde kennis omtrent facilitering ertoe leidt dat iets wordt gedaan aan de gelegenheidsstructuur die de misdaad mogelijk maakt. In het geval van de marktkraamhouders hebben politie en justitie inderdaad met bestuurlijke en private betrokkenen informatie uitgewisseld over de illegale praktijken. Die informatie uit opsporingsonderzoeken kan aanknopingspunten bieden voor preventieve maatregelen. Want door de inzet van bestuurlijke middelen – bijvoorbeeld de sluiting van bepaalde marktdelen, het intrekken van vergunningen, het geven van waarschuwingen of het versterken van controle en toezicht – zou de gemeente preventief op kunnen treden. Maar het lokale bestuur lijkt vooralsnog geen bestuurlijke actie te hebben ondernomen en betrokken politie- en justitiefunctionarissen verbazen zich over het uitblijven van bestuurlijke maatregelen. Ook de marktdirectie zelf onderneemt volgens opsporingsfunctionarissen weinig tegen individuele marktkraamhouders om de illegale praktijken een halt toe te roepen. Zolang de gelegenheidsstructuur van de markt ongewijzigd blijft en informatie uit de recente strafzaken geen beweging in gang zet bij bestuurlijke en private partijen, zullen de criminele praktijken van mobiele bendes gecontinueerd kunnen worden.

Recreatieparken fungeren ook als schakel tussen legale en illegale activiteiten. Door politie en justitie is geen informatie over de betreffende parken doorgegeven aan gemeenten. Dat is vanuit het oogpunt van de integrale samenwerking opmerkelijk, omdat gemeenten wellicht middelen in handen hebben om meer grip te krijgen op de illegale praktijken op de parken. Zo kan het bewustzijn van parkeigenaren worden vergoed door middel van voorlichting, en kunnen zij worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld ten aanzien van toezicht en controle bij het inchecken van gasten. De vraag in deze context is in hoeverre parkeigenaren kunnen bijdragen aan het wegnemen van de verwevenheid tussen legale en illegale praktijken. Meer in het algemeen zou gekeken kunnen worden welke mogelijkheden er voor bestuurlijke en private partijen zijn om in preventieve zin verder te gaan met informatie uit de opsporingsdossiers. Zolang de parken en markten een vaste gelegenheidsstructuur vormen voor mobiele bendes, zullen aangehouden of vertrekende bendeleden gemakkelijk vervangen kunnen worden door anderen.

1 Inleiding

Sinds jaar en dag bestaan er dievenbendes die door Europa trekken, landgrenzen overgaan en ook Nederland aandoen. Deze rondtrekkende bendes stonden afgelopen decennium regelmatig in de publieke belangstelling, mede vanwege de uitbreiding van de Europese Unie. In 2010 is in Europees verband een gemeenschappelijke definitie van het fenomeen 'mobiel banditisme' opgesteld, die de Nederlandse overheid heeft overgenomen (2011, Kamerstukken 28 684, nr 301).¹ Volgens deze definitie is sprake van mobiel banditisme als aan vier kenmerken wordt voldaan: (1) het stelselmatig plegen van (2) vermogenscriminaliteit, waarbij (3) wordt samengewerkt door daders die (4) internationaal actief zijn. Hoewel deze definitie niets zegt over de afkomst van mobiele bendes, komen in onderzoeksrapporten en beleidsnota's over dit onderwerp primair mobiele daders uit Midden- en Oost-Europese landen naar voren (o.a. Van Daele & Vander Beken 2010; Van Gestel 2014; Kamerbrief 9 oktober 2013). Mensen uit die landen kunnen sinds de uitbreiding van de Europese Unie makkelijker over landgrenzen binnen Europa reizen, omdat er voor hen geen visumplicht meer is. Volgens de politie zijn rondreizende bendes uit Midden- en Oost-Europese landen geen nieuw fenomeen maar wordt het probleem wel groter (Oplegnota korpsleiding overleg Aanpak Mobiel Banditisme Nationale Politie 2014).

De Minister van Veiligheid en Justitie heeft meerdere malen zijn zorgen geuit over het brede scala aan vermogensdelicten dat door rondtrekkende bendes wordt gepleegd en over de schade die dat bij burgers en bedrijven teweegbrengt (o.a. Kamerbrief 10 december 2014, Kamerbrief 9 oktober 2013; *Kamerstukken II*, 2009-2010, 28 684, nr. 273, nr. 301). Een intensivering van de aanpak van het probleem is volgens de minister vereist op zowel nationaal als Europees niveau. Naast intensivering van de opsporing richt het Nederlandse beleid zich nadrukkelijk op het tegenhouden van mobiel banditisme. Dat sluit aan bij de *situationele criminaliteitspreventie*, een benadering waarbij gekeken wordt naar de verwevenheid van criminaliteit met legale actoren en structuren. Bij die benadering worden de pijlen primair gericht op faciliterende actoren en gelegenheidsstructuren, die misdrijven mogelijk maken. In het projectplan 'Aanpak Mobiel Banditisme Nationale Politie 2014' dat door de politie is opgesteld, wordt het ontmantelen van de gelegenheidsstructuur van mobiel banditisme ook expliciet als doel gesteld. Door gebruik te maken van het zogenaamde 'barrièremodel' kan een crimineel bedrijfsproces in kaart worden gebracht. Bij elke 'stap' in dat proces kunnen illegale en legale actoren een rol spelen en gelegenheden die de criminele activiteiten mogelijk maken. Ook kan bij elke 'stap' gekeken worden welke overheidsdiensten en private organisaties een mogelijke rol kunnen spelen in het opwerpen van barrières of het wegnemen van faciliterende omstandigheden. De Minister van Veiligheid en Justitie heeft in de Kamerbrief van 9 oktober 2013 gevraagd om nader onderzoek door het WODC te laten doen ten behoeve van het tegenhouden van mobiele bendes.

Het WODC-onderzoek is primair gericht op facilitering van mobiele bendes en is in twee delen uitgevoerd. Het eerste deel behelst een research synthese en is in 2014 uitgevoerd (Van Gestel, 2014). In die synthese zijn bevindingen uit bestaande

¹ De Europese definitie luidt als volgt: '*Een mobiele (rondtrekkende) dadergroep is een vereniging van daders die zich stelselmatig verrijken middels vermogenscriminaliteit of fraude (bijvoorbeeld diefstal, inbraak in woningen of andere gebouwen, georganiseerde winkeldiefstal, zakkenrollen, ladingdiefstal, metaaldiefstal, diefstal op bouwplaatsen en fraude met geldautomaten (skimming)), een breed scala aan operaties uitvoeren en internationaal actief zijn.*' (Raad van de Europese Unie, 2010).

wetenschappelijke publicaties over facilitering van mobiele bendes samengevoegd. Voor die research synthese is aansluiting gezocht bij de benadering van o.a. Spapens (2006, p. 41 e.v.), die stelt dat de uitvoering van complexe criminele activiteiten beschreven kan worden als een logistiek bedrijfsproces. Door ontrafeling van dat proces kan zicht worden verkregen op posities, rollen en gelegenheden die deze criminaliteit mogelijk maken. Kennis over de verschillende stappen in het criminele bedrijfsproces geeft inzicht in de wijze waarop mobiele bendes worden gefaciliteerd en van welke legale actoren en structuren ze misbruik maken. Die kennis kan door de overheid worden gebruikt om na te denken over de ontwikkeling van preventieve maatregelen waarmee dat bedrijfsproces kan worden verstoord. Er kunnen drie fasen in het bedrijfsproces worden onderscheiden, namelijk voorbereiding, uitvoering en verwerking van gestolen handelswaar (o.a. Spapens & Fijnaut, 2005). Die indeling is voor de research synthese overgenomen en per fase is gekeken welke gelegenheden zich voordoen en welke faciliteerders behulpzaam zijn bij het criminele bedrijfsproces. De bevindingen uit de synthese zijn in het onderzoeksrapport vervolgens samengevat aan de hand van drie theoretische dimensies, te weten (1) legale beroepen en beroepsgroepen; (2) sociale relaties en etnische gemeenschappen en (3) ontmoetingsplekken. Het zijn dynamische dimensies die in verschillende fasen in het bedrijfsproces van mobiele bendes een ondersteunende rol kunnen spelen en niet zozeer gekoppeld zijn aan één fase of één barrière (Van Gestel, 2014). In hoofdstuk 2 werken we deze dimensies nader uit.

1.1 Doelstelling en vraagstelling

Doel van dit empirisch vervolgonderzoek is om actuele informatie te verzamelen over de facilitering van mobiele bendes, specifiek gericht op de Nederlandse situatie. Dat doen we op basis van data uit recent uitgevoerde strafrechtelijke opsporingsonderzoeken. Recente kennis over facilitering is nodig om na te kunnen denken over de ontwikkeling van preventieve maatregelen. Met recente data uit opsporingsdossiers kan een nauwkeuriger beeld worden verkregen van de wijze waarop de hierboven genoemde drie dimensies – te weten legale beroepsgroepen, sociale bindingen en ontmoetingsplekken – in de praktijk een helpende hand bieden aan mobiele bendes.

In dit onderzoek staan de volgende vragen centraal:

- Hoe zijn de mobiele bendes samengesteld en op welke delicten zijn zij gericht?
- Op welke wijze worden mobiele bendes gefaciliteerd? Welke actoren en omstandigheden kunnen daarbij worden onderscheiden?
- Op welke wijze wordt tijdens of na een opsporingsonderzoek informatie uitgewisseld met opsporingspartners in andere regio's en andere landen?

Facilitering

Met het begrip facilitering doelen we op actoren en omstandigheden die – bewust of onbewust – mobiel banditisme mogelijk maken en gelegenheid bieden voor deze vorm van criminaliteit. Het gaat om actoren die diensten leveren aan mobiele bendes en hen zodoende ondersteunen. Ze kunnen hun diensten aan meerdere criminele groepen verlenen en zijn niet perse gebonden aan één crimineel samenwerkingsverband. Het begrip facilitering impliceert niet dat betreffende actoren bewust aan facilitering meewerken, zij kunnen evengoed een faciliterende rol vervullen zonder daar zelf van op de hoogte te zijn.

Bij actoren gaat het zowel om personen als om bedrijven. Er zal gekeken worden naar enerzijds actoren die doelbewust meewerken en hun diensten verlenen en anderzijds actoren die ongewild ondersteunende diensten verlenen zonder dat ze

dat zelf goed weten. De focus zal bij de beantwoording van de vragen over facilitering gericht zijn op de verwevenheid tussen legaliteit en illegaliteit.

Informatie-uitwisseling

Bij facilitering gaat het ook om regels en handhavingspraktijken die onbedoeld gelegenheid bieden aan criminele activiteiten van mobiele bendes. De overheid kan zodoende ook een faciliterende rol spelen, bijvoorbeeld door vergunningen te verlenen die misbruikt worden voor criminele praktijken of door gebrekkige informatie-uitwisseling. Een kenmerk van mobiele bendes is het grensoverschrijdende karakter van de bendes en hun criminele activiteiten in verschillende regio's en landen. Daarom kijken we in dit onderzoek ook naar de wijze waarop informatie in de praktijk wordt uitgewisseld tussen regio's en landen.

Hoewel het gaat om een uiteenlopend scala aan criminele activiteiten en de verschillende mobiele bendes ook van elkaar verschillen qua aard van de organisatie (zie o.a. Van Daele, 2010), zal getracht worden de bevindingen op hoofdlijnen weer te geven en wordt in dit rapport verder *niet* ingegaan op de modus operandi van afzonderlijke delict typen.

1.2 Methoden van onderzoek

Voor dit onderzoek is informatie bestudeerd uit vijftien strafrechtelijke opsporingsonderzoeken die recent zijn afgesloten. In de dossiers van opsporingsonderzoeken staan onder andere verslagen van telefoongesprekken die zijn afgetapt, verslagen van politieobservaties en verslagen van verhoren met verdachten en getuigen. Strafdossiers bevatten zodoende informatie over de sociale leefwereld van de mobiele bendes en de context waarbinnen zij opereren. Daarnaast zijn interviews gehouden met politiefunctionarissen die nauw bij de opsporingsonderzoeken waren betrokken, met hen is gesproken over hun ervaringen, kennis en perceptie ten aanzien van de betreffende zaak. Ook is met behulp van de interviews achterhaald op welke wijze tijdens of na een opsporingsonderzoek informatie is uitgewisseld met opsporingspartners in andere regio's en andere landen. We kunnen de vijftien opsporingsdossiers beschouwen als vijftien casestudies.

De selectie van de casussen is als volgt gegaan. Er bestaat geen centraal registratiesysteem voor uitgevoerde opsporingsonderzoeken naar mobiele bendes. Om die reden hebben we via contactpersonen bij de politie geïnventariseerd welke opsporingsonderzoeken zijn uitgevoerd op dit terrein. In het voorjaar van 2014 startten we een eerste inventarisatieronde met behulp van de landelijk projectleider mobiel banditisme van de Nationale Politie. Ten aanzien van de onderzoeken die werden doorgegeven, hebben we korte inventariserende gesprekken gevoerd met teamleiders van de betreffende onderzoeken, meestal per telefoon. Die inventarisatie vormde het startpunt voor de selectie van strafzaken. Bij de selectie van strafzaken hebben we de volgende criteria gehanteerd:

- het opsporingsonderzoek is gestart in 2013 of later;
- het opsporingsonderzoek richt zich in hoofdzaak op vermogenscriminaliteit van mobiele bendes die (deels) in Nederland is gepleegd;
- het onderzoek richt zich op een samenwerkingsverband tussen twee of meer verdachten die meerdere vermogensdelicten hebben gepleegd (stelselmatig);
- de verdachten komen uit een ander land en wonen hier niet of op tijdelijke basis.

Met 'tijdelijke basis' wordt bedoeld dat het grootste deel van de verdachten die deel uitmaakt van een mobiele bende, niet langer dan een half jaar aaneengesloten in Nederland verblijft.

Van de aangereikte onderzoeken vielen na toepassing van deze criteria verschillende zaken af, vooral omdat verdachten uit die zaken al langere tijd in Nederland bleken te wonen. Met de eerste acht geselecteerde zaken zijn we begonnen met dossieronderzoek en met interviews met rechercheurs en teamleiders van de betreffende onderzoeken. Tijdens de uitvoering van de dossierstudie ter plekke, stuitte we nog op andere zaken die relevant waren voor ons onderzoek en in principe in aanmerking kwamen voor selectie ('sneeuwbalmethode'). Dat waren met name zaken over georganiseerde winkeldiefstal. Die zaken over winkeldiefstal raakten gaandeweg oververtegenwoordigd in de zaken die voor selectie in aanmerking kwamen, terwijl zaken over inbraak nog waren ondervertegenwoordigd. Om meer variatie in de te selecteren casussen aan te brengen op basis van type criminaliteit, zijn we op een bepaald moment gestopt met de zaken naar winkeldiefstal, en hebben we via de politiecoördinatoren Woninginbraak en Overvallen opnieuw een inventariserende ronde gedaan naar zaken die zich hadden voorgedaan vanaf 2013. Op deze wijze zijn we nog op zes andere zaken gestuit die voor selectie in aanmerking kwamen. Naast variatie in type criminaliteit, hebben we bij de selectie ook gelet op variatie in regio waarin de delicten zijn gepleegd (Noord-Holland/Zuid-Holland en Nederlandse grensgebieden). Veel viel er overigens niet te kiezen want dit waren bijna alle wat grotere strafzaken naar mobiele bendes die in Nederland vanaf 2013 zijn gestart en inmiddels zijn afgerond. In ieder geval hebben we alle *grote* opsporingsonderzoeken in de betreffende periode geselecteerd, in het geval ze voldeden aan de selectiecriteria.

Voor dit onderzoek zijn alleen opsporingsonderzoeken geselecteerd die inmiddels zijn afgerond en door de politie zijn overgedragen aan het Openbaar Ministerie ter verdere afdoening. Bij zaken die nog niet zijn afgerond, is het risico namelijk groter dat de informatie die door de politie is verzameld, niet 'hard' genoeg is voor bewijsvoering van het delict. Bij afgeronde opsporingszaken is het aannemelijk dat het door de politie verzamelde materiaal stevig genoeg is om met strafrechtelijke vervolging door te gaan (zie ook Kruisbergen et al., 2012). Tijdens het veldwerk zijn we echter gestuit op opsporingsonderzoeken die wegens complexiteit waren gestrand of wegens capaciteitsgebrek halverwege waren stopgezet, maar wel concrete en relevante informatie bevatten over facilitering of over informatie-uitwisseling. Over die onderzoeken hebben we daarom toch informatie verzameld voor zover dat mogelijk was, en ook zijn interviews met politiefunctionarissen over deze zaken afgenomen. We hebben ze echter niet bij de telling van 'vijftien' meegenomen. Naast de vijftien bestudeerde dossiers, is dus nog informatie over enkele andere opsporingsonderzoeken vergaard door middel van interviews. Het betreft een zaak naar diefstal van babyvoeding (melkpoeder), een zaak naar helers op een markt en een zaak naar autodiefstal. Daar waar relevant betrekken we informatie uit deze zaken ook bij de analyse.

Interviews

Voor elke casus hebben we semigestructureerde interviews met opsporingsfunctionarissen gehouden. Allereerst is *face-to-face* gesproken met de teamleider van politie van het betreffende opsporingsonderzoek. Dat interview is opgenomen en uitgewerkt. Afhankelijk van de informatie die in dat gesprek naar voren kwam, spraken we met nog andere functionarissen die over relevante kennis beschikten en aanvullende informatie konden verschaffen, bijvoorbeeld met de tactisch coördinator, de administratief coördinator of de officier van justitie van de betreffende zaak. Per zaak hebben we één tot vijf functionarissen geïnterviewd.

Voor de verwerking van het onderzoeksmateriaal is een itemlijst opgesteld. Per casus is een samenvattend verslag gemaakt aan de hand van die itemlijst. De verslagen en uitgewerkte interviews zijn vervolgens geanalyseerd met behulp van

het softwareprogramma Maxqda, waarmee codes en subcodes aan een tekst kunnen worden toegekend en tekstmateriaal kan worden geordend.

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. In de eerste plaats kunnen op grond van het onderzoeksmateriaal geen kwantitatieve uitspraken worden gedaan. Het rapport betreft een *kwantitatieve* beschrijving van sociale processen en van de wijze waarop faciliteerders een rol spelen in de bedrijfsvoering van mobiele bendes. In de tweede plaats is de informatie in opsporingsdossiers door de politie verzameld ten behoeve van strafrechtelijke opsporing en vervolging. Strafdossiers geven daardoor per definitie een incompleet beeld van het te bestuderen verschijnsel. Het zou bijvoorbeeld kunnen dat de meest effectief opererende bendes geen object worden van opsporingsonderzoek omdat ze de politie te slim af zijn. In dat geval blijven ze voor ons ook buiten beeld.² Niettemin geven de strafdossiers die *wel* zijn opge maakt, ons de unieke mogelijkheid om de aard van mobiele bendes – zoals die in de afgelopen jaren in Nederland object waren van strafrechtelijk opsporingsonderzoek – in detail te bestuderen.

1.3 Opbouw

Hoofdstuk 2 geeft een beschrijving van verschillende theoretische perspectieven op de facilitering van mobiele bendes. Aan de orde komen theoretische noties omtrent gelegenheid, sociale relaties en ontmoetingsplekken. In hoofdstuk 3 wordt de inhoud van de vijftien bestudeerde opsporingsonderzoeken kort weergegeven. Het hoofdstuk bevat een beschrijving van de zaken en een aantal algemene kenmerken van de verdachten en de verdachtengroepen. Hoofdstuk 4 beschrijft elementen uit de voorbereidende en uitvoerende fase van het criminele bedrijfsproces van mobiele bendes. Aan de orde komen de reis en verblijfsplaats van mobiele bendes, de werving van nieuwe bendeleden en afschermingsmethoden zoals de inzet van katvangers en dreiging met geweld. In hoofdstuk 5 beschrijven we de fase waarin de buit wordt 'verwerkt': de opslag van de gestolen spullen, de bestemming van de buit, de afzetmarkt (heling) en het transport. In hoofdstuk 6 vatten we de bevindingen samen die in de voorgaande hoofdstukken naar voren zijn gekomen omtrent faciliterende actoren en gelegenheden, we doen dat aan de hand van de drie onderscheiden dimensies. In dat hoofdstuk komt tevens aan de orde op welke wijze in de opsporingspraktijk wordt omgegaan met faciliterende actoren en welke moeilijkheden zich daarbij voordoen. Hoofdstuk 7 beschrijft op welke wijze tijdens en na de opsporingsonderzoeken informatie door de opsporing is gedeeld met andere regio's en andere landen. We sluiten in hoofdstuk 8 af met een korte slotbeschouwing.

Daar waar relevant zal naar de resultaten uit de research synthese worden gerefereerd, en naar de verschillen en overeenkomsten, maar niet op alle plekken en niet naar alle details.

Alle namen die in dit rapport worden genoemd zijn gefingeerd omwille van de herkenbaarheid van personen.

² Wij vinden het aannemelijk dat het bestudeerde casusmateriaal een goed beeld geeft van de mobiele bendes zoals die in de afgelopen jaren actief waren in Nederland. De straffen die in de bestudeerde opsporingszaken door de rechtbank zijn opgelegd, wijzen er immers op dat het gaat om relatief ernstige delicten en niet zozeer om lichte vergrijpen. Daarnaast hebben we naast de vijftien afgeronde opsporingsonderzoeken ook gekeken naar de inhoud van opsporingszaken die niet goed van de grond zijn gekomen en bijvoorbeeld wegens complexiteit zijn gestrand; over die onderzoeken is eveneens informatie verzameld. Verder hebben we aan de hand van uitgebreide interviews met politie- en justitiefunctionarissen aanvullende informatie verzameld en zodoende verder gekeken dan alleen naar de inhoud van strafdossiers.

2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk komen enkele theoretische perspectieven aan de orde die licht kunnen werpen op de rol van facilitering voor mobiele bendes. Eerst wordt stilgestaan bij theorievorming omtrent gelegenheid en de mogelijkheden om gelegenheden weg te nemen voor mobiele bendes. Het gaat hier ook om de rol die beroepen en beroepsgroepen (kunnen) spelen bij de facilitering. Daarna bespreken we de rol van sociale relaties en tot slot komen ontmoetingsplekken aan de orde die een faciliterende rol kunnen spelen voor mobiele bendes.

2.1 Gelegenheid en situationele criminaliteitspreventie

Gelegenheidstheorieën gaan er vanuit dat een verklaring voor criminaliteit het beste gezocht kan worden in de specifieke situatie die zich in een bepaalde ruimte op een bepaald tijdstip voordoet (Felson, 2002; Van der Kemp 2014). Vanuit deze theorie zijn *gelegenheden* die zich in een bepaalde situatie voordoen van belang voor de keuze van mensen om al dan niet tot criminaliteit over te gaan. De routine activiteiten theorie is zo'n theorie en verklaart criminaliteit aan de hand van het samenkomen van drie elementen, te weten een gemotiveerde dader, een aantrekkelijk doelwit (of slachtoffer) en de afwezigheid van toezicht (oorspr. Cohen & Felson 1979, zie ook Bruinsma et al., 2010; recente toepassing o.a. Van der Kemp 2014; Klein Haneveld et al., 2012). De aantrekkelijkheid van het doelwit kan slaan op de omvang van de buit (economische waarde) of het gemak waarmee de buit binnengehaald kan worden, bijvoorbeeld doordat het gemakkelijk is op te pakken en mee te nemen. Toezicht kan zowel betrekking hebben op personen (bijvoorbeeld politiemensen, toezichhouders, beveiligers, buurtbewoners, passanten) als op objecten zoals videocamera's.

Volgens deze gedachtegang kan criminaliteit vooral worden bestreden door de bereikbaarheid van het doelwit te verslechteren en door het toezicht op het doelwit te verbeteren. Op dit terrein beweegt de *situationele criminaliteitspreventie*, de theorie die is gericht op het wegnemen van de gelegenheid voor een dader (vgl. Cornish & Clarke, 1986; Bruinsma et al., 2010). Het wegnemen van faciliterende omstandigheden, die het aantrekkelijke doelwit binnen handbereik brengen, speelt daarbij een voorname rol. Cornish en Clarke (1986) onderscheiden vijf aspecten die van invloed zijn op de mate waarin een situatie een gelegenheid biedt voor misdadigers. Deze aspecten kunnen aanknopingspunten bieden voor preventieve maatregelen. Het gaat om (1) inspanningen die mensen moeten leveren om een delict te plegen; (2) het risico op ontdekking; (3) de winsten die behaald kunnen worden (4) de mogelijkheid om het criminele of onwettige gedrag te neutraliseren, dus de mate waarin het mogelijk is om excuses aan te dragen om het criminele gedrag zodoende te rechtvaardigen en (5) de mate waarin gewelddadig gedrag door de omgeving wordt uitgelokt. Om gelegenheid voor criminaliteit te beperken, dienen interventies van de overheid volgens Cornish en Clarke vooral op deze elementen te worden gericht.

In de research synthese (2014) kwam naar voren dat legale beroepen en beroepsgroepen op verschillende manieren gelegenheid bieden aan mobiele bendes. De sector die het sterkst als facilitator naar voren kwam, is de transportsector en de autobranche. Verder kwamen beroepsbranches in zicht bij het afnemen van gestolen waar, zoals lokale markten, de bouwwereld en de autobranche. De vraag in de onderhavige studie is of dat beeld overeenkomt als we kijken naar informatie uit

recente opsporingsonderzoeken. Kunnen we op grond van recente data de mogelijke betrokkenheid van beroepsgroepen nader specificeren?

2.2 Sociale relaties en etnische gemeenschappen

Uit literatuur over transnationale criminaliteit komt naar voren dat sociale relaties een rol kunnen spelen bij het overbruggen van lange afstanden. Zo stelt Bruinsma (2004) over daders die transnationaal actief zijn:

Van belang is te melden dat voor die daders vaak niet zozeer het overbruggen van de geografische afstand een rol speelt, maar de aanwezigheid van sociale relaties in andere landen. Mensen overbruggen sneller geografische ruimten wanneer zij iemand hebben waarop ze zich kunnen richten en die hen ter plaatse kan helpen. Dit geldt ook voor misdadigers, of zij nu incidentele daders zijn, individueel opererende professionals of leden van georganiseerde criminele groepen'. (Bruinsma, 2004, p. 40-41, zie ook Bruinsma & Bernasco, 2004)

Voor mensen die in een ander land delicten willen plegen, is het volgens Bruinsma van belang dat een verwante etnische gemeenschap aanwezig is in het land van aankomst. Ook door anderen is gewezen op de samenhang tussen migratie, globalisering en mobiliteit van criminaliteit (o.a. Den Boer, 2010; Bovenkerk et al., 1996; Nu is het met de uitbreiding van de Europese Unie en het openstellen van landsgrenzen voor Europese burgers makkelijk geworden om vrij door Europa te reizen en zich in andere landen tijdelijk te vestigen. Door de grote economische welvaartverschillen tussen Europese landen is in het afgelopen decennium een stroom van arbeidsmigratie op gang gekomen, vooral van Oost- naar West-Europa. De hier legaal gevestigde arbeidsmigranten uit Oost-Europese landen vormen gemeenschappen, die gelegenheid kunnen bieden voor misdadigers uit diezelfde landen: arbeidsmigranten kunnen onderdak bieden en behulpzaam zijn bij het regelen van andere zaken, mede door de door henzelf opgedane kennis over de lokale situatie in Nederland. Bruinsma spreekt in deze context over misdadigers die 'onderduiken' in de gemeenschappen van landgenoten, wat kan leiden tot de vestiging van nieuwe ankerpunten. Werkende arbeidsmigranten die hier legaal verblijven zouden zodoende – bewust of onbewust – als 'springplank' kunnen fungeren voor hun landgenoten die zich op het criminele pad begeven en hier hulpbronnen zoeken. Want de grote verschillen in rijkdom tussen Oost- en West-Europese landen leiden niet alleen tot arbeidsmigratie maar ook tot verplaatsing van criminaliteit van armere naar rijkere Europese landen (o.a. Den Boer, 2002; Van Duyne, 2009). Volgens deze theoretische gedachtegang – die vooral is gebaseerd op transnationale georganiseerde criminaliteit – krijgen criminele netwerken alleen een poot aan de grond in een ander land als zij een positie kunnen verwerven in verwante (etnische) gemeenschappen in dat betreffende land. (o.a. Bruinsma, 2004; vgl. ook Kleemans et al., 1998).

In de research synthese uit 2014 kwam naar voren dat een deel van de mobiele bendes die in West-Europa opereren, inderdaad gebruikmaken van mensen uit hun herkomstland die hier al langer wonen en lokaal zijn ingebed. Soms is de medewerking van lokaal ingebedde personen doelbewust en kunnen zij ook als verdachte worden aangemerkt, soms is niet duidelijk in hoeverre zij op de hoogte zijn van de illegale praktijken. Met het onderhavige empirische onderzoek willen we een recent beeld krijgen en meer inzicht in de sociale relaties van mobiele bendeleden met lokaal gevestigde gemeenschappen. Wat is de precieze aard van de bindingen tussen gevestigde groepen en mobiele bendes? Spelen legaal verblijvende etnische gemeenschappen een 'faciliterende' rol voor mobiele bendes uit andere landen en zo

ja, welke rol? En specifieker, in hoeverre spelen arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europese landen een faciliterende rol voor mobiele bendes uit hun moederland?

2.3 Ontmoetingsplekken

De verklaring vanuit sociale netwerktheorieën zoals hierboven, wordt door Felson (2006) genuanceerd. Felson stelt dat criminele organisaties vaak geen stabiele en vaste vormen hebben maar voortdurend van structuur wisselen als ook van hiërarchie en samenstelling. De focus op sociale netwerken en groepen zou volgens Felson beter gericht kunnen worden op specifieke tastbare gebeurtenissen, specifieke settings en plekken waar relevante actoren samenkomen. Felson spreekt in dit verband over 'the ecosystem for organized crime', daarmee verwijzend naar concrete stappen, omgevingen en ontmoetingsplekken ('convergence settings') die de vaste structuur vormen waarbinnen fluïde criminele organisaties werken. Deze *convergence settings* zijn volgens Felson minder aan verandering onderhevig dan de mensen die deel uitmaken van georganiseerde misdaadbendes. 'An offender convergence setting provides crime structure and continuity – despite instabilities among individuals, groups or networks,' aldus Felson (2006, p. 10). Die settings kunnen bewust door daders worden uitgezocht om criminele zaken te bespreken, maar ze kunnen ook dienen als plek waar potentiële bendeleden uitgaan, elkaar ontmoeten en plannen en samenwerkingsverbanden gaandeweg kunnen ontstaan. Felson:

'Some offenders convergence settings involve complete criminal transactions, including exchange of contraband. However, offender convergence settings might also set the stage for further criminal actions elsewhere. We need to distinguish arranged meetings from those that are not arranged in advance. Arranged meetings might occur in McDonalds or other public places allowing brief exchange of information or illicit goods. However, many informal settings provide ongoing social life among offenders, who then might cook up crimes as they go along.' (Felson, 2006, p. 9)

Bij Felson gaat het primair om (semi-) publieke plekken met een sociale functie zoals cafés, restaurants, parken, inloophuizen of straathoeken waar mensen samenkomen zonder direct en duidelijk toezicht en zonder dat het criminele motief altijd leidend is:

'An frequent motivation for entering such settings is to socialize, with criminogenic information transmitted only in passing. Thus offenders converge in the bar just to talk, but also cook up some deals. But some offenders enter convergence settings, such as a tough bar, with crime in mind. I suspect that many places where offenders linger combine these functions.' (Felson, 2006, p. 10)

Het begrip *convergence settings* is verwant aan de term 'criminele infrastructuur' van Klerks (2001), waarmee Klerks doelt op de samenhang tussen lokale, fysieke omgeving en criminele activiteiten. Bij Klerks gaat het om 'pleisterplaatsen waar men elkaar treft, zaken doet en plezier maakt' (Klerks, 2001, p. 102) zoals bedrijfspanden, opslagplaatsen en ook ontmoetingsplaatsen.

Vanuit deze theoretische invalshoek bieden dergelijke ontmoetingsplekken gelegenheid voor criminele organisaties en is het goed om bij de bestrijding van criminaliteit de pijlen ook te richten op het detecteren en ontmantelen van deze (semi) publieke

plekken. Dit past bij de situationele preventie benadering, waarbij het primair doel is om de gelegenheid voor criminaliteit weg te nemen.

In de research synthese kwamen ontmoetingsplekken voor die gelegenheid bieden voor mobiele bendes, hoewel het vooral wetenschappelijke studies uit België waren die daar informatie over bevatten (Van Daele & Vander Beken, 2009). Cafés bleken veelal als ontmoetingsplek te fungeren en een faciliterende rol te spelen in verschillende fasen van het criminele bedrijfsproces. Daarnaast kwamen hotels, recreatieparken en campings naar voren die als ontmoetingsplaats dienst doen. In deze studie kijken we of de Nederlandse situatie ook *convergence settings* kent en zo ja, of welke wijze en in welke fase deze een faciliterende rol spelen in het criminele bedrijfsproces. Wat is de precieze aard en rol van ontmoetingsplekken in verschillende fasen van het criminele bedrijfsproces?

3 Zaken en verdachten

De inhoud van de vijftien bestudeerde opsporingsonderzoeken wordt in dit hoofdstuk kort weergegeven. Eerst volgt een korte beschrijving van de zaken en het type criminaliteit, daarna een aantal algemene kenmerken van de verdachten die in de zaken voorkomen. We spreken in dit rapport van 'verdachten' en niet van 'daders', omdat nog niet alle zaken of verdachten uit een zaak voor de rechter zijn geweest. Wel zijn alle zaken inmiddels door de politie afgerond en overgedragen aan het Openbaar Ministerie.

Vanwege anonimisering van de betreffende personen zullen de beschrijvingen en kenmerken niet gekoppeld worden aan het betreffende casusnummer. Ook in het vervolg van het rapport zullen de resultaten worden losgekoppeld van de zaaksbeschrijving uit paragraaf 3.1, om herkenbaarheid van personen te minimaliseren. Zoals gezegd, zijn alle namen die in dit rapport worden gebruikt, geanonimiseerd.

3.1 Beschrijving van de casussen

Hieronder volgt een beschrijving van de vijftien bestudeerde opsporingsonderzoeken. Aan het slot van iedere casusbeschrijving staat de strafrechtelijke veroordeling beschreven voor de hoofdverdachten, voor zover de zaken al voor de rechter zijn geweest. Een volledig overzicht van de opgelegde straffen kan nog niet gegeven worden omdat nog niet alle zaken en alle verdachten voor de rechter zijn verschenen.

Casus 1

Diefstal van auto's. Een internationaal opererende Bulgaarse groepering richt zich op het duurdere segment auto's (o.a. BMW, Citroen, Mini). De auto's werden zowel in Nederland als in omliggende landen gestolen (België, Frankrijk, Duitsland) en naar Nederland gebracht om deze om te katten en/of te versnijden. Auto's en onderdelen werden richting Bulgarije gebracht en resterende onderdelen werden aan sloopbedrijven in Nederland verkocht. De strafzaak moet nog voor de rechter komen.

Casus 2

Georganiseerde winkeldiefstal. De groep is gespecialiseerd in cosmeticaproducten en werkt samen met een koopman die op de markt staat en daar de gestolen goederen verkoopt. De marktkoopman verzorgt tevens onderdak op een recreatiepark voor de Roemeense groep en onderhoudt ook contacten met andere marktcoolui in andere Nederlandse plaatsen en met ander dievenbendes in Nederland en andere Europese landen. Opgelegde gevangenisstraffen: 27 maanden; 22 maanden; 22 maanden; straf voor de heler 15 maanden.

Casus 3

Georganiseerde winkeldiefstal. De groep is gespecialiseerd in merkkleding, onder andere van collecties die in de V&D werden gekocht. Het vermoeden is dat kleding onder meer via een tussenpersoon in Litouwen wordt verkocht in kledingwinkels aldaar; de Litouwse recherche onderzocht tegelijkertijd een georganiseerde criminele groep die gelieerd kon worden aan deze verdachten in Nederland. Straf: 5 maanden, voor overige verdachten onbekend.

Casus 4

Georganiseerde winkeldiefstal. De bende is gespecialiseerd in cosmeticaproducten. Een deel van de verdachtengroep woont in België en maakt deel uit van een grotere familie, maar verblijft een korte periode in Nederland op een recreatiepark. Een stel heeft de leiding over de groep en zegt de andere bendeleden wat er gestolen moet worden. Uit een verklaring bij de politie komt naar voren dat medeverdachten gearresteld zijn in Roemenië. Zaak is (nog) niet voorgekomen.

Casus 5

Straatroof. Een kettingroof op straat heeft ernstig hersenletsel van het slachtoffer tot gevolg, waardoor een grootschalig rechercheonderzoek naar de verdachten wordt gestart. De verdachten hebben vermoedelijk een verblijfplaats in Duitsland en maken deel uit van een groep van ongeveer 100 personen uit Roemenië die internationaal actief zijn op het terrein van 'kettingtrekken', oplichting met behulp van nepringen, wisseltrucs et cetera. Ze vormen onderdeel van families die in België wonen en gespecialiseerd zijn in zogenaamde 'grijpdiefstallen': diefstallen door tegen slachtoffers aan te lopen, oplichting en verkopen van valse juwelen. Straffen: 3,5 jaar; 3,5 jaar en schadevergoeding. Twee verdachten zijn vrijgesproken.

Casus 6

Georganiseerde winkeldiefstal. De Roemeense groep is gespecialiseerd in diefstal uit zogenaamde bouwmarkten zoals Gamma (douchekoppen, kranen, gereedschappen, et cetera). Met behulp van geprepareerde tassen in alle soorten en maten. Er bestaat een duidelijke rolverdeling tussen de leider en de stellers van de dievengroep. Tevens is sprake van diefstal van voertuigbrandstof uit vrachtwagens op bedrijfsterreinen en parkeerplaatsen. De vriendinnen van de stellers maken zich schuldig aan diefstal van cosmetica en levensmiddelen. Straffen: 2 jaar; 8 maanden.

Casus 7

Straatroof. De verdachtengroep is gespecialiseerd in zakkenrollerij, met name op grote dansfeesten door het hele land. Er is samenwerking met een Nederlandse vervalser van toegangstickets (e-tickets via internet) voor feesten en evenementen. De ticketvervalser adviseert tevens welke feesten het meest geschikt zijn voor diefstal. Deel van het gestolen goed werd verkocht aan telecommunicatiewinkels in Nederland. Straffen: 4 jaar en 2 maanden; 2 jaar en 6 maanden; 2 jaar en 6 maanden.

Casus 8

Georganiseerde winkeldiefstal. De verdachtengroep is gespecialiseerd in kleding en cosmeticaproducten en bestaat ten tijde van het opsporingsonderzoek uit subgroepen, die in een vakantiepark aan zee in verschillende huisjes verblijven. Bij de winkeldiefstallen bestaat een taakverdeling, waarbij een persoon duidelijk een leidende rol heeft en bepaalt in welke winkels de anderen (mannen en vrouwen) naar binnen moeten gaan en welke goederen moeten worden weggenomen. Ze werken samen met markthandelaren uit Nederland, die spullen doorverkopen in hun kraam op de markt en regelmatig op het vakantiepark aanwezig zijn. Ook verkoop in Roemenië, in samenwerking met familie aldaar. Straffen: 3 jaar; 3 jaar; 1,5 jaar; 1,5 jaar; 1 jaar. Een deel van de verdachten (waaronder de helers) moet nog voor de rechter voorkomen.

Casus 9

Woninginbraken. De verdachtengroep uit Albanië verblijft in een grote stad in Nederland en rijdt met een gehuurde auto in de avond naar woonwijken in omliggende kleinere polderplaatsen. Ze verrichten dagelijks series van twee of drie woninginbraken op een avond/nacht. De buit bestaat uit uiteenlopende spullen: veel sieraden,

maar ook Ipads, mobiele telefoons als ook ondergoed, kleding en winterjassen. Straffen: 3,5 jaar; 3 jaar. Een van de verdachten is voortvluchtig.

Casus 10

Woninginbraken, bedrijfsinbraken en schuurinbraken. Verdachten gaan 's avonds laat op de fiets of met de trein de stad uit naar buiten gelegen plaatsen om woning- en bedrijfsinbraken te plegen, vaak een aantal inbraken op een avond. Ze sturen gestolen spullen (deels) naar familie in Albanië, Griekenland en Macedonië. De verdachten maken deel uit van een grotere groep Albanezen die naar en door Europa reizen met als doel het plegen van vermogenscriminaliteit. De buitgemaakte spullen worden verhandeld binnen de Albanese groep en/of verzonden naar familie in het thuisland om hen daar op deze wijze financieel te ondersteunen. Straffen: 5 jaar; 1,5 jaar en schadevergoedingen.

Casus 11

Woninginbraken en bedrijfsinbraken. De verdachtengroep woont afwisselend in woningen en op een vakantiepark. Na ruzie met een heler, splitst de groep zich in twee subgroepen en worden nieuwe samenwerkingsverbanden gevormd; een groep gaat 's nachts op inbrekerspad met de auto, terwijl de andere groep laat op de avond met het openbaar naar dorpen en steden trekt om inbraken te plegen. De buit is divers en bestaat onder meer uit fietsen, dekbedden, computers, mobiele telefoons, sieraden, camera's en goud. De vriendinnen van de inbrekers werken als prostituee. Straffen: 5 jaar; 3 jaar; 3 jaar; 2 jaar; 9 maanden; 5 maanden; taakstraffen.

Casus 12

Bedrijfsinbraken en dieseldiefstal uit vrachtwagens. De verdachtengroep clustert zich rondom een vrouw uit Roemenië die al langer in Nederland woont (en inmiddels zelf een straf in Nederlandse gevangenis heeft uitgezeten). Zij faciliteert de groep bij huisvesting en maakt hen hier wegwijz en coördineert de diefstallen. Daarnaast bemiddelt ze vrouwen en meisjes die uit Oost-Europa naar Nederland komen om hier in de prostitutie te werken, zo ook de vriendin van de hoofdverdachte. Verdachten zijn vooralsnog voortvluchtig.

Casus 13

Woninginbraken op platteland. Een groepje mannen komt vanuit Litouwen aan op Schiphol, huurt een auto, overnacht in de twaalf dagen voordat ze worden aangehouden in verschillende hotels en rijdt van daaruit naar woonwijken op het platteland om in te breken. De buit nemen ze mee naar het hotel. Het vermoeden is dat ze deel uitmaken van een grotere groepering uit Litouwen en dat ze vanuit dat land zijn gestuurd en worden geïnstrueerd. Elke verdachte is veroordeeld tot 9 maanden gevangenisstraf.

Casus 14

Gewelddadige overvallen (pogingen) op juweliërs. In korte tijd zijn door verschillende groepjes mannen pogingen gedaan om een juwelier te overvallen. De juwelier slaat telkens letterlijk van zich af waardoor de overval niet slaagt en verdachten de winkel uit vluchten. Deel van de verdachten logeert voor de overval in een nabijgelegen stad bij een familie uit Joegoslavië die al langer in Nederland woont. Sterke vermoedens dat de verdachten vanuit Servië zijn gestuurd en geïnstrueerd. Straffen: 2 jaar; 2 jaar, deel van de verdachten voortvluchtig.

Casus 15

Vorbereidingen van gewelddadige overval op juwelier. Verdachten zijn aangehouden en worden vermoedelijk aangestuurd door Litouwers vanuit Litouwen en Neder-

land, de politie vermoedt dat ze deel uitmaken uit van een Litouws crimineel netwerk. Straffen: 12 maanden voor elke verdachte.

Strafbare feiten

De verdachten zijn strafrechtelijk vervolgd voor diefstal, diefstal in vereniging gepleegd of diefstal met geweld (artt. 310, 311, 312 WvSr.), vaak in combinatie met opzetheling en heling (aArtt. 416, 417 WvSr.). In drie zaken zijn verdachten ook vervolgd wegens deelname aan een criminele organisatie (art. 140 WvSr.) Voor zover die laatstgenoemde zaken voor de rechter zijn gekomen, werd de aanwezigheid van een criminele organisatie door de rechtbank bewezen geacht. Die zaken hadden betrekking op bendes die zich bezighielden met georganiseerde winkeldiefstal en zakkenrollerij.

3.2 Verdachten en groepen

In de vijftien zaken komen in totaal 100 verdachten voor; 79 mannen en 21 vrouwen. Ongeveer de helft van de verdachtengroepen bestaan alleen uit mannen, in de andere helft zijn ook vrouwen vertegenwoordigd. De meeste vrouwelijke verdachten hebben een liefdesrelatie met een mannelijke verdachte uit dezelfde groep. Zeven verdachtengroepen komen hoofdzakelijk uit Roemenië, twee groepen komen uit Litouwen, twee groepen uit Albanië, één groep komt uit Servië, één groep hoofdzakelijk uit Bulgarije en tot slot bestaat één groep uit Roemenen en Nederlanders. De groepen uit Litouwen, Servië en Albanië zijn relatief klein (<6 verdachten) en homogeen wat betreft herkomstland. De relatief grote verdachtengroepen (>10 verdachten) zijn afkomstig uit Roemenië en Bulgarije en zijn nagenoeg homogeen, dat wil zeggen dat de meeste verdachten uit hetzelfde land komen, maar dat bij de criminele activiteiten ook wordt samengewerkt met enkele mensen uit Nederland.

De leeftijd van de verdachten varieert van 19 tot 68 jaar. De jongste verdachten waren betrokken bij overvallen en winkeldiefstal, de oudste verdachte was de moeder van een van de 'kernleden' van de verdachtengroep. In de onderstaande tabel is de leeftijd weergegeven.

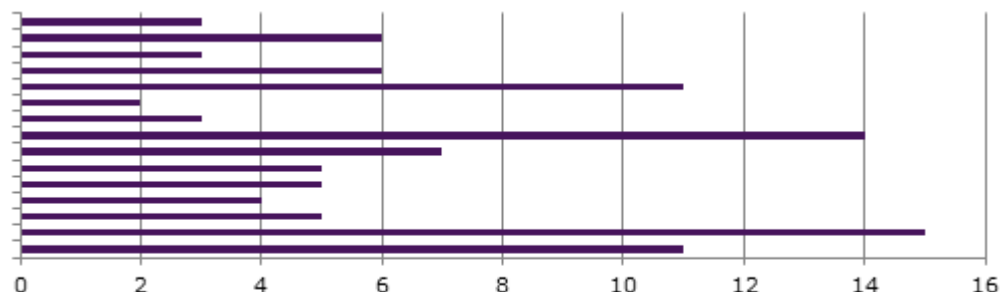
Tabel 1 Leeftijd van verdachten

Leeftijd	Aantal verdachten
18-24	34
25-29	18
30-39	32
40-49	9
> 50	3
Onbekend	4
Totaal	100

De tabel laat zien dat ruim de helft van de verdachten jonger is dan 30 jaar, een derde is jonger dan 25 jaar. Er zijn geen kinderen betrokken in de dossiers die wij hebben bestudeerd, ook niet als mogelijke slachtoffers van dwang of mensenhandel.

De grootte van de verdachtengroepen varieert: de kleinste groep bestaat uit twee personen, de grootste uit vijftien. In figuur 1 is het aantal verdachten per casus weergegeven, om herkenbaarheid te voorkomen staan ze in willekeurige volgorde. Elke lijn geeft een casus weer.

Figuur 1 Aantal verdachten per opsporingsonderzoek

Het is goed om hier op te merken dat het aantal verdachten in een strafzaak niet per definitie een indicator is voor de grootte van het criminele netwerk. Het aantal verdachten in een zaak is namelijk evenzeer een gevolg van de keuzes die opsporingsteams maken en de capaciteit en tijd die beschikbaar wordt gesteld voor het strafrechtelijke onderzoek. Zo blijkt bijvoorbeeld in een opsporingsonderzoek waarin twee woninginbrekers uit Albanië centraal staan, dat deze verdachten voortdurend contact onderhouden en samenwerken met andere inbrekers en ook met helers, zowel in Nederland als in andere Europese landen. In de afgetapte telefoongesprekken komt althans naar voren dat ze deel uitmaken van een grotere groep die zich bezighoudt met inbreken en straatroof. Wegens capaciteit heeft het betreffende opsporingsteam die andere personen die in het vizier kwamen, echter niet als verdachten mee kunnen nemen in het onderzoek maar de focus alleen gericht op de bewijsvoering omtrent de twee verdachten die vanaf de start van het opsporingsonderzoek centraal stonden. In enkele opsporingsonderzoeken zijn helers en faciliterders als verdachten in het onderzoek opgenomen, terwijl bij andere politieonderzoeken de tijd en mankracht ontbrak om faciliterende actoren, hoe groot hun rol mogelijk ook was voor het criminele netwerk, mee te nemen in het onderzoek. Als gevolg daarvan is in die opsporingsonderzoeken minder informatie over deze actoren verzameld. Zo is in een groot opsporingsonderzoek naar woninginbrekers ook zicht op een heler en een mogelijke coördinator, maar in het onderzoek wordt hij buiten beschouwing gelaten omdat het onderzoeksteam zich moet beperken tot de woninginbrekers. Verder hebben de meeste opsporingsteams zich niet gericht op het in kaart brengen van een (mogelijke) criminele organisatie vanwege capaciteit van de opsporing, ook als er wel aanwijzingen waren voor het bestaan van zo'n organisatie. Vermoedens ten aanzien van een achterliggende 'grotere' organisatie zijn zodoende meestal niet strafrechtelijk onderzocht en het aantal personen dat in de dossiers als verdacht werd aangemerkt, is om die reden ook relatief laag gebleven. Een politiefunctionaris die betrokken is bij de zaak naar autodiefstallen zegt daarover:

'Er zat uiteindelijk wel meer in, want je had mensen die de diefstal pleegden, je had de techneuten, je had de mensen die de documenten regelden en we hebben natuurlijk een aantal verdachten van sloperijen die we eigenlijk niet goed in beeld hebben gekregen. Ook garages, zelfs in Bulgarije, die voor die systemen zorgden die ze op de laptop kregen, waardoor ze in auto's konden en valse sleutels en dat gaat zelfs tot Frankrijk en Spanje toe en Bulgarije. Maar wat wij gepakt hebben waren er ongeveer acht.'

Andersom zijn er ook zaken waarbij een grote groep verdachten centraal staat tijdens de opsporing, maar waarvan een deel van de personen gedurende het opsporingsonderzoek uit beeld raken van het rechte team, bijvoorbeeld omdat de verdachten naar het buitenland zijn vertrokken. Andere personen komen daar soms voor in de plaats. We lopen nu al wat vooruit op de bevindingen in de volgende

hoofdstukken, maar waar het hier om gaat is dat de grootte van de verdachtengroep mede wordt bepaald door de keuzes en de capaciteit van de opsporing en niet alleen door de 'werkelijke' omvang van de verdachtengroep. Voor ons onderzoek hebben wij ook informatie uit de dossiers vergaard over activiteiten die niet ten laste zijn gelegd maar wel in de dossiers zichtbaar zijn, alsook informatie over personen die niet formeel als verdachten door de opsporing zijn bestempeld maar die wel een functie vervullen en als facilitator optreden voor mobiele bendes. Daarnaast hebben we informatie uit de dossiers aangevuld met kennis die politiefunctionarissen hadden over de betreffende verdachtengroep en faciliteerders die op de achtergrond een rol speelden.

Standplaats, mobiliteit en dynamiek van mobiele bendes

Dit brengt ons op een volgend punt, namelijk de beweeglijkheid en veranderlijkheid van de groepen. Als gevolg van de definitie die wij hanteren van mobiele bendes en de daaruit volgende criteria die we hebben gehanteerd bij de selectie van zaken, hebben alle bendes per definitie een *internationale* component en verblijven ze *tijdelijk* in Nederland. Niettemin is het goed stil te staan bij de consequenties van die kenmerken voor de aard van de groepen: hoe mobiel zijn ze in werkelijkheid en wat betekent dat voor de samenstelling van de groepen?

In literatuur wordt wel een tweedeling gemaakt als het gaat om het reisgedrag van mobiele bendes. Enerzijds zijn er bendes die vanuit het buitenland op en neer gaan, hier maar heel kort zijn en zogenaamde 'hit-and-run-tactieken' toepassen (o.a. Lampe 2004; Van Daele 2009). Enkele van de vijftien door ons bestudeerde casussen kunnen zo gekenschetst worden, zoals in het hoofdstuk hierna duidelijk zal worden. Anderzijds wordt in literatuur gewezen op mobiele bendes die hier langer verblijven en tijdelijk wonen. Zij hebben in Nederland een 'subculturele basis' in de vorm van een vrienden- en familienetwerk uit het land van herkomst. Om die reden wordt wel gesproken van 'subcultural based networks' (o.a. Lampe, 2004). In de research synthese uit 2014 kwam al naar voren dat mobiele bendes geen duidelijk afgebakende groepen zijn maar dat in werkelijkheid allerlei tussenvormen bestaan. Mobiele bendes hebben een dynamisch karakter met een geografische standplaats die kan veranderen, en met individuele bendeleden die verschillende reispatronen hebben (Van Gestel, 2015).

Die variatie in groepen en patronen zien we terug in de vijftien bestudeerde straf-dossiers. Bij de meeste verdachtengroepen is geen sprake van 'hit-and-run-tactieken', maar kan evenmin gesproken worden van een stevige 'subculturele basis'; de meeste verdachten bevinden zich namelijk wel in een subculturele gemeenschap en hebben enige verbintenissen met mensen die langer in Nederland verblijven, maar niettemin zien we geen solide netwerken waar mensen langdurig op kunnen terugvallen, er lijkt niet veel houvast te zijn. Familienetwerken zijn zeer beperkt, de meeste verdachten verblijven hier maar kort en familie woont toch vooral in het buitenland, zo komt in de bestudeerde casussen naar voren. Wel is het zo dat bij bijna elke verdachtengroep een of enkele personen betrokken zijn, die al langer in Nederland wonen en hier wel een subculturele basis hebben, bijvoorbeeld omdat hun partner hier permanent verblijft of omdat Nederland inmiddels hun vaste verblijfplaats is. Met andere woorden, binnen één mobiele bende doen zich ook grote verschillen voor tussen de afzonderlijke bendeleden als het gaat om mobiliteit, verblijfsduur en sociale bindingen.

4 Voorbereiding en uitvoering van het criminele bedrijfsproces

Zoals in het vorige hoofdstuk al duidelijk werd, gaat het in de bestudeerde casussen met name om georganiseerde winkeldiefstal (vijf zaken) en om inbraken in woningen en bedrijven (vijf zaken). Daarnaast zijn twee zaken primair gericht op georganiseerde straatroof/zakkenrollerij, twee op (pogingen tot) overvallen en tot slot draait een zaak om georganiseerde autodiefstal. Hoewel de bestudeerde opsporingsonderzoeken primair zijn gericht op één criminaliteitsvorm en bendes gespecialiseerd zijn, komt in de dossiers naar voren dat verdachten zich meestal niet houden aan één type delict maar zich ook schuldig maken aan andere strafbare feiten, of dat in het nabije verleden hebben gedaan. Zo zien we bijvoorbeeld bedrijfsinbrekers die in de politieregisters reeds bekend zijn vanwege de vele winkeldiefstallen, we zien straatrovers die T-shirts en broeken die ze zelf nodig hebben ook stelen of laten stelen, en we zien bijvoorbeeld woninginbrekers die zich ook bemoeien met prostitutie en softdrugs. Daarnaast is het stelen van voertuigbrandstof een criminele activiteit die er vaak 'bij' wordt gedaan, evenals het stelen van een auto. In sommige dossiers komt expliciet naar voren dat het een levensmotto van mensen is om nergens voor te betalen. Zoals een verdachte van georganiseerde winkeldiefstal zegt tegen een vrouw aan de telefoon (in een afgetapt telefoongesprek):

'Wij kopen zonder geld. Met een geprepareerde tas kopen we zonder geld. (...) Wat er mogelijk is, als dat kleding is, dan kleding; als het cosmetica is, dan cosmetica.'

In dit hoofdstuk worden de voorbereidende en uitvoerende fase van het criminele bedrijfsproces van mobiele bendes beschreven, voor zover die naar voren komen in de bestudeerde casussen. Eerst komt de reis en verblijfplaats aan de orde, daarna de werving van nieuwe bendeleden. Vervolgens bespreken we het vervoer naar de plaats delict en de afschermingsmethoden die mobiele bendes hanteren. We gaan verder niet in op de wijze waarom de verschillende type delicten zijn uitgevoerd voor zover dat niet van belang is voor kennis omtrent facilitering.

4.1 Reis en verblijfplaatsen

Verdachten komen meestal met een personenauto of minibus naar Nederland. Daarnaast wordt soms met het openbaar vervoer (busmaatschappij) gereisd en in enkele gevallen ook met het vliegtuig. In de meeste zaken is het grootste deel van de verdachten een paar weken tot een paar maanden in Nederland.

In de research synthese kwam naar voren dat de slaappleaats van mobiele bendeleden sterk varieert. Hoewel we die variatie terugzien in de bestudeerde casussen, zien we tegelijkertijd een tamelijk eenduidig beeld. De meeste groepen slapen namelijk op een recreatiepark of in een woning en worden daarbij geholpen door mensen die al langer in Nederland verblijven. Uitzonderingen daarop vormen de twee casussen waarin mobiele bendes slechts een dag in Nederland verbleven. In het ene geval kwam de groep rechtstreeks met de auto vanuit België naar de Randstad om straatroof te plegen, in het andere geval kwam de groep de dag voor de beraamde gewapende overval naar Nederland en sliepen de mannen 's nachts in een auto. In deze gevallen kan gesproken worden van zogenoemde 'hit-and-run-tactieken'. Verder is er een casus waarin de mobiele bende van hotel naar hotel

door Nederland trok; in twaalf dagen hebben de daders in drie hotels op verschillende locaties langs de snelweg overnacht, met z'n drieën op een hotelkamer. Maar dit zijn uitzonderingen want, zoals gezegd, verblijven de meeste mobiele bendes op een recreatiepark (in een vakantiehuisje of caravan) of in een woning bij iemand of via iemand die al wat langer in Nederland woont. Soms verhuist men in korte tijd van een woning naar een vakantiehuisje of andersom. De recreatieparken waar bendes verblijven, variëren in grootte en karakter. In de dossiers zien we zowel kleine parken met achterstallig onderhoud als grote gerenommeerde parken met 'goede naam'. Op de parken verblijven doorgaans de grote groepen winkeldieven, terwijl de kleinere inbrekersgroepen meestal slapen in een woning van iemand die ze kennen of die ze hebben gehuurd via een tussenpersoon.

De personen die de tijdelijke woonruimte verzorgen, zijn al langer in Nederland en zijn op de hoogte van de criminele activiteiten van de mobiele bende, zo blijkt uit de opsporingsdossiers. Zo komt de hoofdverdachte van een inbrekersgroep aan het adres van een aantal stacaravans via 'een maatje uit de gevangenis'. In verschillende casussen komt verder naar voren dat verdachten met elkaar in een woning verblijven bij een persoon die hen hier wegwijs maakt en hen helpt, bijvoorbeeld met de huur van een auto. Vaak maken die faciliteerders zelf deel uit van de criminele groep en soms zijn ze zelfs de spil in het web van criminele activiteiten. In een casus bijvoorbeeld, verklaren verschillende verdachten dat de huisbaas mensen 'voor hem lieten werken', wat inhield dat ze voor hem op inbrekerspad moesten omdat ze een huurschuld bij hem hadden opgebouwd. Ook was een voorwaarde van de huurbaas dat ze zouden zwijgen tegenover de politie. In een andere casus huurt een hoofdverdachte via zijn ex-vriendin een woning en laat hij medeverdachten uit Bulgarije bij hem in huis wonen. In weer een andere casus zien we een marktkoopman die in Nederland woont en vakantiehuisjes huurt voor dievenbendes, waar hij gestolen spullen van koopt. En soms wordt bedreigd met huisuitzetting als er niet genoeg wordt gestolen, zo komt door de telefoon naar voren in een andere casus:

Hoofdverdachte: *'Waar is L.?'*

Medeverdachte: *'Hier naast me.'*

Hoofdverdachte: *'Heeft hij iets gestolen?'*

Medeverdachte: *'Nee, niets...'*

Hoofdverdachte: *'Die zet ik vanavond het huis uit, je zult het wel zien.... oké, ciao.'*

In geen van de bestudeerde casussen zien we dat arbeidsmigranten een rol spelen bij de facilitering van woonruimte. Wel komen in enkele casussen makelaars in beeld die woonruimte verhuren, waarmee contact is gelegd via reeds in Nederland gesettelde bendeleden. De politie vermoedt in die gevallen dat de makelaars kennis hebben van de criminele praktijken.

Snelle verplaatsingen en wisselingen

Een deel van de verdachten is tijdens het verblijf in Nederland tussentijds op en neer gereisd naar het herkomstland of naar andere Europese landen, bijvoorbeeld voor vakantie of familiebezoek. Naast informatie die de opsporingsteams verzamelen over locaties en verplaatsingen, verklaren verdachten ook zelf over hun reisgedrag. Een inbreker vertelt bijvoorbeeld:

'Ik ben een periode van drie weken hier geweest, daarna ben ik ongeveer een maand thuis geweest in Roemenië en ben ik halverwege februari weer teruggekomen, dat was een maand voor mijn arrestatie.'

Verplaatsingen van verdachten komen uiteraard ook aan het licht als een opsporingsonderzoek eenmaal loopt. Hieronder een overzicht van de verblijfsplaatsen van

een verdachte die een leidinggevende rol vervulde bij georganiseerde winkeldiefstal, vanaf de start van het opsporingsonderzoek:

- Onbekende locatie in Nederland, met verdachte P., van 28 t/m 31 oktober;
- Buitenland van 31 oktober t/m 14 december;
- Stad A. van 15 t/m 27 december;
- Buitenland van 28 december t/m 29 januari;
- Recreatiepark in dorp X van 29 januari t/m 6 februari;
- Recreatiepark in dorp Y van 6 t/m 26 februari;
- Ander recreatiepark in dorp Y van 27 februari t/m 31 maart;
- Aanhouding.

Het voorbeeld laat zien dat verdachten mobiel zijn binnen Europa maar ook binnen Nederland. Verplaatsingen binnen Nederland kunnen zijn ingegeven door verschillende omstandigheden. Zo kunnen mensen worden weggestuurd of kan er sprake zijn van bedreigingen en interne conflicten, waarna de groep uiteenvalt en er nieuwe combinaties ontstaan. Dat laatste is bijvoorbeeld het geval bij een inbrekersgroep die vlak na de start van het opsporingsonderzoek verhuist naar een ander deel van het land. De groep verblijft bij aanvang van het opsporingsonderzoek in een woning in Amsterdam en een rechercheur vertelt:

'Op het moment dat de telefoongesprekken werden opgenomen kregen we meteen al het idee dat de heren niet meer op de X-weg zaten, maar weg waren. Ze zijn weg, maar waar naartoe weten we niet, maar we hadden als snel in de gaten dat ze naar Y waren [een ander deel van Nederland], naar een camping. Echt een eind weg. En aan de hand van de gesprekken hadden wij het idee dat er ruzie was met de heler. Ongenoegen, waarschijnlijk te weinig geld. Het idee dat wij hadden werd ook later bevestigd door de dames [de vrouwelijke verdachten]. Ze zijn ze eigenlijk gevlucht naar Y. Via contacten, want die Roemenen kennen elkaar allemaal. Maar goed, ze zitten dus in Y. en daar gaat het gewoon weer verder, want we zien aan de zendmasten dat daar waar ze zitten woninginbraken plaatsvinden. We hadden ze nog telefonisch onder controle en op enig moment merkten we dat ze toch weer terug wilden naar Amsterdam en druk bezig waren om een onderkomen te vinden. Wat we ook zagen is dat de twee hoofddaders zich splitsten. De een raakte in contact met vier andere Roemenen waar hij in Y. contact mee heeft gemaakt, die zaten daar op een camping in een stacaravan. Dat waren Roemenen die zich in het hele land met bedrijfsinbraken bezighielden. Een daarvan was een rasboef die al jaren in Nederland was. De ander kwam in aanraking met een andere Roemeen die alleen maar woninginbraken pleegde.'

Een andere reden voor verplaatsingen is niet op willen vallen en buiten beeld willen blijven van de politie. Een officier van justitie, die de leiding had over verschillende opsporingsonderzoeken naar mobiele bendes, zegt over de mobiliteit van bendes:

'De kracht van deze groepen is dat ze van samenstelling wisselen, en dat ze rustig een half jaartje in een ander land gaan stelen. De tapgesprekken waren heel duidelijk. Ze waren aan het informeren van "hoe gaat het met jou in Duitsland. Gaat het goed, want daar wil ik ook naartoe". (...) Als het hun te heet onder de voeten werd, zag je dat ze zich gingen oriënteren.'

Individuele leden van de mobiele bendes kunnen ook besluiten om naar het herkomstland terug te gaan zonder dat de reden duidelijk wordt in het opsporingsonderzoek. Zo belt Christian, een inbreker uit Roemenië, op een middag met een vrouw. Een fragment van dat telefoongesprek:³

³ Alle namen zijn gefingeerd om herkenbaarheid van personen te minimaliseren.

Vrouw: *'Christian!'*
C: *'He hoe gaat het?'*
Vrouw: *'Goed, hoe gaat het met jou?'*
C: *'Mmm, wel goed uhhm.'*
Vrouw: *'Oé, vertel.'*
C: *'Kijk, ik wil stoppen, ik wil terug naar Roemenië.'*
Vrouw: *'Wanneer?'*
C: *'Ik wil deze al week stoppen, begrijp je?'*
Vrouw: *'Oké, maar dan moet je ze wel vertellen dat je terug wilt, je moet het ze laten weten. Je komt wel weer terug toch?'*
C: *'Dat weet ik nog niet, ik bel je nog wel. Ik neem alle nummers mee en bel je als ik terug kom.'*

Een inbreker uit een andere casus praat door de telefoon met een bekende in het buitenland over zijn overwegingen om uit Nederland weg te gaan, omdat hij de buit van woninginbraken hier tegen vindt vallen:

'Je kunt hier een computer, een laptop en een telefoon vinden, maar geen geld. Dat vind je hier niet, daarvoor moet ik naar Frankrijk.'

Mobiele bendes zijn, zoals we eerder opmerkten, per definitie beweeglijk en uit het casusmateriaal blijkt dat de snelle wisselingen niet alleen betrekking hebben op geografische locaties maar evenzeer op de personele samenstelling van een groep. Van 'vaste' groepen kan nauwelijks gesproken worden, hooguit van tijdelijke samenwerkingsverbanden. Die snelle wisselingen maken de opsporing lastig, omdat verdachten snel uit beeld kunnen zijn. *'Dat is echt een knelpunt, want het wisselt heel snel'*, stelt een teamleider van politie als hij spreekt over de veranderingen die in korte tijd plaatsvinden binnen mobiele bendes waar zij onderzoek naar doen. Wel zien we in veel casussen een persoon of een kleine 'kerngroep' van enkele personen die na wijzigingen telkens samenwerking zoeken met nieuwe mensen.

4.2 Werving nieuwe bendeleden en vermoedens over opdrachtgeverschap

Bendeleden die teruggaan naar het herkomstland of door de politie worden opgepakt, worden door de hoofdverdachte of 'kern' van de groep vervangen door anderen, dat komt althans in een deel van de opsporingsdossiers naar voren. Als bendeleden eenmaal zijn opgepakt, komen ze vaak na korte tijd weer vrij (na zes uur of na drie dagen), maar kunnen ze toch een 'bedrijfsrisico' vormen omdat de politie hen bijvoorbeeld in de gaten blijft houden, of omdat ze na een tweede of derde aanhouding misschien wel langer worden vastgehouden en dan wellicht hun mond niet kunnen houden. Ze vormen, met andere woorden, een risico omdat ze in het vizier zijn gekomen van de politie. Een verdachte van autodiefstal verklaart tijdens een verhoor bij de politie over de taakverdeling binnen de groep, en legt uit hoe de verhouding is tussen de leidinggevende en de zogenaamde autostelers:

'Die [autostelers] zijn hier een paar maanden. Als de jongens worden aangehouden door de politie, zitten ze drie dagen. Als ze vrijkomen, stuurt hij [hoofdverdachte] ze naar Bulgarije en laat hij nieuwe komen.'

De politieteamleider van het onderzoek naar autodiefstal constateert ook snelle wisselingen binnen de groep: *'Die stelers wisselden nogal. Die kregen € 250 per gejatte auto.'* De vervanging van 'medewerkers' komt ook naar voren in een casus

waarin straatroof centraal staat. In de casusbeschrijving hieronder staat de werkwijze van de hoofdverdachte Doru als het gaat om vervanging van mensen.

Doru maakte als zakkenroller gebruik van chauffeurs en medeplegers. Hij laat ten tijde van het opsporingsonderzoek Ion vanuit Roemenie naar Nederland overkomen met als doel zijn chauffeur en 'loper' te zijn. Ion was een vervanger van een eerdere chauffeur. Op het moment dat Ion aangeeft dat hij terug wil naar Roemenië, benadert Doru een Roemeen in Spanje om de taak van Ion over te nemen.

Bij bendes die zich bezighouden met georganiseerde winkeldiefstal is een duidelijke taakverdeling in de zaken te bespeuren. De 'kernleden' van de groep wijzen producten aan die gestolen moeten worden en laten andere bendeleden met de buit in geprepareerde tassen de winkel uit lopen. Zodoende lopen zij geen risico om met de tas met gestolen spullen betrapt te worden. *'Diegenen die de winkel uitliepen met gestolen spullen, werden nog weleens betrapt en opgepakt, die werden dan vervangen door anderen uit Roemenië'*, aldus een teamleider van politie.

Het initiatief om toe te treden tot een mobiele bende ligt niet altijd bij bendeleden die hier al actief zijn, maar kan ook bij de andere partij liggen, namelijk bij mensen die overwegen om hier naartoe te komen om deel te nemen aan de criminele activiteiten. Ze bieden zichzelf aan en voeren oriënterende gesprekken met bendeleden in Nederland. Dat blijkt bijvoorbeeld uit een afgeluisterd telefoongesprek dat Alex voert, de hoofdverdachte van een grote winkeldievenbende. Nadat iemand van zijn groep door de politie is opgepakt, wordt hij gebeld door een onbekende man uit het buitenland. Die onbekende man vertelt Alex dat hij weet van de arrestatie en hij vraagt of de zaken nog een beetje lopen. Ook vraagt hij Alex wat hij van het idee vindt als hij 'daarheen' komt, aangezien hij nog 'schoon' is in Nederland. In het gesprek dat volgt, informeert de man naar de afzetmarkt in Nederland en de wijze waarop gestolen spullen in Nederland door de groep worden doorverkocht:

Onbekende man: *'Ik zei dat ik schoon ben in Nederland, broer.'*

Alex: *'Aha.'*

Onbekende man: *'Ze zeiden dat je een deel ter plekke geeft en een deel verstuurt.'*

Alex: *'Nou, als je make-up neemt en parfums, die verkoop je hier en gros.'*

Onbekende man: *'Jij hebt een mannetje, he?'*

Alex: *'Ja.'*

Onbekende man: *'Ik snap het. En de vodden stuur je...'*

Alex: *'Ja.'*

Ook in een andere casus zien we dat mensen in het buitenland voor een oriënterend gesprek telefoneren met bendeleden in Nederland. Zo informeert een man uit Spanje bij Bora, een Albanese inbreker die in Nederland verblijft. De man uit Spanje lijkt informatie te verzamelen voor iemand die hij kent en Bora wordt door de telefoon gevraagd hoe de markt in Nederland is voor rovers op straat:

Man: *'Waar zit je dan nu?'*

Bora: *'In Amsterdam broer, maar ik kom niet in de binnenstad. Daar reken ik mij al als opgepakt.'*

Man: *'Zijn er 's nachts geen mensen op straat dan?'*

Bora: *'Ja die zijn er wel, maar het wemelt er van mensen "in burger", ze houden veel mensen aan. Er worden telefoons gestolen maar ze pakken veel mensen op (...) Er is zat werk in het centrum, maar dat werk kan ik niet doen. Hoe zal ik het zeggen, ik ben niet vaardig voor het werk in het centrum, ik heb er geen verstand*

van maar wil die uitdaging ook niet aangaan. Er zijn Roemenen op pad gegaan... ze werden heel snel opgepakt.'

Man: *'Uhhh, maar is er werk voor zakkenrollers?'*

Bora: *'Ja zat man, dat is er wel, zoveel je wilt.'*

Man: *'Hij [over een iemand anders] werkt overdag en niet 's avonds, hij werkt in de metro, snap je?'*

Bora: *'Ja er is hier ook genoeg (...) Over het algemeen lopen mensen hier... vrijdag, zaterdag, zondag kun je gemakkelijk 2000 pakken, man, ik lieg er niet over!'*

Man: *'Zaterdag en zondag hè.'*

Bora: *'Ja want dan loopt er veel in de hoerenbuurt, dicht op elkaar lopen ze dan... de vriend van mijn vriend is een zakkenroller, praat eens met hem.'*

In de bestudeerde zaken zien we geen tekenen van dwang als nieuw benedeleden worden geworven. Wel zijn er enkele zaken waarbij verdachten bij de politie verklaren dat ze onder valse voorwendselen naar Nederland zijn gelokt. Eenmaal in Nederland, blijken ze dan mee te moeten werken aan strafbare feiten. Hieronder een fragment van de verklaring van Stela, die verdacht wordt van georganiseerde winkeldiefstal. Ze doet haar verhaal bij de politie in het derde verhoor en vertelt over de mensen voor wie ze werkt – het stel X en Y.

Stela: *'Ik heb ze in Roemenië leren kennen en ze bleven maar aandringen om naar Nederland te gaan om geld te verdienen. Ik wilde eerst niet maar ze bleven maar aandringen. (...) Ik wilde in Nederland komen werken om de krant te verkopen. Ik had geld nodig voor mijn moeder die leverkanker heeft en ik heb twee dochters die nu verzorgd moeten worden die dat niet aankan. (...) Ik werd van te voren geïnstrueerd en ik moest niets zeggen. Op die manier zouden wij dan makkelijker vrijkomen. Ik heb nu nagedacht en ik ga niet zwijgen. Waarom zou ik hun beschermen? Ziet u, op het moment dat wij vrijkomen zal ik door hun gestraft worden omdat ik praat. Ze gaan mij iets aan doen, misschien wel in elkaar slaan, maar ik moet denken aan mijn kinderen.'*

Rechercheur: *'Wie is hun?'*

Stela: *'X, Y en hun familieleden. Want zij zijn zigeuners en ze hebben mij hiermee bedreigd. Ze zeiden tegen mij "luister als je gaat praten dan komen we op een gegeven moment toch vrij en dan gaan we jou terugpakken". Ze hebben overal familie. Ik ben bang voor ze en daarom wilde ik eerst niets vertellen.'*

In hetzelfde verhoor verklaart Stela over de arbeidsverhoudingen binnen de groep en de gehanteerde taakverdeling, en over de instructies over de producten die gestolen moesten worden:

Rechercheur: *'Wat zou je krijgen voor het stelen van die goederen?'*

Stela: *'Geld, ze zouden mij geld geven. Afhankelijk van hoeveel goederen er weggenomen werden en afhankelijk van hoeveel er voor gekregen zou worden. Ik heb nooit meer dan 100 of 200 euro gezien.'*

Rechercheur: *'Is dat per winkel, of hoe gaat dat?'*

Stela: *'Per keer, de dag dat wij veel stalen, werden de goederen verkocht en kreeg ik dan mijn geld.'*

Rechercheur: *'Hoe wist je wat je moest stelen?'*

Stela: *'Zij wisten van te voren heel goed wat ze moesten hebben, dat wisten ze. X heeft mij een en ander aangewezen, ze zei "Je gaat als eerste naar binnen met de tas en dan ga je voor het rek staan". X pakte dan de spullen uit het rek en stopte deze in de tas die ik vasthad.'*

Rechercheur: *'Waar gingen die gestolen spullen naartoe?'*

Stela: 'Y ging ergens met de gestolen spullen naartoe. Niemand anders mocht met hem mee.'

In andere casussen zien we ook dat verdachten bij de politie verklaren dat ze in hun dorp in eigen land via kennissen zijn geronseld en van te voren niet wisten waar ze aan mee gingen werken. Dit betreft de zaken waarin overvallers centraal staan. Pas in Nederland hoorden ze van landgenoten die ook in Nederland waren, wat precies de bedoeling was, namelijk een juwelier overvallen. Dat is althans wat ze vertellen. We kunnen niet nagaan of deze verklaringen echt kloppen. De bij de zaken betrokken rechte teams beoordelen de verklaringen verschillend. In de zaak van de winkeldieven denkt de teamleider van politie dat wellicht sprake is van mensenhandel, in zaken van de overvallen vinden de rechercheurs de onwetendheid van verdachten ongeloofwaardig en denken ze dat het een ingestudeerd standaardpraatje is. Wel wordt vanuit de opsporing gedacht dat deze verdachten handelen in opdracht van een persoon of organisatie uit het herkomstland en dat ze zijn geïnstrueerd door anderen. Een bericht van een inlichtingendienst over de verdachtengroep in een van de overvalzaken, wijst ook op een dergelijk opdrachtgeverschap. Het vermoeden van het opsporingsteam dat de verdachten onderdeel uitmaken van een grotere organisatie en dat ze gestuurd en geïnstrueerd worden vanuit het herkomstland, zien we bij meer casussen. In de meeste zaken heeft het opsporingsteam daar vanwege opsporingscapaciteit echter geen nader onderzoek naar kunnen doen. Een rechercheur die onderzoek deed naar een groep zeer jonge en in zijn ogen onervaren Litouwse inbrekers, waarbij het opsporingsteam vermoedde dat er 'grotere lijnen' achter zaten, zegt daarover:

'Ik heb echt de indruk bij deze zaak dat ze hier naartoe zijn gebracht of zijn gestuurd of hoe dan ook met het doel dit te doen [woninginbraken plegen]. (...) Er was natuurlijk meer uit te halen, als je wat dieper op het onderzoek ingaat en verder inzoomt, dan was er wel meer informatie naar boven gekomen, maar je weet hoe het gaat, dat gebeurt niet. Want de volgende zaak dient zich al aan, dus je hebt geen ruimte om dat verder uit te onderzoeken. En op zich is het voldoende geweest, want er ligt een veroordeling.'

In enkele projectmatige opsporingsonderzoeken was wel ruimte en tijd om vermoedens omtrent een achterliggende organisatie vanuit het herkomstland op het spoor te komen, maar die vermoedens werden niet bevestigd. De teamleider vertelt:

'We hadden gehoopt dat we een lijn naar Roemenië zouden blootleggen en daarop hebben we echt veel geïnvesteerd. Ook hebben we [strafbare] feiten langer door laten gaan dan je normaal gesproken had gedaan en pas ingegrepen na een flink aantal keren heenzzenden. Als we ze heenzzenden, wat gebeurt er dan? Met wie bellen ze dan? Dat leverde niet op wat we gehoopt hadden.'

Uit het casusmateriaal wordt aannemelijk dat de mobiele bendes onderdeel vormen van een internationaal crimineel circuit. Het intensieve internationale telefoonverkeer van verdachten met mensen die ook 'werken in de criminaliteit' laat dat bijvoorbeeld zien. Ook komt in veel casussen naar voren dat er een ongelijkwaardige taakverdeling binnen groepen is en dat sprake is van dreiging en intimidatie van medeverdachten (daar komen we in de volgende paragraaf op terug). Maar die inbedding in een internationale criminele gemeenschap en ongelijkheid binnen mobiele bendes, leidt nog niet automatisch tot de conclusie dat er ook een grotere organisatie of opdrachtgever betrokken is, die mensen vanuit het herkomstland stuurt en instrueert. Tot nu toe heeft de opsporing die vermoedens althans niet kunnen bevestigen.

In de vijftien bestudeerde opsporingsdossiers komt naar voren dat nieuwe 'medewerkers' vooral uit het herkomstland komen en daar zijn gerekruteerd. Personen die zich bij bendes aansluiten of worden gerekruteerd, komen met name uit het thuisland van de betreffende bende – vaak ook uit hetzelfde dorp of dezelfde streek. Als mensen wel in Nederland worden geworven en zich bij een mobiele bende aansluiten, bevonden zij zich al in het criminele milieu. We zien in het casusmateriaal geen cafés of andere plekken in Nederland waar landgenoten samenkomen en waar wordt geworven onder arbeidsmigranten. Op recreatieparken en in sommige hotels vinden wel ontmoetingen plaats, maar dan gaat het om mobiele bendes die elkaar ontmoeten van waaruit nieuwe samenwerkingsverbanden kunnen ontstaan. Dus hoewel in research synthese uit 2014 naar voren kwam dat nieuwe bendeleden zowel in het herkomstland als hier in Nederland worden gerekruteerd, laat dit onderzoek zien dat nieuwe mensen in hoofdzaak in het herkomstland worden geworven.

4.3 De reis naar plaats delict

De meeste verdachtengroepen gaan met de auto naar het plaats delict en gebruiken daarbij een navigatieapparaat. (Die apparaten worden door de opsporing intensief gebruikt voor het achterhalen van plaatsen en routes die mobiele bendes hebben afgelegd). In drie casussen wordt ook met de trein gereisd en in drie zaken gaat men op de fiets. Groepen die gebruikmaken van de fiets en/of trein, houden zich in hoofdzaak bezig met inbraken en overvallen. Een inbreker verklaart bij de politie:

'Ik heb inbraken gedaan met X. Hij wees op de laptop waar we heengingen en wees op de kaart en zei, daar gaan we naartoe. We gingen met de trein. (...) Twee inbraken per nacht lukte wel, met moeite drie.'

In dezelfde casus zien we dat de verdachten op een avond bij een dorp uit de trein stappen en tijdens de nacht ook ergens een fiets uit een schuurtje stelen. Een van hen fietst dan terug, terwijl de andere de trein 's morgens vroeg terug neemt. Die manier van reizen met de buit zien we ook in andere zaken.

De winkeldieven en straatrovers uit de bestudeerde zaken, reizen in hoofdzaak met de auto als zij op dievenpad gaan. Een deel van hen huurt een auto bij een Nederlands autoverhuurbedrijf en wisselt om de paar weken van auto, een ander deel komt met een auto naar Nederland of krijgt er een in bruikleen, bijvoorbeeld van een heler.

In de research synthese kwam naar voren dat benodigde auto's soms eerst worden gestolen. Die werkwijze zien we in één zaak terug. In die zaak wordt tijdens een woninginbraak ook een luxe auto gestolen. Er is geen informatie in de bestudeerde dossiers over auto's die in het buitenland zijn gestolen. Wel staan auto's waar mensen in rijden of die worden gehuurd geregeld op naam van iemand anders. Een voorbeeld daarvan is de casus waarin een inbrekersgroep bij aankomst in Nederland een auto huurt en daarvoor de creditcard gebruikt van een persoon uit Litouwen. De creditcardhouder is niet aanwezig als de auto wordt meegenomen en is verder ook niet bekend in Nederland.

4.4 Afschermingsmethoden

Verdachtengroepen gebruiken verschillende afschermingsmethoden om uit het zicht van de politie te blijven.

Identiteitswisselingen

In enkele zaken zien we verdachten die meerdere namen en identiteiten gebruiken. Zo vertelt de teamleider van politie over de start van een onderzoek, na een aanhouding op heterdaad van een inbrekersgroepje:

'Een van de verdachten bleek zes aliases te hebben, een andere verdachte twaalf aliases. Hun eigen verklaring was dat je in Albanië, waar ze vandaan kwamen, je naam gewoon mag veranderen. Je geboortedatum blijft dan wel onveranderd. Door de afgenomen vingerafdrukken kwamen we achter de echte namen, ook in combinatie met de pasfoto's die toen naar boven kwamen en sterke gelijkenis hadden met de aangehouden mannen, het bleken dezelfde gezichten te zijn. En het bleken mensen te zijn die als ongewenst vreemdeling waren geregistreerd, omdat ze al eerder in Nederland voor woninginbraken veroordeeld waren.'

Een probleem waar politiefunctionarissen tegenaan lopen, is dat in een aantal Europese landen de mogelijkheid bestaat om relatief eenvoudig en snel de eigen identiteit te wijzigen. Hoewel persoonlijke identificatienummers wel hetzelfde blijven, heeft de wijziging van namen op identiteitspapieren een belemmerende uitwerking voor de opsporing. Het betreft hier dus een afschermingsmethode die mogelijk wordt gemaakt door legale regelgeving in herkomstlanden.

Katvangers

De inzet van katvangers voor de koop of huur van auto's is een veelgebruikte methode om uit het zicht van de politie te blijven. In verschillende zaken komen personen voor die veel auto's op hun naam hebben staan, deze worden onder meer gebruikt door bendeleden. Als een auto op andermans naam staat, kan de bestuurder niet worden achterhaald aan de hand van het kenteken. Om die reden doen katvangers goede dienst als afscherming. In een opsporingsonderzoek naar straatrovers bijvoorbeeld, komt een katvanger uit Dortmund in beeld die tientallen auto's op zijn naam heeft staan. De verdachten rijden vanuit Duitsland naar Nederland in een auto die op zijn naam staat. De katvanger was verbonden aan een garage in Duitsland en werd als verdachte in de zaak opgenomen, maar bleek op een bepaald moment in Spanje vast te zitten.

Een politiefunctionaris in de grensregio vertelt meer in het algemeen over mobiele bendes in Duitsland die gebruikmaken van auto's van katvangers:

'Die pakken 's morgens een auto van een katvanger, die heeft vijf of tien auto's op zijn naam, er liggen tien sleutels op een tafel. Die Roemeense families gaan naar dat pand, leggen 50 euro neer, pakken een autosleutel en vertrekken die dag op rooftocht. 's Avonds komen ze terug en leggen de sleutels daar weer neer. (...) Uit relatieschema's blijkt dat zij ook in Nederland aan het rondrijden zijn.'

Naast katvangers die auto's op hun naam hebben staan, zien we in verschillende casussen ook bepaalde woonadressen die telkens terugkomen in verschillende politiedossiers. Het zijn adressen die mobiele bendeleden opgeven als ze door de politie worden aangehouden. Meestal betreft het woonpanden in grote Nederlandse steden waar veel mensen uit andere landen staan ingeschreven terwijl ze daar vaak niet wonen. Een voorbeeld betreft het pand in een Nederlandse stad waar een verdachte formeel staat ingeschreven. De betrokken rechercheur vertelt:

'Het pand waar hij staat ingeschreven wordt gehuurd door een uitzendbureau en die verhuurt op papier aan tientallen mensen maar niemand die er feitelijk woont, feitelijk staat het leeg. De pandeigenaar zegt van niets te weten en is met de politie meegegaan naar het pand. Hij was verbaasd dat het pand leeg stond.'

Het uitzendbureau en de pandeigenaar uit bovenstaande voorbeeld zijn niet als verdachte meegenomen in het opsporingsonderzoek en verder ook niet onderzocht door de recherche. Als bendeleden over een Nederlands adres beschikken, hoeven zij bij aanhouding vanwege een overtreedingen niet mee naar het politiebureau, de boete wordt dan gewoon naar het woonadres gestuurd. Daarnaast biedt inschrijving op een Nederlands nep-adres de mogelijkheid om te frauderen met uitkeringen of toeslagen.

Bedreigingen en geweld

In de research synthese (2014) kwam naar voren dat het zwijgen van bendeleden een belangrijke afschermingsmethode is als mensen door de politie zijn opgepakt. Binnen de groepen lijkt druk te worden uitgeoefend om niet met de politie te praten en daarbij zou geweld niet worden geschuwd, zo kwam in enkele publicaties naar voren. Die afschermingsmethode zien we terug in de onderzochte zaken. In uiteenlopende verklaringen van verdachten komt naar boven dat er is bedreigd met represailles als er gepraat zou worden met de politie. Ook komt in verklaringen naar voren dat mensen bang zijn. Zo verklaart een inbreker tegenover de politie:

'Ik wil niet dat mijn naam bekend wordt bij A. Hij doet zaken met Turken waar ik niet bij betrokken wil worden, hij is machtig door de Turken waarmee hij omgaat. Ik ben niet bang voor mijzelf maar voor mijn ouders.'

Een andere verdachte in dezelfde casus vertelt in een verhoor over zijn angst voor de inbrekersbende waar hij in verzeild is geraakt. Op de vraag van een rechercheur of hij bang is om te verklaren, zegt hij:

'Voor allemaal. Eén komt uit Nederland en de rest uit Roemenië. In Roemenië kom je iedereen weer tegen of zoeken ze je op. T. woont in Roemenië op twintig meter bij mij vandaan. (...) Die mensen hebben meer geld en macht. Ik heb familie in Roemenië, ik heb een vrouw en een kind daar, ik wil niet dat mijn kind wat overkomt. Dan neem ik alles maar op me en krijg ik maar een jaar extra, dan is dat maar zo.'

In een andere casus verklaart overvaller Petrus, tijdens het derde verhoor, dat hij is bedreigd voor het praten met de politie. Hij verklaart dat hij van Litouwse mannen instructies heeft gekregen voor de overval op een juwelier en dat hij ook in de auto van deze mannen heeft geslapen. Op de vraag van de rechercheur waarom hij dat eerst niet wilde vertellen, zegt hij:

Petrus: *'Toen wij daar hebben geslapen heeft een van die mannen gezegd als je daar iets over vertelt, dan wordt het slecht me je.'*

Rechercheur: *'Als je waar iets over verteld?'*

Petrus: *'Nou, zij hebben verteld dat als ik zou vertellen dat wij hen hebben ontmoet, dat zij dit [de overval] hebben voorgesteld en dat wij hebben geslapen bij hun, dat het dan slecht met ons zou aflopen. (...) Als ik iets zou vertellen, dan zouden ze mij pakken en mijn botten breken en zo.'*

Opmerkelijk is, dat een deel van de verdachten uiteindelijk wel bereid is te praten met de politie, ondanks de dreigementen. De veronderstelling dat mobiele bendeleden bijna altijd zwijgen uit angst voor wraak, is dus niet juist. Verdachten die iets vertellen komen meestal niet in het eerste verhoor al met hun verhaal, maar pas na een aantal gesprekken en als ze al even vastzitten. In zes strafzaken leggen verdachten uiteindelijk verklaringen af over de werkwijze van de bende, de gepleegde delicten, de medeverdachten en de bedreigingen. Verder zien we in twee casussen dat verdachten ook met de recherche naar locaties gaan om plekken aan te wijzen

die voor het opsporingsonderzoek van belang kunnen zijn. Ze wijzen bijvoorbeeld de plekken in huis aan waar gereedschap is verstopt of wijzen woningen aan waar ze hebben gelogeed of waar andere verdachten hun slaappleats hebben.

Belastende verklaringen van verdachten zijn deels ook gebruikt in de strafzaken voor bewijsvoering, als de informatie door de opsporing betrouwbaar werd geacht en werd ondersteund door andere informatie zoals telefoontaps, observaties of andere (getuigen-)verklaringen. In een zaak waarbij door de verdediging hoger beroep werd aangespannen, stelde het gerechtshof over de betrouwbaarheid van een medeverdachte:

'Het hof heeft geen reden te twijfelen aan de betrouwbaarheid van deze verklaringen, voor zover het deze gebruikt voor het bewijs. Het hof neemt daarbij in aanmerking dat R. met zijn verklaringen ook zichzelf heeft belast en dat zijn verklaringen worden ondersteund door peilgegevens van de verdachte en van R.'

De bereidheid van verdachten om te verklaren zou op verschillende manieren verklaard kunnen worden. Als verdachten tegen hun verwachting in langer worden vastgehouden, zouden ze wellicht ongeduldig kunnen worden en ontvankelijker voor een vertrouwensband met de rechercheurs. Een andere mogelijke verklaring is dat de bendeleden die in de vijftien onderzochte zaken centraal staan, geen door de wol geverfde criminelen zijn. Dat zou dan iets zeggen over de aard van de mobiele bendes die de afgelopen jaren in Nederland opereerden en door de politie zijn opgespoord. Gezien de relatief hoge straffen die tot nu toe door de rechtbank zijn opgelegd, gaat het echter niet om lichte vergrijpen.

De bereidheid om te verklaren zou ook gerelateerd kunnen zijn aan ruzies en interne conflicten die zich voordoen binnen mobiele bendes. Het casusmateriaal laat althans zien dat er geregeld ruzies zijn tussen bendeleden, bijvoorbeeld over de verdeling van gestolen spullen of over de mislukte uitvoering van een delict.

De dreiging met geweld kan, net zoals dwang, een bindend principe zijn binnen criminele groepen, maar het kan ook omslaan als zich interne conflicten voordoen. Met andere woorden: interne verdeeldheid zou ertoe kunnen leiden dat mensen sneller geneigd zijn te praten met de politie.

Extern geweld

De bestudeerde casussen laten verder zien dat het gebruik van extern geweld niet gangbaar is, maar soms toch wordt toegepast. Dat is het geval in zaken waarbij zich iets onverwachts voordoet tijdens de uitvoering van criminaliteit. Hieronder volgen een aantal voorbeelden uit verschillende casussen.

Een teamleider zegt over gebruik van geweld door een groep straatrovers die gespecialiseerd was in sieraden: *'Ze proberen ongemerkt sieraden te stelen en lukte dat niet dan schakelden ze over op geweld door het afrukken van de juwelen.'*

Tijdens een overval op een juwelier wordt de winkelier met pepperspray in het gezicht gespoten en bedreigd met een pistool, dat later een neppistool blijkt te zijn.

Bij een woninginbraak wordt de bewoner aangevallen met een schroevendraaier, wanneer hij toch thuis blijkt te zijn.

Gebruik van regio- en landsgrenzen

Een andere afschermingsmethode is het gebruik van regio- en landsgrenzen. Zoals in de research synthese al aan de orde kwam, verkleinen mobiele bendes de pak-

kans als zij grenzen overschrijden en hun activiteiten over meerdere regio's en landen spreiden. Een reden daarvoor is dat elk land eigen organisaties kent, met eigen wetgeving en eigen procedures en bevoegdheden ten aanzien van opsporing en vervolging. Als gevolg daarvan wordt informatie over mobiele bendes niet automatisch gedeeld tussen landen, waardoor informatie over mobiele bendes versnipperd bij verschillende organisaties aanwezig kan zijn. Het ontbreken van goede informatie-uitwisseling tussen Europese landen biedt daardoor een gelegenheid voor mobiele bendes. In de bestudeerde casussen zien we volop dat mobiele bendes internationaal actief zijn en grensoverschrijdend opereren, zoals in de voorgaande paragrafen al aan de orde is gekomen. In de research synthese kwam naar voren dat het ontbreken van goede informatie-uitwisseling tussen Europese landen de opsporing frustrert en daardoor een gelegenheid biedt voor mobiele bendes om hun criminele activiteiten voort te zetten. De wijze waarop in de recente opsporingspraktijk bij de onderzochte zaken informatie is uitgewisseld tussen landen, wordt beschreven in hoofdstuk 7, dat gaat over samenwerking tussen opsporingsdiensten en andere partijen.

4.5 Gebruik van ICT

In de research synthese kwam naar voren dat mobiele bendes verschillende communicatiemiddelen gebruiken om politietaps te omzeilen. Maar in de bestudeerde casussen hebben we daar weinig zicht op gekregen. We zien bijvoorbeeld geen gebruik van walkietalkies of gsm-jammers. Het is niettemin goed mogelijk dat bendeleden via internet communiceren en bijvoorbeeld de programma's WhatsApp of Skype gebruiken. Daar bevatten de dossiers geen informatie over want de opsporing kan de inhoud van dergelijke digitale communicatie niet ontsleutelen. In die zin is het gebruik van deze programma's een goede afschermingsmethode voor verdachtengroepen. Wel wordt door rechercheurs vermoed dat WhatsApp door bendeleden wordt gebruikt voor onderlinge communicatie, ook voor het sturen van foto's van de buit. Verder verklaren verdachten tijdens verhoren van Skype gebruik te maken voor hun internationale contacten. In een deel van de zaken bezoeken verdachten internetcafés.

Sommige marktkraamhouders hebben naast hun marktkraam ook een webshop waar gestolen goederen online worden verkocht. Verder wordt internet in één casus gebruikt om valse tickets voor evenementen te verkopen.

Daarnaast komt in het casusmateriaal naar voren dat door een verdachtengroep jammers zijn gebruikt bij georganiseerde winkeldiefstal, om het signaal van detectiepoortjes bij de winkeluitgang te verstoren. De jammer zat verstopt in een beer, die weer zat verstopt in een geprepareerde tas.

Facebook

Veel verdachten gebruiken Facebook, voor communicatie met mensen in het herkomstland en voor onderlinge communicatie met bendeleden alhier. Ook wordt Facebook gebruikt om gestolen goederen te tonen aan potentiële kopers. *'Stuur hem een paar foto's via Facebook'*, staat bijvoorbeeld in een sms die een inbreker ontvangt, nadat deze een bericht heeft gestuurd over gestolen trainingspakken waar hij kopers voor zoekt. Een deel van de verdachten heeft geen moeite gedaan om het eigen facebookaccount af te sluiten voor buitenstaanders, waardoor politieteams bendeleden kunnen volgen en bijvoorbeeld foto's op internet kunnen bekijken van zojuist gestolen goederen. Dat bendeleden trots zijn op de buit en geen behoefte voelen zich af te schermen, blijkt uit bijschriften. Zo staat bij een foto van tientallen ingepakte parfums de tekst *'77 pieces in 5 min... merge prost @'*. Het bericht is na plaatsing door 22 vrienden geliked en door twee mensen gedeeld.

Rechercheteams maken bij de opsporing veelvuldig gebruik van Facebook; om mensen via foto's te herkennen, om relaties tussen mensen te onderzoeken en om te achterhalen waar mensen verblijven. Het gaat dan formeel om onderzoek in openbare bronnen op internet. Als mensen hun account niet afschermen en plaatsherkenning hebben ingesteld, kan ook worden bekeken op welke plekken ze verblijven en waar ze zijn geweest. In een casus is bijvoorbeeld op grond van de tijdlijnen van verdachten op Facebook, achterhaald waar de bendeleden verbleven ('X. is op ... ingecheckt op vliegveld in Duitsland, daarna een aantal keer ingecheckt op Facebook in Turkije en op ... incheck op Facebook in Roemenië.'). In een PV schrijft de politiefunctionaris die belast was met onderzoek naar openbare bronnen op internet:

'Uit deze informatie heb ik, verbalisant K., het vermoeden dat de verdachten zich momenteel niet in Nederland ophouden. Gezien de geschiedenis op de Facebookpagina's van de verdachten heb ik wel sterk het vermoeden dat zij na de zomerperiode weer naar Nederland komen.'

Een van de verdachten uit bovenstaande casus schrijft drie dagen later op zijn Facebookpagina: 'Amsterdam waiting for me just a few days ☺', met een foto erbij die de politie doet vermoeden dat de groep weer in Nederland is gearriveerd.

5 Verwerking van de buit

Hoe verloopt het criminele bedrijfsproces nadat de diefstal of inbraak is gepleegd? Het antwoord op die vraag wordt in dit hoofdstuk behandeld. Eerst komt de opslagplaats van de gestolen goederen ter sprake. Daarna bespreken we de bestemming van de buit en kijken we naar informatie die bekend is over de afzetmarkt (heling). Tot slot wordt het transport van gestolen goederen naar het herkomstland besproken.

5.1 Opslagplaatsen

In de research synthese uit 2014 komen vier plekken naar voren waar gestolen spullen tijdelijk door verdachten worden opgeslagen, namelijk buiten in de bosjes nabij de plaats delict; in de auto; in de eigen woning/verblijfplaats en in loodsen. Aan de hand van de vijftien bestudeerde zaken kan dit beeld enigszins worden bijgesteld. In de meeste casussen wordt de buit namelijk mee naar huis genomen, althans mee naar het onderkomen waar men tijdelijk verblijft. Het komt weleens voor dat gestolen spullen in de bosjes worden verstopt of in de auto, maar dat zijn uitzonderingen. Zoals in het geval dat een groepje verdachten wordt betrapt tijdens het stelen in winkels. Eén verdachte wordt opgepakt, een andere verdachte, Stefan, kan weggelopen en die belt meteen met de leidinggevende die op dat moment elders is. Hieronder een fragment van dat telefoongesprek.

Stefan: 'Ik was op hem aan het wachten, Ik belde hem zeker tien keer op maar hij nam niet op. Ik zag daarna de politie. We hadden spullen van Guess meegenomen. Ik had het verstopt in de bosjes want er was iemand daar in een auto en daarom wilde ik wachten tot hij wegging. Een jongen kwam langs en wilde de tas pakken maar dat mocht niet van de vriendin die bij hem was, maar die man in de auto is op gegeven moment uitgestapt, hij heeft de tas gepakt en is weggereden. Dit gebeurde zo voor mijn ogen.'

Leidinggevende: 'Wat had je in de tas?'

Stefan: 'Ik had vier spijkerbroeken van Guess, en twee parfums.'

Leidinggevende: 'Goede parfums?'

Stefan: 'Ja, goede, een van 150 en een J'adore van 50.'

In enkele casussen is er informatie over de auto als opslagplaats. Een autoverhuurder vindt bijvoorbeeld in een benzinedop van een auto een sok met sieraden. De auto was gehuurd door een inbrekersgroep, die op heterdaad is aangehouden en de sok daardoor niet meer mee heeft kunnen nemen. In een andere casus verhandelt iemand gestolen spullen vanuit een busje. Door de telefoon vraagt hij een belangstellende in het busje te komen kijken:

'Kijk, ik heb wat kettingzagen, wat van die tuingereedschappen, alle gekkigheden, uhh, waterpompen, generators, kettingzagen (...) van die tangen om heggen te knippen, weet je, met zo'n lang snijvlak. Ik heb alle mogelijke gekkigheden. Als je wilt en belangstelling hebt, moet je komen kijken en praten we erover. Je kunt in het busje komen kijken, dan zie je alles.'

Het casusmateriaal laat echter zien dat verdachten de buit meestal meenemen naar de woning of naar het recreatiepark waar ze verblijven. Bij doorzoeken van verblijfsruimten, worden altijd gestolen spullen aangetroffen. Soms wordt het balkon ook gebruikt als opslagplaats, bijvoorbeeld voor gestolen fietsen. In één casus

beschikken verdachten over een kelderbox bij de woning, waar gestolen gereedschap wordt bewaard. Ook op hotelkamers van verdachten treft men gestolen goed aan. Stelselmatige observaties van de politie laten eveneens zien dat verdachten na een serie inbraken of winkeldiefstallen de spullen meestal eerst mee naar huis nemen. Zo wordt in een casus door een camera-auto geregistreerd dat verdachten 's nachts vanuit een woning vertrekken en 's morgens vroeg bepakt en bezakt weer thuiskomen. Tegelijkertijd werd soms gezien dat korte tijd later, binnen een dag, spullen weer het huis uit werden genomen en de politie vermoedt dat die door de heler werden opgehaald of naar een heler werden gebracht.

Recreatieparken doen ook dienst als opslagplaats en als plek waar spullen worden doorverkocht. In de bestudeerde zaken waarin de verdachtengroepen op een park verblijven, komt naar voren dat er veel bedrijvigheid is in en rondom de gehuurde vakantiehuisjes en dat het park ook de plek is waar de heling plaatsvindt. Dat wordt in één zaak bijvoorbeeld duidelijk door stelselmatige observaties die zijn gedaan door middel van een camera die gedurende vijf dagen op een recreatiehuisje van een verdachtengroep was gericht. Dat huisje werd gehuurd door een marktkraamhouder die de gestolen spullen te koop aanbod in zijn marktkraam, het ging in hoofdzaak om cosmeticaproducten. Uit de registratie van beelden op het recreatiepark blijkt dat er enorme bedrijvigheid is rondom het betreffende huisje, van acht uur in de ochtend tot elf uur in de avond. De hele dag lopen mensen in en uit het huisje met gevulde vuilniszakken, tassen en dozen. Auto's rijden op en aan en spullen worden uitgeladen en het huisje binnengebracht, en later weer het huisje uitgenomen en in auto's geladen. De heler komt bijna elke avond langs, gaat de vakantiewoning binnen en vertrekt na een paar uur met tassen en dozen, die hij in zijn auto laadt. In een andere casus naar georganiseerde winkeldiefstal, in een andere regio in Nederland, zien we ook dat helers het park bezoeken voor zaken. De heler in die casus bezoekt verschillende vakantiehuisjes op het park waar groepjes winkeldieven verblijven.

Er zijn recent verschillende opsporingsonderzoeken naar georganiseerde winkeldiefstal uitgevoerd waarbij helers ook als verdachten zijn opgenomen in het onderzoek. De helers zijn telkens marktkraamhouders die op een legale markt hun spullen verkopen en het gaat, in de door ons bestudeerde zaken, in hoofdzaak om cosmetische producten afkomstig van drogisterijen. Bij aanhoudingen en doorzoeken blijken de marktlui verschillende opslagplaatsen te hebben. Naast de eigen woning en de stand op de markt, worden gestolen goederen opgeslagen in door hen gehuurde opslagboxen. Het gaat zowel om opslagboxen die nabij het terrein van de markt liggen als om opslagruimten die elders zijn gelegen. Verder worden ook in de bestelbusjes van de marktkoopmannen gestolen spullen aangetroffen.

Recreatieparken worden ook gebruikt voor de opslag van gestolen voertuigenbrandstof. In verschillende casussen is de politie bij doorzoeken gestuit op grote hoeveelheden jerrycans met brandstof, waarvan het vermoeden is dat die zijn gestolen. In een zaak stonden bijvoorbeeld 23 jerrycans gevuld met brandstof achter een recreatiehuisje op het park.

Tot slot zie we in één casus dat een autogarage en loods als opslagplaats dienen voor gestolen auto's en onderdelen van auto's. In de casus worden gestolen auto's uit andere landen naar Nederland gebracht en hier bij een autobedrijf bewerkt en uit elkaar gehaald. Het betreft hier een samenwerking tussen Bulgaarse autostelers en een Nederlands autobedrijf. Deze samenwerkingsvorm past bij het beeld dat Spens en Fijnaut (2005) in een eerdere studie hebben geschetst ten aanzien van autodiefstal, namelijk dat er samenwerking plaatsvindt tussen enerzijds mobiele bendes uit Oost-Europa die gespecialiseerd zijn in het stelen van auto's en ander-

zijds lokale dadergroepen die de verwerking en heling van auto's op zich nemen. Ook een ander aspect dat door Spapens en Fijnaut werd geconstateerd, zien we in deze casus terug, namelijk dat de autodieven nadrukkelijk van landgrenzen gebruikmaken door voertuigen in het ene land te stelen en in het andere land te bewerken. Op zo'n wijze proberen zij de pakkans te verkleinen.

5.2 Bestemming van de buit en afzetmarkt

Gestolen spullen worden zowel voor eigen gebruik aangewend als voor de verkoop. De buit wordt doorgaans eerst thuis bekeken en vervolgens verkocht en/of verdeeld. Bij georganiseerde winkeldiefstal zien we een sterke gerichtheid op bepaalde producten; bendes zijn gericht op cosmeticaproducten, op kledingmerken of op gereedschap en er lijkt te worden geanticipeerd op een afzetmarkt en op een of meerdere helers. Die gerichtheid geldt ook voor de bestudeerde verdachtengroepen van autodiefstal (luxe auto's) en straatroof (mobiele telefoons, sieraden). Bij verdachtengroepen die zich bezighouden met inbraak, is de afzetmarkt minder eenduidig en laten de casussen zien dat spullen ook voor eigen gebruik worden aangewend, onderling worden geruild of aan geliefden worden gegeven. Een verdachte van woninginbraak vertelt tijdens een verhoor over de gang van zaken na een serie inbraken 's nachts, als ze 's morgens weer thuiskwamen:

'We verkochten spullen onder elkaar. Of de spullen werden verkocht en de opbrengst werd verdeeld. Maar als ik dan wat wilde dan werd er een prijs voor betaald. Ik haalde mijn deel er vanaf en betaalde de rest.'

Op de vraag van een rechercheur of die verdeling altijd eerlijk gebeurde of dat iemand weleens iets achterover drukte, zegt hij:

'Ja en daar kwamen ruzies van. P. [een medeverdachte] deed dat zeker. Hij stal veel voor zijn vrouw. Hij verstopte veel. Als wij terugkwamen [van het inbreken] legden we de spullen op tafel. P. moest dan zijn vrouw wakker maken om te komen kijken maar het kwam erop neer dat hij dan zijn zakken leeghaalde in de slaapkamer van zijn vrouw.

B. [een andere medeverdachte] vertelde tegen mij dat P. van alles verstopte als niemand met hem mee naar binnen ging (...) P. nam alles mee voor zijn vrouw. Ook damestassen, zonnebrillen...'

Ruzies over verdeling van de buit en het stiekem achterhouden van gestolen spullen, komt in meer zaken voor. Ook zien we in meerdere zaken dat gestolen spullen aan geliefden cadeau worden gedaan. Zo telefoneert inbreker George met zijn vriendin, die op dat moment een straf uitzit in de gevangenis, en hij belooft mooie dingen voor haar mee te nemen:

George: 'Gisteravond ben ik aan het werk gegaan. Nu wacht ik af. Ik heb ongeveer 1000, maar ik moet nog zien aan wie ik het slijt. Ik heb kleding.'

Vriendin: 'Goed schat, misschien breng je ook kleding voor mij mee.'

George: 'Dat neem ik voor je mee. Ik heb ook een vest voor je meegenomen, een mooi wit vest, en ik zal een trainingspak voor je achterhouden als ik je maat vind, of groter.'

Bovenstaand gespreksfragment laat tevens zien dat het voor verdachten van te voren niet altijd duidelijk is hoe ze de gestolen goederen gaan verkopen en of er wel een afzetmarkt is. Het actief op zoek moeten naar kopers voor gestolen spullen, zien we vaker in zaken waarin inbraak in woningen en bedrijven centraal staat.

Daarnaast wordt een deel van de gestolen spullen naar familie in het herkomstland gestuurd, voor eigen gebruik of om daar te verkopen. In een verhoor zegt een woninginbreker Besnik (uit een andere casus) over de bestemming van zijn buit:

Rechercheur: *'Als jij pakketten verstuurt, wat zit er dan in?'*

Besnik: *'Kleding, naar mijn broer. Als ik iets zou sturen wat niet is toegestaan, wordt dat teruggestuurd. Dus computers worden teruggestuurd. Bovendien verkocht ik computers voor geld. Mijn broer had kleding nodig.'*

Rechercheur: *'Hoe vaak verstuurde je een pakket naar Albanië?'*

Besnik: *'Weet ik niet meer. (...) Mijn zus is ziek en zij heeft de verzorging niet die wij hier wel hebben. Mijn zus wilde alleen kleding.'*

Verdachten dragen met het opsturen van gestolen goederen bij aan het levensonderhoud van hun familie in het herkomstland. Ook spullen die hier niet verkocht worden, gaan naar het herkomstland, zoals (oudere) mobiele telefoons en oudere modellen Ipads die bij woninginbraken zijn meegenomen. Daarnaast maken verdachten geld over naar familie, via money transfers en via postbedrijven.

Niettemin laten de bestudeerde casussen zien dat gestolen spullen meestal worden doorverkocht. Uit de casussen kunnen we opmaken dat kleding, bouwmaterialen en bouwgereedschappen over het algemeen naar het land van herkomst worden verzonden, naar familie en voor de verkoop. Cosmetics en parfums worden in hoofdzaak hier verhandeld, maar worden soms ook naar het herkomstland verstuurd, zowel voor de verkoop als voor familie. Telefoons worden vooral naar het herkomstland gestuurd, maar soms ook hier verkocht. Een deel van de bestudeerde casussen geeft goed zicht op het proces van heling. Wat we zien is dat er afstemming is tussen vraag en aanbod als het gaat om gestolen goederen afkomstig uit winkeldiefstal en autodiefstal. Bij autodiefstal gaan gestolen en bewerkte auto's terug naar het herkomstland en incidenteel worden bewerkte auto's ook verkocht door een Nederlands garagebedrijf dat samenwerkt met de criminele groepering. Dat is althans het geval in de casus die wij over autodiefstal hebben bestudeerd. Verder worden auto-onderdelen verkocht aan Nederlandse sloperijbedrijven, zo komt in de casus naar voren. *'Ze hadden hier een afzetmarkt, ze hadden hier mensen aan wie ze onderdelen konden verkopen die ook in het duistere circuit zaten, sloperijen en dergelijke,'* aldus een bij de zaak betrokken politiefunctaris. Auto's worden volgens de functionaris soms ook op bestelling gestolen. En soms werd een auto cadeau gedaan, de casus laat een bruidspaar zien bij wie een gestolen auto terecht is gekomen.

Op bestelling

Bij verdachtengroepen die zich bezighouden met georganiseerde winkeldiefstal, worden vraag en aanbod van gestolen waar intensief op elkaar afgestemd en deels worden verdachten gestuurd door bestellingen. Uit afgetapte telefoongesprekken en sms-verkeer komt althans naar voren dat bepaalde producten en merknamen worden doorgegeven door afnemers en dat die afnemers daar weer mee de markt op gaan. Dat geldt zowel voor spullen die hier worden verkocht als voor spullen die naar het herkomstland gaan. Hieronder volgt een aantal voorbeelden. Het eerste betreft een fragment uit een telefoongesprek tussen Florion en zijn vriendin, die ook deel uitmaakt van de mobiele bende.

Florion: *'Heb je slipjes/onderbroeken genomen?'*

Vriendin: *'Nee.'*

Florion: *'Wat heb je dan wel genomen?'*

Vriendin: *'Ik heb Armani en Dido genomen.'*

Florion: *'Ik heb ook zo'n tas genomen van Moskila [fonetisch].'*

Vriendin: *'Goed zo schat. Bel naar V., want die kerel wil alleen maar Desigual, hij wil alles weer van Desigual, hoor je?'*

Florion: *'Wie?'*

Vriendin: *'Die kerel, je weet wel. En praat met hem: of we voor hem 200 van die [niet te verstaan] van Desigual doen. Want die zijn makkelijk te doen.'*

Korte tijd later wordt Florion gebeld door een man uit Roemenië die zegt dat hij de man is van Desigual en dat hij zijn nummer heeft gekregen van V. Hij vraagt of Florion Desigual kan halen of niet. Florion zegt dat hij alleen een klein deel heeft gestuurd omdat hij hier problemen heeft gehad. De man vraagt hoeveel stuks het zijn en of hij ze mag kopen. Dan vervolgt het gesprek:

Man: *'Waar zijn ze nu, zijn ze al in Roemenië gearriveerd?'*

Florion: *'Nee, nog niet (...) Ik heb sowieso niet veel, daarom zeg ik...'*

Man: *'Heb je leren jassen?'*

Florion: *'Nee, leren jassen heb ik niet.'*

Man: *'Oke, je moet voor mij leren jassen van Zara of Mango op de kop tikken zoals de andere en verder heb ik Desigual nodig.'*

Florion: *'Oke, ik ga op de lijst kijken en ik ga je ook vertellen wanneer ze komen en hoeveel stuks.'*

Man: *'Dus, blouses en jurken in combinatie, dus 40 of 50 of 100 maar zij moeten wel half-half zijn.'*

Dezelfde week belt Florion ook met zijn vader, die in Roemenië verblijft. De vader lijkt een deel van de verkoop in Roemenië ter hand te nemen en stelt zijn zoon op de hoogte van de vorderingen: hij vertelt bijvoorbeeld dat iemand de prijs voor parfums te duur vindt en verder praten ze over de vraagprijs voor een Black en Decker (€ 40) de prijslijst voor merkkleding en de pakketten die onderweg zijn. *'Er zal nog een pakket komen, maar pas zaterdag, een paar boormachines, kleding en damesparfums'*, aldus Florion tegen zijn vader. De verdachtengroep waar Florion een leidende rol in speelt, heeft in dezelfde periode contact met marktkooplui in Nederland, die ze voorzien van gestolen cosmeticaproducten. De groep heeft dus zowel in Nederland als in het herkomstland een afzetmarkt, en maakt gebruik van verschillende tussenpersonen en helers, hier en daar. Als mensen niet genoeg willen betalen voor een product, zijn er alternatieven achter de hand, of zoals Florion tegen zijn vader zegt over de verkoop van parfums: *'Als het met deze man niet lukt, dan is de enige mogelijkheid de zigeuner.'* Waarmee hij waarschijnlijk doelt op een heler in Nederland.

Helers geven bestellingen door, maar brengen tegelijkertijd andere personen op de hoogte van de gestolen goederen die via de mobiele bendes beschikbaar komen. Dat blijkt bijvoorbeeld, in een andere casus, uit het sms-verkeer van een heler in Nederland. De heler staat op een Nederlandse markt en verstuurt met zijn telefoon onder andere de volgende berichten:

Bericht: Math 3, 8 stuks voor 6, 12 voor 9.

Bericht: Hi R., ik heb partij van lipstick van L'Oréal nr 201 en 500.

Bericht: Hi S., deze week geen John Frieda maar wel Zwitsal maar geen haarlotion, oké?

Helers onderhouden contact met dievenbendes omtrent producten waar vraag naar is, maar onderhouden ook contact met andere marktkraamhouders, van de eigen markt of van andere markten. Zo sms't een marktkoopman (uit een andere stad) naar de heler uit de casus van hierboven:

'Hi, I will be on Saturday in Bazaar, I need Oral B.'

Het rechteam van het betreffende onderzoek vermoedt dat spullen door helers weer worden doorgeschoven en doorverkocht aan andere kraamhouders. Gestolen producten worden op de markt tegen zeer lage tarieven verkocht. Een product van het merk L'Oréal met een winkelwaarde van € 27 werd op de markt bijvoorbeeld verkocht voor € 8. Sommige marktkraamhouders hebben ook een webshop waar spullen online kunnen worden gekocht.

Verder komt in enkele casussen naar voren dat helers ook contact hebben met dievenbendes die in het buitenland verblijven. Een politiefunctaris vertelt daarover:

'Er is voor een half miljoen aan spullen in beslag genomen bij een heler. Dan komen we terecht bij Afghanen, Beverwijkse Bazaar. Dat zijn vaste helers voor groepen waar wij op hebben gezeten. En wat we ook zagen is dat die Afghaan zelfs gebeld werd vanuit Zweden, Denemarken, Frankrijk om spullen te slijten. Dus Roemenen die in Denemarken aan het jatten zijn, verkopen de spullen hier aan deze man.'

In deze gevallen wordt een sleutelrol vervuld door personen die in Nederland zijn gevestigd, zij vormen een schakel tussen enerzijds buitenlandse groepen die zijn gespecialiseerd in winkeldiefstallen en anderzijds legale marktkraamhouders in Nederland. Aangezien verdachtengroepen die wij hebben onderzocht maar relatief korte tijd in Nederland verblijven, is het aannemelijk dat de positie van helers zorgt voor continuïteit in de georganiseerde winkeldiefstallen. De mobiele bendes zijn niet lokaal ingebed en soms bevinden ze zich niet eens in Nederland of maar voor heel korte tijd, maar door middel van hun lokale contact beschikken ze niettemin over een afzetmarkt. Die sleutelpositie wordt nog versterkt als de heler ook de tijdelijke huisvesting verzorgt voor de dievengroepen uit het buitenland, zoals soms het geval blijkt te zijn. Dit sluit aan bij de bevinding van Van Daele en Vanderbeken (2010), die stelden dat helers sleutelfuncties vervulden in criminele netwerken die in West-Europa in georganiseerd verband vermogensdelicten pleegden. Ons casusmateriaal laat echter zien dat het voor mobiele bendes niet nodig is om lokaal te zijn ingebed om spullen hier te kunnen verkopen, als zij contact hebben met een lokale actor die zorgt voor de verkoop. Tevens zien we dat het niet nodig is voor mobiele bendes om contact te hebben met lokaal ingebedde *landgenoten* om hier succesvol spullen te verkopen. De helers uit betreffende casussen komen immers niet uit hetzelfde herkomstland als de verdachten, er is hier dus geen sprake van etnische gemeenschappen als 'springplank'.

De heling op de markt gaat gepaard met vervalsing van facturen, zo komt naar voren in verschillende zaken. Die valse facturen geven handelaren de mogelijkheid om hun illegale praktijken te verbloemen. In een opsporingsonderzoek dat specifiek is gericht op helers van gestolen cosmeticaproducten op de Beverwijkse markt, en waarbij met behulp van de bijzondere opsporingsbevoegdheid 'pseudokoop' gestolen producten zijn gekocht, komt het vervalsen van facturen als centraal terugkerend element naar voren. Die vervalsingen gaan gepaard met de oprichting van nepbedrijven. Op naam van die nepbedrijven worden vervolgens weer auto's gehuurd.

In een andere casus naar georganiseerde winkeldiefstal zijn er relaties met helers in het herkomstland. De betreffende verdachtengroep is gespecialiseerd in diefstal van merkkleding uit warenhuizen en de gestolen kleding wordt direct naar Litouwen verzonden. Tijdens het opsporingsonderzoek naar deze mobiele bende krijgt het Nederlandse rechteam vanuit Litouwen bericht: er blijkt een connectie te zijn

met een criminele organisatie die door de Litouwse politie wordt onderzocht. De betrokken rechercheur vertelt:

'Door de samenwerking met Litouwen op politie-politie niveau komen wij er dus achter dat deze groep vanuit Litouwen door meneer X, dat is een Litouwer, via sms-verkeer werd aangestuurd wat er gestolen moest worden.'

Enige tijd later krijgt de rechercheur het bericht dat in Litouwen, in het kader van het onderzoek naar de criminele organisatie aldaar, twee winkels door de politie zijn doorzocht, waar onder andere kleding uit de V&D te koop werd aangeboden. Het vermoeden is dat de aangetroffen V&D-spullen uit Nederland zijn gestolen door de mobiele bende die in het Nederlandse onderzoek centraal staat. Op deze informatie is verder niet in Nederland door gerechercheerd, wegens gebrek aan recherchecapaciteit. Op die capaciteitskwestie komen we in het volgende hoofdstuk terug.

Bij mobiele bendes die zich bezighouden met inbraken, lijkt er minder te worden gewerkt op grond van bestellingen. De dossiers bevatten althans veel minder informatie over uitwisseling van vraag en aanbod van gestolen producten en minder gedetailleerde informatie over het helingsproces. Een uitzondering daarop vormt de vraag naar gestolen fietsen. In verschillende casussen komt de vraag naar fietsen naar voren, bijvoorbeeld in het telefoongesprek van inbreker George met een Roemeense man, die vermoedelijk een heler is en handelt in gestolen fietsen. George belt de man:

George: *'Ik ben in de stad en er kwam iemand naar me toe met een hippe fiets zoals jij wilt hebben, ik dacht eraan om een combinatie te doen als je geïnteresseerd bent.'*

Man: *'Natuurlijk wil ik die hebben maar hangt wel af van de prijs, want gisteren heeft er ook eentje gebracht die veel te duur was.'*

George: *'Luister vriend, die jongen heeft mij een prijs genoemd van 80 euro, hij wil er 80 euro voor.'*

Man: *'Hoe ziet er fiets eruit?'*

George: *'Hij ziet er goed uit, het is een Gazelle, zoals die anderen van jou.'*

Man: *'Breng hem hierheen want dat is het beste. Kan je met die komen hierheen komen? (...) Ken je die jongen?'*

George: *'Alleen van gezicht, hij is een Roemeen'*

Man: *'Stuur hem hierheen, want misschien sluit ik een contract met hem want ik heb er zeker twintig nodig.'*

George: *'Heb je twintig fietsen nodig?'*

Man: *'Minimaal...'*

De heler uit bovenstaand gespreksfragment is geen subject van politieonderzoek, maar het fragment laat zien dat hij bij bendeleden bekend is als het gaat om het kopen van goede fietsen. Mensen in het circuit weten elkaar klaarblijkelijk te vinden en vraag en aanbod naar gestolen fietsen lijken op zo'n informele manier tot stand te komen.

Dat 'kwaliteitsfietsen' een gewild object zijn voor mobiele inbrekersgroepen, blijkt ook uit een andere casus. Bij doorzoekingen door de politie werden onder andere fietsen aangetroffen op het balkon, die al waren ingepakt om vervoerd te worden. Een betrokken politiefunctionaris zegt over de bestemming van de gestolen fietsen:

'Dat ging allemaal naar Roemenië, dat van die fietsen, want hij [een van de verdachten] had weer een kennis die een bedrijfje had in Roemenië dat activiteiten organiseerde. Het waren knappe mountainbikes en die had hij wel nodig. Het

klinkt heel onbenullig af en toe, maar zo gaan die stromingen. (...) je zag in de woning dat alles al ingepakt klaarstond om verstuurd te worden.'

Verder komen bij verschillende inbrekersgroepen helers in beeld die onderdeel uitmaken van de criminele groep en de gestolen spullen overnemen. Ze lijken de werkzaamheden soms ook te coördineren, zowel hier als in het herkomstland. In deze opsporingsdossiers wordt echter niet duidelijk hoe dat proces verloopt en wat de helers verder doen met die spullen, omdat de opsporing zich daar verder niet op heeft gericht; de onderzoeken zijn beperkt tot bewijsvoering omtrent de inbraken. *'Dat is de heler, dat is de grote boef. Daar is verder geen energie in gestoken'*, aldus een rechercheur over een heler die in zicht kwam tijdens de opsporing maar niet in het onderzoek is meegenomen als verdachte.

Tot slot zien we dat enkele telecomwinkels in Nederland in beeld komen bij de verwerking van de buit. Dat is het geval bij een casus waarin straatroof centraal staat en verdachten van zakkenrollerij met gestolen telefoons naar de winkels gaan. Daar zijn ze bekend en worden ze geholpen met het bewerken en doorverkopen van de telefoons, zo blijkt uit opgenomen telefoongesprekken.

5.3 Transport van de buit naar het herkomstland

Transport naar het herkomstland vindt op verschillende manieren plaats. Mensen nemen zelf spullen mee met de auto als ze (tijdelijk) teruggaan naar huis. Daarnaast komen met name postbedrijven in beeld, die pakketten met gestolen goederen naar het buitenland versturen. Een deel van de verdachtengroepen verstuurt regelmatig pakketten naar het herkomstland. Voor transport naar Roemenië wordt van een pakketdienst gebruikgemaakt, dat in verschillende opsporingsonderzoeken opvalt door de intensieve contacten met de verdachtengroepen. In de zaken komt ook naar voren dat het pakkettenbedrijf op campings en recreatieparken komt om pakketjes op te halen. Bijvoorbeeld in de casus van een inbrekersgroep die op een camping verblijft, en ongeveer eenmaal per week pakketten opstuurt naar Roemenië. Een van de verdachten belt rechtstreeks met de chauffeur van het postbedrijf, en zegt door de telefoon *'Als je bij de camping staat, bel dan even'*. Verschillende researcheteams kregen onafhankelijk van elkaar sterk de indruk dat het postbedrijf op de hoogte was van de criminele herkomst van de pakketten. Dat vermoeden werd bijvoorbeeld gevoed door het feit dat chauffeurs op de recreatieparken kwamen en ook de vakantiehuisjes ingingen, zoals een rechercheur vertelt:

'We hebben wel gezien dat de chauffeur die de goederen kwam ophalen in het vakantiehuisje, het huisje binnenging en lang binnen was. Hij kwam met witte zakken, dat zijn de verpakkingszakken van dat bedrijf, maar hij was vrij lang binnen en toen zeiden we nog van "die chauffeur weet dat het om gestolen goederen gaat". (...) Voor een professionele chauffeur bleef hij gewoon te lang binnen.'

Het pakkettenbedrijf – dat ook regelmatig geldtransacties verzorgt voor bendeleden – en de individuele chauffeurs zijn in één opsporingsproject nauwer onder de loep genomen, en daaruit is nochtans niet gebleken dat de directie van het bedrijf bewust meewerkt aan de criminele activiteiten van mobiele bendes. Wel is het vermoeden dat er *'af en toe een rotte chauffeur tussen zit'*, aldus een politiefunctionaris. Die zijn echter niet meegenomen als verdachten, want *'je hebt niet genoeg bewijs, probeer maar eens aan te tonen dat hij er weet van heeft, of dat hij er iets extra's voor krijgt.'* Hier zien we dezelfde mechaniek die eerder in dit rapport al naar voren kwam, namelijk dat het voor de opsporing lastig is om faciliteerders als ver-

dachte mee te nemen in een opsporingsonderzoek, omdat het moeilijk te bewijzen is dat mensen kennis hadden omtrent de misdrijven.

Verder laten de dossiers weinig zien over transport van de buit. We zien in de casussen bijvoorbeeld geen internationale busmaatschappijen die gestolen spullen vervoeren, zoals in de research synthese naar voren kwam. Ook komt niet naar voren dat busmaatschappijen gestolen goederen in bagageruimtes meenemen naar Oost-Europa. Wellicht heeft de inmiddels toegenomen controle van autoriteiten op bustransporten gevolgen voor de manier waarop gestolen spullen door mobiele bendes worden vervoerd. Ook komt in de dossiers geen informatie naar boven over betrokkenheid van vrachtwagenchauffeurs bij het vervoer van de buit.

6 Faciliterende dimensies en de opsporing

Op basis van het casusmateriaal uit de vijftien bestudeerde zaken hebben we in de voorgaande hoofdstukken de verschillende stappen in het criminele bedrijfsproces van criminele bendes ontrafeld. Op zo'n wijze hebben we faciliterende actoren en omstandigheden per fase kunnen achterhalen. In dit hoofdstuk vatten we de bevindingen uit het casusmateriaal samen aan de hand van de drie dimensie die met elkaar inzichtelijk maken welke actoren en omstandigheden een faciliterende rol spelen voor mobiele bendes: namelijk legale beroepsgroepen, sociale relaties en ontmoetingsplekken. In de research synthese bleken het terugkerende dimensies te zijn die in verschillende fasen in het criminele bedrijfsproces een ondersteunende rol spelen. We bespreken in dit hoofdstuk wat de bevindingen uit dit onderhavige empirische onderzoek laten zien over deze dimensies. Daar waar nodig en wenselijk, beschrijven we wat deze bevindingen toevoegen of nuanceren aan de bevindingen uit de research synthese.

Zoals in hoofdstukken hiervoor naar voren kwam, variëren de kenmerken van mobiele bendes in uiteenlopende opzichten, bijvoorbeeld als het gaat om werkwijze, omvang, beweeglijkheid, verblijfsplaats en verblijfsduur. Faciliterende omstandigheden en actoren variëren eveneens en dat betekent dat de actoren die in dit hoofdstuk aan de orde komen, niet voor alle mobiele bendes een (even grote) rol van betekenis spelen.

6.1 Legale beroepen en beroepsgroepen

De beroepsgroep die het sterkt naar voren komen als facilitator van mobiele bendes is die van de marktkraamhouders. Er zijn marktkraamhouders die een sleutelrol spelen voor mobiele bendes door de heling van gestolen producten uit winkels. Ze onderhouden intensief contact met bendeleden over vraag en aanbod van producten en zorgen voor continuïteit van georganiseerde winkeldiefstal. Terwijl verdachtengroepen hier tijdelijk verblijven, van samenstelling wisselen en vroeg of laat vervangen worden door anderen, zorgen deze marktkraamhouders er door hun tussenkomst voor dat de diefstallen doorgaan. Ze zorgen voor voortdurende toegang tot lokale legale markten. Ook schuiven ze gestolen spullen weer door naar andere handelaren op andere markten. Daarnaast blijken sommige marktkraamhouders te zorgen voor de tijdelijke huisvesting van bendeleden.

Daarnaast komen in de dossiers nog andere beroepsgroepen naar voren: verhuurders van loodsen en opslagboxen spelen een faciliterende rol bij de tijdelijke opslag van gestolen goederen. Telefoonwinkels spelen een rol door behulpzaam te zijn bij het ontsluiten van gestolen telefoons en bij de verkoop ervan. Hotels spelen een rol door een slaapplek en opslagplaats te bieden. Makelaars komt in beeld bij de verhuur van tijdelijke woonruimte. Autoverhuurbedrijven vervullen een ondersteunende rol door auto's te verhuren waarmee bendes naar de plaats delict kunnen rijden en waar ze de buit mee kunnen vervoeren en tijdelijk in kunnen opslaan. Auto's worden ook aan katvangers verhuurd, op namen van personen die niet aan het loket van de verhuurder verschijnen. Autosloperijen spelen een rol door onderdelen van gestolen auto's op te kopen. De autobranche komt expliciet in beeld als sprake is van diefstal van auto's; als opslagplaats voor gestolen auto's, als bewerker van auto's en als verkoper van gestolen auto's.

Een sector die in de research synthese uit 2014 expliciet naar voren kwam als faciliterende branche, was de transportsector. Maar in dit onderzoek zien we die trans-

portsector als faciliteerder niet zo sterk terug: we zien geen vrachtwagenbedrijven, geen vrachtwagenchauffeurs en geen internationale busmaatschappijen die een rol spelen in het vervoer van de buit naar het buitenland. De enige transportbranche die wel zichtbaar in dit onderzoek naar voren komt, is het internationale transport van pakketten. Met name chauffeurs van een specifiek postpakkettenbedrijf blijken ondersteuning te bieden bij de distributie van gestolen spullen naar Roemenië. Chauffeurs komen bij de bendes thuis en rijden naar recreatieparken en campings om daar pakketten op te halen.

6.2 Sociale relaties

In literatuur over transnationale criminaliteit wordt gewezen op legaal gevestigde arbeidsmigranten die als gemeenschappen gelegenheid kunnen bieden voor misdadigers uit diezelfde landen: etnische gemeenschappen kunnen onderdak bieden en behulpzaam zijn bij het regelen van andere zaken, mede door de kennis die er is over de lokale situatie in Nederland. Werkende arbeidsmigranten die hier legaal verblijven, zouden zodoende als 'springplank' kunnen fungeren voor hun landgenoten die voor de crimineel naar Nederland komen en hier hulpbronnen zoeken. In de vijftien bestudeerde casussen zijn echter *geen* relaties zichtbaar met arbeidsmigranten uit het herkomstland van verdachten. Er blijkt geen sprake te zijn van etnische gemeenschappen die in Nederland als 'springplank' fungeren en een faciliterende rol spelen voor mobiele bendes.

Wel hebben de meeste mobiele bendes contacten met mensen die hier al langer wonen en lokaal zijn ingebed. Deze lokaal ingebedde personen zijn in Nederland al langer actief in de criminaliteit en kunnen niet gerekend worden tot de groep arbeidsmigranten. Ze zijn op de hoogte van de criminele praktijken van mobiele bendes en helpen de verdachten actief bij hun criminele bedrijfsproces, bijvoorbeeld bij huisvesting of het verkrijgen van vervoermiddelen die op andermans naam staan. Soms zijn deze lokaal ingebedde personen zo sterk verweven met de criminele praktijken, dat ze ook een rol spelen bij heling en bij de coördinatie van de diefstallen. Het betreffen dus faciliteerders die bewust meewerken aan het criminele bedrijfsproces en een verbinding vormen tussen mobiele bendes en de Nederlandse samenleving. Tegelijkertijd kunnen ze als verdachten worden gekenschetst omdat ze bewust en actief meewerken aan het criminele bedrijfsproces.

Sociale binding met legale actoren

Deze lokaal ingebedde personen zijn vaak landgenoten van verdachten, maar dat is niet altijd het geval. We zien ook Nederlandse ingezetenen die de schakel vormen tussen mobiele bendes uit het buitenland en de lokale markten. Zij leveren onmisbare diensten, met name in de fase van verwerking van de buit. Het gaat hier om actoren die vanuit een legale wettige positie meewerken aan criminele activiteiten en een verbinding vormen tussen legaliteit en illegaliteit; denk bijvoorbeeld aan de hierboven genoemde marktkraamhouders en autogaragehouders. De sociale binding van verdachtengroepen met lokaal ingebedde personen vormen in deze gevallen een schakel tussen de legale 'bovenwereld' en de criminele 'onderwereld'. Zoals in het hoofdstuk hiervoor al aan de orde kwam, is het voor bendeleden niet nodig om voor langere tijd in Nederland te zijn om hier toch een lokale afzetmarkt te hebben. Zolang er maar een verbinding is met een legale lokale actor die de verkoop van gestolen goederen regelt, is het geen belemmering dat groepen snel van samenstelling wisselen, zich snel verplaatsen en hier maar kort zijn.

Sociale binding met criminele landgenoten in het buitenland

Naast het contact met lokaal ingebedde personen, onderhouden mobiele bendes ook intensieve sociale relaties met landgenoten die elders in Europa verblijven en

crimineel actief zijn. De casussen laten zien dat bendeleden onderdeel vormen van een internationaal crimineel circuit waarbij men informatie uitwisselt over lokale markten, lokale contactpersonen en mogelijkheden voor nieuwe samenwerkingsverbanden. Via internationale contacten komen bendes in het buitenland zodoende ook in contact met lokale actoren, hier in Nederland en in andere Europese landen.

Daarnaast laat het casusmateriaal zien dat werving van nieuwe bendeleden vooral internationaal en vanuit het herkomstland plaatsvindt (in hoofdstuk 4 is dat proces aan de hand van casuïstiek beschreven). Nieuwe personen die zich bij mobiele bendes aansluiten, komen doorgaans uit hetzelfde dorp of dezelfde streek van de mobiele bende. Verder zijn er relaties met familieleden en andere personen in het herkomstland voor de verkoop van gestolen goederen (in hoofdstuk 5 is dat aan de orde gekomen). Zowel bij werving, heling als bij kennis omtrent lokale markten en mogelijkheden, spelen internationale sociale contacten van bendeleden en bindingen met het herkomstland dus een rol.

6.3 Ontmoetingsplekken

Ontmoetingsplekken kunnen een vaste structuur bieden aan mobiele bendes, van waaruit uiteenlopende zaken worden geregeld. In de research synthese kwam naar voren dat cafés veelal als ontmoetingsplek voor mobiele bendes fungeren en een faciliterende rol spelen in verschillende fasen van het criminele bedrijfsproces. Het waren echter vooral wetenschappelijke studies uit België die daar informatie over bevatten (Van Daele & Vanderbeken 2010b; Balthau 2006) en het gold met name voor bendes die niet zozeer tijdelijk maar al wat langer in West Europa verbleven.

In de door ons bestudeerde casussen komen weinig cafés naar voren die fungeren als ontmoetingsplek. We zien geen cafés in Nederland waar mobiele bendes bijvoorbeeld nieuwe leden werven of waar gestolen goederen worden verkocht. Een reden daarvoor zou kunnen zijn dat de mobiele bendes die wij voor deze studie hebben geselecteerd, hier tijdelijk verblijven en daardoor niet of nauwelijks lokaal zijn ingebed.⁴ Er vinden soms wel afspraken plaats in cafés of coffeeshops, maar dat zijn geen vaste ontmoetingsplekken.

Het casusmateriaal laat daarentegen zien dat recreatieparken een vaste ontmoetingsplek vormen voor mobiele bendes. Het zijn semipublieke plekken die een laagdrempelige gelegenheid bieden voor mobiele bendes om tijdelijk te verblijven. Het zijn plaatsen waar landgenoten samenkomen, waar nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan, waar gestolen spullen worden opgeslagen en helers langskomen om zaken te doen. Pakketten met gestolen spullen worden op de parken door busjes van pakketdiensten opgehaald voor distributie naar andere landen. Ontmoetingen tussen verschillende bendes vinden ook plaats op de parken en op een recreatiepark worden soms meerdere huisjes bewoond door mobiele bendes. Zoals in dit rapport al duidelijk naar voren kwam, vormen recreatieparken een vaste structuur voor talrijke stappen die mobiele bendes moeten nemen. Als bendes of individuele bendeleden na korte tijd weer verder trekken, blijven de recreatieparken een constante factor voor nieuwe groepen en voor de lokaal opererende helers. Gezien de diverse functies die recreatieparken voor mobiele bendes vervullen, is het begrip 'pleisterplaatsen' hier waarschijnlijk beter op zijn plek (vgl. Klerks, 2001).

Daarnaast vormen sociale media een virtuele ontmoetingsplaats voor bendeleden. In de opsporingsdossiers is met name zicht op de sociale netwerksite Facebook. Via

⁴ Een andere mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat in België (en Duitsland) een grote etnische gemeenschap van Roemenen bestaat, geconcentreerd in bepaalde buurten en woonwijken. Nederland kent zulke grote Roemeense gemeenschappen niet.

Facebook vindt de (internationale) communicatie tussen bendeleden plaats, de site wordt onder meer gebruikt om elkaar op de hoogte te houden van verblijfsplaatsen, criminele activiteiten en reisplannen. Ook voor het tonen van gestolen spullen en voor vraag en aanbod wordt Facebook gebruikt.

Verder zien we in enkele casussen dat woningen een ontmoetingsplek vormen en soms als 'doorgangshuis' fungeren. Ook komen enkele hotels en pensions in de dossiers voor waar bendeleden verblijven en groepen elkaar ontmoeten. Het zijn hotels die bij de politie bekend staan als logeeradres voor mensen die zich bezighouden met criminaliteit. Niettemin kan volgens politiefunctionarissen weinig aan dergelijke hotels gedaan worden omdat moeilijk te bewijzen is dat de eigenaar weet heeft van de criminele activiteiten. Daarnaast komt de Beverwijkse markt in verschillende zaken naar voren als ontmoetingsplek. In de casus over autodiefstal vormt de loods een plek waar men elkaar treft en besprekingen plaatsvinden. Tot slot is in één casus de openbare bibliotheek van een grote stad de vaste ontmoetingsplek voor bendeleden. Daar kan ook kosteloos gebruikgemaakt worden van computers en internet.

6.4 Legale actoren als faciliteerders en de opsporing

De beroepsgroepen en -branches en ontmoetingsplekken die hiervoor aan de orde zijn gekomen, zijn in formele zin 'legale' personen en bedrijven die meewerken aan mobiel banditisme. Ze leveren ondersteunende diensten en de vraag is of er bewust door de legale actoren wordt meegewerkt of dat ze een ondersteunende rol vervullen zonder daar zelf van op de hoogte te zijn. Op grond van het casusmateriaal kunnen we grofweg een driedeling maken in de wijze waarop door de opsporing is omgegaan met deze vraag. In de eerste plaats zijn sommige beroepsbeoefenaren door de opsporing expliciet als verdachte in een opsporingsonderzoek meegenomen, als wordt vermoed dat legale actoren onderdeel uitmaken van de verdachtengroep en er is informatie voorhanden waaruit blijkt dat zij actief deelnemen. Dat is bijvoorbeeld het geval bij personen uit de markthandel en de autobranche. In verschillende opsporingsonderzoeken zijn marktkraamhouders als helers meegenomen in het strafrechtelijk onderzoek en worden ze gezien als belangrijke faciliteerders. Tevens heeft opsporingsonderzoek plaatsgevonden dat zich specifiek richtte op helers van een bazaar. Tegelijk zijn er signalen dat op andere markten in Nederland ook gestolen spullen worden verkocht, bijvoorbeeld omdat marktkraamhouders spullen doorverkopen aan verkopers op andere markten.

In de tweede plaats heeft de politie in sommige gevallen het vermoeden dat betrokken bedrijven weet hebben van de criminele activiteiten, maar worden deze actoren toch niet als verdachten gekenschetst omwille van afbakening van het onderzoek. Dat is bijvoorbeeld het geval bij louche hotels en pensions, bij medewerkers van telecomwinkels, opslagplaatsen, autosloperijen en medewerkers van internationaal pakkettransport. Een politiefunctionaris wijst op de tijdsinvestering die nodig zou zijn om de bewuste betrokkenheid van een hoteleigenaar te onderzoeken:

'Daar moet je op werken, dat vergt een grote investering. Die Roemenen die stelen, dat is niet moeilijk [om daar strafrechtelijk bewijs voor te vinden], maar zo'n man met een hotel, dat is veel werk. Maar het is wel een belangrijke faciliteerder.'

Op dit aspect van tijdsinvestering en keuzes in de opsporing komen we in de volgende paragraaf nog terug.

In de derde plaats zijn er legale actoren waarvan de opsporing vermoedt dat zij niet bewust aan de criminele praktijken meewerken en hier geen weet van hebben. Dat is bijvoorbeeld het geval bij verhuurders van huisjes op recreatieparken. Vanwege

de grote rol die recreatieparken spelen voor mobiele bendes, ook als ontmoetingsruimte, staan we hier in de rest van deze paragraaf wat langer bij stil. De vraag is namelijk of de verhuurders van recreatiewoningen op de hoogte zijn van de criminele praktijken van de huurders en in hoeverre zij met het beschikbaar stellen van woonruimte bewust meewerken aan de criminaliteit. De verschillende opsporings-teams die tijdens hun opsporingsonderzoek te maken kregen met de parken, stellen allemaal dat de beheerders of eigenaren niet bewust meewerken aan de criminele praktijken en daar verder weinig weet van hebben. Ze zeggen alle medewerking te krijgen van de beheerders als er op het park politieonderzoek wordt gedaan en ook bij aanhoudingen en invallen blijken de beheerders coöperatief. Een politiefunctienaris stelt dat het beheerders niet kwalijk kan worden genomen dat zij niets ondernemen tegen de bendes. Hij zou het niettemin wenselijk vinden dat vermoedens van misstanden eerder worden doorgegeven:

'Het is natuurlijk commercieel, dus die beheerder van dat park zegt dat die Roemeen keurig betaalt, daar is niks mis mee, ze veroorzaken relatief weinig overlast, ze zijn heel de dag aan het werk en komen 's avonds thuis. De beheerder zegt wel dat hij het vreemd vindt; zo'n groep gaat 's morgens weg, komt 's avonds thuis en veroorzaakt geen overlast, dus die voelt aan zijn theewater dat het eigenlijk niet goed is. Wat hij dan mist, en dat is niet zijn schuld, dat is dat hij dat stukje informatie aan de politie geeft. Dat zou je eigenlijk willen zien: dat hij de wijkagent aanspreekt en zegt van "Er zit die groep en ik heb er geen last van maar het klopt niet".'

De bevindingen uit ons onderzoek wijzen op grote bedrijvigheid rondom de huisjes die door mobiele bendes worden gehuurd. Om die reden is het de vraag of parkbeheerders geen idee hebben van de criminele praktijken. Verder komt in ons onderzoek naar voren dat door de politieteams geen informatie wordt uitgewisseld met gemeenten over de betreffende parken. In geen van de opsporingsonderzoeken is informatie met het lokale bestuur uitgewisseld over de functie die recreatieparken vervullen voor mobiele bendes. Dat is opmerkelijk in het licht van de bestuurlijke middelen die gemeenten in handen hebben om eventuele misstanden aan te kunnen pakken of in ieder geval meer grip te krijgen op dergelijke situaties. Het zijn immers situaties die een structurele gelegenheid bieden voor mobiele bendes. Het niet delen van informatie met gemeenten komt voort uit de opvatting van opsporingsteams dat de verhuurders van vakantiehuisjes weinig te verwijten valt. De verhuurders worden door de opsporing vooral beschouwd als 'partner' om mee samen te werken en niet zozeer als mogelijke verdachte of medeplichtige. Een opsporingsfunctionaris stelt in deze context voor om een loket op te richten voor het 'niet pluis gevoel' van verhuurders, zodat zij vermoedens van misstanden gemakkelijk kunnen melden.

Recreatieparken bieden een gelegenheid in verschillende fasen van het bedrijfsproces van mobiele bendes. Voor beweeglijke groepen bieden ze een vaste structuur en daarmee een verbinding tussen legaliteit en illegaliteit. De vraag is op welke wijze parkeigenaren zouden kunnen bijdragen aan het wegnemen van deze verwevenheid.

6.5 Illegale actoren als faciliteerders en de opsporing

In de meeste casussen figureren een of enkele personen die al langer in Nederland verblijven en een ondersteunende rol vervullen voor de verdachtengroep. Er is dan sprake van lokaal ingebedde personen. Een deel van die lokale actoren opereert formeel vanuit een legale positie in de bovenwereld, zoals in de paragraaf hiervoor aan de orde is gekomen. Zij vormen een schakel tussen legale en illegale praktijken.

Een ander deel van de lokaal ingebedde personen opereert vanuit het criminele circuit en verkeert niet in een legale positie. Hoe gaat de opsporing om met die actief meewerkende faciliteerders? In de praktijk worden dergelijke illegaal opererende faciliteerders zelden object van opsporingsonderzoek, ook al is het vermoeden dat ze als schakel fungeren binnen verschillende criminele netwerken. Zoals een politiefunctionaris vertelt over zo'n lokaal ingebedde persoon:

'Hij is hier wat langer gehuisvest en is ook een spin in het web voor Roemenen, want die weten hem wel te vinden. Hij is al aardig gesetteld in Nederland (...) Hij is een soort faciliteerder voor die Roemenen want hij zegt van welke plekken je kan stelen, waar je geprepareerde tassen kan halen, dus hij voorziet hen van veel informatie. Maar hem aanpakken wordt lastig, want dan heb je net niet genoeg om hem te gaan vervolgen. Hij is een facilitator die een rol speelt voor het netwerk en voor ons heel lastig.'

Een probleem dat in veel casussen door opsporingsfunctionarissen wordt genoemd, is dat het moeilijk is om over een faciliteerder voldoende strafrechtelijk bewijs te verzamelen. Kan wel bewezen worden dat de faciliteerder kennis had van de criminele activiteiten? Die twijfel wordt vaak als reden genoemd om faciliteerders niet in het opsporingsonderzoek op te nemen. In de praktijk beperken de opsporingsteams zich doorgaans tot de verdachten die zich schuldig maken aan diefstal en waarvan men vermoedt dat de bewijsvoering rond komt. Een voorbeeld daarvan is de twijfel omtrent de start van een opsporingsonderzoek naar mensen die veel auto's op hun naam hebben staan en deze op informele wijze verhuren aan criminele groepen, waaronder mobiele bendes. Die bendes rijden vervolgens de grens over om diefstallen te plegen. Een politiefunctionaris vertelt over de overwegingen die bij collega's in het buitenland spelen:

'In D. wil men nu een katvanger aan gaan pakken, dat is een Bulgaar. Dat zijn eigenlijk de faciliteerders. (...) maar de vraag is wat je met een katvanger kan. Daar zitten we hier natuurlijk ook mee. (...) Ik heb bijvoorbeeld meneer X en die heeft 20 kentekens op zijn naam staan, maar die heeft geen enkele van die auto's. Welke overtreding pleegt hij? Hij heeft er natuurlijk altijd een verhaal bij, gaat niet zeggen dat hij de auto's op zijn naam heeft gezet voor deze of gene. (...) Het is heel lastig en de vraag is wie er capaciteit gaat uittrekken voor zo'n vermoeiend verhaal.'

Deze twijfels en bedenkingen bij het doen van opsporingsonderzoek naar faciliteerders zien we in veel bestudeerde casussen. In een aantal onderzoeken is wel gestart met de opsporing van faciliteerders, maar lukte het niet om voldoende bewijs te verzamelen. In onderstaand citaat legt een onderzoeker uit welke problemen het opsporingsteam tegenkwam bij het onderzoek dat aanvankelijk werd gestart naar een vrouw, die woonruimte verzorgde voor een mobiele bende en de groep ook adviseerde en wegwijs maakte:

'Als je puur op faciliteerders gaat zitten, is het moeilijk. Je kunt wel bewijzen dat ze kamers regelen en contact hebben, maar bewijzen dat die gebruikt worden, dat ze weten dat de gehuurde kamer wordt gebruikt om gestolen spullen in op te slaan, dat is moeilijk. Ze praatte wel met de bendeleden, maar dat is niet strafbaar. Bewijs maar eens dat ze de kennis had dat het om die redenen werd gebruikt.'

Een hiermee samenhangend punt dat vaak als argument wordt genoemd om faciliteerders niet als verdachte in het opsporingsonderzoek op te nemen, is de capaciteit. Als het strafrechtelijke bewijs voor de vermogensdelicten van mobiele bendes

'rond' is, is de zaak opgelost en lijkt men niet geneigd verder te investeren in ondersteunende actoren die ook in beeld zijn gekomen. Als we bijvoorbeeld kijken naar de personen die woonruimte voor verdachtengroepen regelen en goed op de hoogte lijken van de criminele activiteiten, zien we dat deze bijna nooit als subjecten voor opsporingsonderzoek worden meegenomen. Zo zegt een rechercheur uit een casus naar overvallers:

'Kijk, je lost een zaak op en dan ga je door met de volgende zaak. Wij konden bijvoorbeeld doorgaan op die man waar verdachte X tijdelijk verbleef, omdat die man toch middelen heeft verschaft. In ieder geval hebben ze [verdachten] connecties met deze man uit [voormalig Joegoslavië] die al twintig jaar in Nederland woont. Alleen hebben we daar verder niet op ingestoken. We hebben daar wel over gesproken maar daar waren we snel uit. Misschien had je die vent aan kunnen houden wegens medeplichtigheid en had je kunnen kijken wat erachter zat.'

Ook als het gaat om andere faciliteerders of als het vermoeden bestaat van een faciliterende organisatie die op de achtergrond een rol speelt, wordt bijna altijd besloten dat niet nader te onderzoeken. Een voorbeeld daarvan is een inbrekersgroep waarbij een heler in beeld komt, die zich op sturende wijze bemoeit met de inbraken en vermoedelijk ook opdrachten geeft. *'Dit is eigenlijk iemand die overal in de systemen bij zit, maar overal net tussen de mazen van de wet doorslipt. Hij is een beetje faciliterende voor iedereen'*, zo zegt een politiefunctionaris. Niettemin is deze man niet als verdachte door het opsporingsteam meegenomen omdat het onderzoek zich moest beperken tot bewijsvoering omtrent de woninginbraken. De informatie over de betreffende persoon is wel doorgegeven aan de landelijke eenheid van politie, maar daar is het nochtans blijven liggen.

In een andere casus naar woninginbrekers heeft het opsporingsteam het sterke vermoeden dat er faciliterende actoren op de achtergrond een rol speelden. Daar is niet verder op geïnvesteerd, zoals een rechercheur zegt:

'Er was natuurlijk nog meer uit te halen, als je wat dieper op het onderzoek ingaat en verder inzoomt, dan was er wel meer informatie naar boven gekomen, maar je weet hoe dat gaat. Dat gebeurt niet meer. Want de volgende zaak dient zich al aan, dus je hebt geen ruimte om dat verder uit te onderzoeken. En op zich is het voldoende geweest, want er ligt een veroordeling. Er is wel over gesproken hoor, alleen is besloten om dat niet te doen vanwege de tijd en menskracht.'

Hoewel het de ambitie van de Nederlandse overheid is om de focus bij georganiseerde ondermijnende misdaad sterker te richten op faciliterende actoren en achterliggende gelegenheidsstructuren (zie bijvoorbeeld de Veiligheidsagenda 2015-2018 van het Ministerie van Veiligheid en Justitie), blijkt dat in de opsporingszaken naar mobiele bendes vaak nog niet te gebeuren. Dat zou mede kunnen worden toegeschreven aan het feit dat mobiele bendes zich schuldig maken aan vermogensdelicten die geen hoge prioriteit hebben voor de opsporing. Het wordt niet beschouwd als georganiseerde criminaliteit, waardoor de researchcapaciteit beperkt blijft. Voor 'winkeldiefstal' geldt dat nog in sterkere mate, die zaken horen doorgaans snel te worden afgehandeld waardoor weinig tijd is om informatie bijeen te brengen over het stelselmatige en georganiseerde karakter van de gepleegde criminaliteit. Een uitzondering daarop vormen de opsporingsonderzoeken die projectmatig zijn uitgevoerd. In die onderzoeken heeft het researchteam langer de tijd gekregen om te onderzoeken en zijn ook faciliteerders opgenomen (marktkraamhouders) alsook verdachten succesvol vervolgd voor deelname aan een criminele organisatie. Meer in het algemeen komt in de casussen naar voren dat researchteams niet geneigd zijn om tijd te investeren in verdenkingen waarvan van te voren onduidelijk

is wat de uitkomst zal zijn en of er wel voldoende bewijs kan worden verzameld. Veel onderzoeken worden afgebakend tot overzichtelijke zaken omwille van de tijd. Dit aspect van afbakening in tijd en mankracht zie we ook terug bij de overwegingen om al dan niet samenwerking te zoeken met opsporingspartners in andere regio's en andere landen. Daar gaan we in het volgende hoofdstuk op door.

7 Informatie-uitwisseling

Mobiele bendes zijn per definitie beweeglijk. Het bestudeerde casusmateriaal laat zien dat de verdachtengroepen zich snel verplaatsen, zowel binnen Nederland als binnen Europa. Daarnaast wisselen de groepen ook snel van samenstelling. Die snelle verplaatsingen en wisselingen maken de opsporing lastig, omdat verdachten snel uit beeld kunnen zijn. Daarnaast is vaak niet duidelijk waar de verdachten zijn geweest voordat ze bij het betreffende opsporingsteam in het vizier kwamen. Om te voorkomen dat informatie over mobiele bendes en bendeleden alleen versnipperd bij verschillende organisaties aanwezig is, is informatie-uitwisseling tussen het opsporingsteam en andere partners essentieel. Hoe is in de vijftien bestudeerde casussen informatie gedeeld met andere regio's, en met andere landen? Eerst bespreken we in dit hoofdstuk op welke wijze informatie is uitgewisseld met andere politieregio's (politie-eenheden), daarna op welke wijze met andere landen informatie is uitgewisseld.

7.1 Informatie-uitwisseling met andere regio's

In de bestudeerde casussen komt naar boven dat het delen van opsporingsinformatie met andere regio's geen routine is binnen de opsporing. Gezien het feit dat mobiele bendes zich niet beperken tot één regio, kan dit een probleem zijn voor de opsporing. Strafbare feiten die in verschillende regio's zijn gepleegd worden dan immers niet bijeengevoegd, waardoor kennis omtrent stelselmatigheid en bedrijfsmatigheid van de mobiele bende buiten het zicht kan blijven van de rechter. Dit kan met name bij winkeldiefstal een probleem zijn vanwege de geringe ernst van dit delict enerzijds en de grote beweeglijkheid van mobiele bendes anderzijds. Als een verdachte elke keer voor één winkeldiefstal terechtstaat en (nog openstaande) zaken uit andere regio's niet worden meegenomen, zou hij elke keer gezien kunnen worden als 'gelegenheidsdief' en meteen weer in vrijheid worden gesteld, terwijl hij in feite beroepsmatig opereert.

In de opsporingsonderzoeken die wij hebben geselecteerd, zijn winkeldiefstallen uit verschillende regio's wel bijeengevoegd en is daardoor zicht ontstaan op de betreffende mobiele bendes (doordat ze door de opsporing zijn bestempeld als 'mobiele bende', hebben wij ze immers kunnen selecteren voor dit onderzoek). Vaak is de startinformatie voor dergelijke onderzoeken aangeleverd door de beveiligingsdienst van een winkelketen, die alle (beeld-)informatie over een landelijk opererende dievenbende geordend op cd-rom heeft gezet en dat de politie heeft overhandigd. Zo levert de veiligheidsafdeling van de Watsongroep (drogisterijwinkels) regelmatig analyses aan, inclusief beeldmateriaal, over stelende groepen en werkt ze zodoende nauw samen met de politie. Daarnaast zijn enkele opsporingsonderzoeken naar georganiseerde winkeldiefstal projectmatig gestart en bij die onderzoeken is landelijke informatie aangeleverd door de Dienst Landelijke Informatieorganisatie (DLIO) van de Nationale politie.

Niettemin zijn politiefunctionarissen die bij deze zaken over georganiseerde winkeldiefstal zijn betrokken, aangelopen tegen problemen als het gaat om samenwerking met ander regio's. Allereerst worden problemen ondervonden met de reguliere toepassing van snelrecht en de 'ZSM-werkwijze' bij mobiele bendes.⁵ Een politiefunctionaris vertelt over de averechtse werking van de toepassing van ZSM:

⁵ ZSM staat voor 'zo snel/spoedig/slim mogelijk' en behelst een werkwijze die wordt toegepast bij veelvoorkomende criminaliteit zoals winkeldiefstal. Bij de ZSM-werkwijze wordt na aanhouding zo snel mogelijk beslist over de afdoening van een gepleegd delict en wordt waar mogelijk zo snel mogelijk een beslissing genomen. In

'ZSM is voor deze groep eigenlijk ideaal en voor ons heel frustrerend. (...) Het werkt eigenlijk mobiel banditisme in de hand, omdat het allemaal zo snel mogelijk moet en we niets meer uit rechercheren. Zo snel mogelijk een dagvaarding, zo snel mogelijk sepot.'

Doorgaans worden openstaande strafzaken uit andere regio's niet meegenomen bij een snelle afdoening via ZSM of snelrecht, waardoor de beschikbare informatie onvolledig is en verdachten met een dagvaarding, geringe straf of sepot snel weer op straat staan. Op één winkeldiefstal kan iemand immers niet lang worden vastgehouden. Een opsporingsfunctionaris benadrukt het belang van een goede informatiepositie voor de opsporing en vervolging van mobiele bendes en stelt:

'De kracht [van succesvolle opsporing en vervolging van georganiseerde winkeldiefstal] zit hem in het verschaffen van een goed beeld van met wie je te maken hebt. Dan kan je met heel weinig al heel veel bereiken. (...) Het is eigenlijk raar dat we openstaande zaken per definitie niet meenemen, waar ze ook liggen. Zolang niemand daarin investeert of daar moeite voor doet, dan zal die informatie niet bij de rechter terechtkomen.'

De gewoonte om openstaande zaken uit andere regio's niet mee te nemen in het eigen onderzoek, is een werkwijze die veelvuldig terugkomt in interviews met opsporingsfunctionarissen. Dat geldt niet alleen voor de zaken die handelen over georganiseerde winkeldiefstallen en die zo snel als mogelijk moeten worden afgedaan, maar ook voor zaken die betrekking hebben op andere vermogensdelicten. Politie mensen doen in sommige casussen hun beklag over deze mentaliteit, als we spreken over de opsporing van mobiele bendes:

'Wij zijn erg sterk in het hanteren van onze eigen regiogrenzen. Gelukkig heb ik een hele goede soepele chef die nog van een andere generatie is, gewoon van we moeten boeven pakken, maar in heel Nederland is het erg sterk dat we hebben een grens, en alles wat buiten onze eigen regiogrens gebeurt, dat vinden we niet interessant (...) Zo gauw het onze eigen grens overschrijdt, willen we eigenlijk geen zaken gaan voegen, want dat kost weer capaciteit en tijd.'

Het delen van informatie uit het eigen opsporingsonderzoek, kan leiden tot een groter en langer lopend onderzoek, vanwege de kans dat openstaande zaken uit andere regio's worden bijgevoegd. Tegen deze achtergrond vertelt een onderzoeker over de praktische gevolgen van het delen van informatie voor de werkbelasting:

'Op het moment dat wij dit onderzoek in Summit [landelijke politiesysteem] invoerden, kwamen er ineens heel veel vragen binnen van politie mensen uit het land die ook te maken hadden met deze vorm van straatroof. Dan zie je de massaliteit van deze strafbare feiten. Wij konden dat er niet allemaal bijnemen.'

Voor opsporingsteams kan de vrees voor 'extra werk' mede een reden zijn om informatie niet te delen met andere regio's of daar even mee te wachten. Zo zegt een onderzoeker uit een andere casus, op de vraag of de beschikbare informatie over een landelijk opererende inbrekersbende is gedeeld met andere regio's:

'Nou, daar moet je mee oppassen, maar dat is een beetje de politiecultuur binnen de verschillende regio's. Als ze doorhebben dat wij hier een aantal Litouwse man-

de praktijk worden mobiele bendeleiden, als de ZSM werkwijze wordt toegepast, meestal met een dagvaarding heengezonden, waardoor geen onderzoekstijd is om aanvullende informatie over andere gepleegde delicten te verzamelen.

nen hebben en ze horen dat in A. en ze hebben soortgelijke zaken, dan willen ze dat graag dumpen. Dat betekent van "He, ik heb hier vijf inbraken en het lijken dezelfde daders, dezelfde auto's, willen jullie die zaak meenemen?" Dan moet je die zaken nog bij je onderzoek doen, want dan is het nog niet helemaal compleet aangeleverd. Dat willen ze lozen dan kunnen wij er dan mooi bijdoen. (...) Daarom moet je het niet te snel landelijk bekendmaken.'

Het streven naar afbakening van het eigen opsporingsonderzoek kan er dus toe leiden dat mensen niet geneigd zijn informatie te delen met andere regio's. Daar komt bij dat dat het niet gangbaar is dat openstaande strafzaken uit verschillende arrondissementen door het Openbaar Ministerie worden samengevoegd. Dit aspect van het beheersbaar houden van werk kan dus niet los worden gezien van het vervolgingsbeleid van het OM.

7.2 Informatie-uitwisseling met andere landen

Bij aanvang van een opsporingsonderzoek wordt bijna altijd een aantal standaardgegevens bij andere landen opgevraagd over de mobiele bende. Het gaat dan om gegevens ten behoeve van de identificatie van verdachten en gegevens omtrent de antecedenten van verdachten uit het herkomstland. Dat gebeurt via het Internationale Rechtshulp Centrum (IRC), via het Euregionaal Politie Informatie en Coöperatie Centrum (EPICC), via liaison officieren en/of via informele bekende politiecontacten. Op deze manier wordt achterhaald met welke verdachten men van doen heeft, of het gaat om een *first offender* of om verdachten die al langer crimineel actief zijn. Dit betreft informatie over veroordelingen en niet over lopende of nog openstaande zaken. Ook komt zo naar boven of een verdachte internationaal staat gesignaleerd of dat er een arrestatiebevel is afgegeven. Na opvragen van deze basisgegevens, zien we verschillende manieren waarop informatie vervolgens wordt uitgewisseld met andere landen.

In een groot deel van de casussen wordt dit verder niet of nauwelijks gedaan. Dat geldt ook voor de zaken in de grensregio's. De opsporingsonderzoeken richten zich op strafbare feiten die hier in Nederland zijn gepleegd en verdere informatie uit het buitenland is niet nodig om bewijs te verzamelen. Wel zijn bij deze zaken soms Europese arrestatiebevelen gedaan als verdachten buiten beeld waren van de opsporing in Nederland. Ook is meegewerkt aan rechtshulpverzoeken uit het buitenland over verdachten, bijvoorbeeld als foto's werden opgevraagd ter identificatie of als om uitlevering werd gevraagd zodra de verdachten weer in vrijheid zouden worden gesteld. Maar actieve informatie-uitwisseling met andere Europese landen blijft in een groot deel van de casussen achterwege. Ook informatieoverdracht aan Europol blijft in die casussen achterwege.

In een klein deel van de casussen hebben de opsporingsteams aanvullende informatie in het buitenland verzameld. Enerzijds gaat het dan om meer achtergrondinformatie over de verdachtengroep: strafbladen, nog openstaande zaken en andere relevante achtergrondinformatie die in Europese landen aanwezig is. Opsporingsteams ervaren problemen met het opvragen van dergelijke informatie. Zo blijkt het niet mogelijk via politie- of justitiekanalen met één algemene vraag alle strafbladen van een verdachte uit alle Europese landen te vergaren. Sinds 2012 bestaat weliswaar het *European Criminal Records Information System* (ECRIS), waarmee de geregistreerde justitiële gegevens van EU-onderdanen kunnen worden uitgewisseld.

Gegevens moeten bij dat systeem echter voor elke verdachte voor elk land apart worden opgevraagd.⁶

Anderzijds gaat het bij het verzamelen van aanvullende informatie om concrete operationele opsporingsinformatie die nodig is voor de Nederlandse strafzaak zoals camerabeelden uit het buitenland, informatie over kentekens, observaties, aangiften, doorzoekingen, et cetera. Politiefunctionarissen hebben over het algemeen positieve ervaringen als het gaat om de medewerking van politiemensen in de landen van herkomst. Sommige functionarissen hebben inmiddels goede contacten opgebouwd met politiemensen in het herkomstland of met een liaison officier, waardoor ze snel aan de benodigde informatie worden geholpen. In dit verband wordt in verschillende casussen gewezen op het belang van 'elkaar kennen' om contact goed te laten verlopen en dingen makkelijker van elkaar gedaan te krijgen. *'Dat contact is zo verschrikkelijk belangrijk, want hij kon alles voor ons regelen'* aldus een teamleider die al eerder grootschalig rechercheonderzoek had gedaan naar een verdachtengroep uit Roemenië. Hij zegt over de reactiesnelheid op de eerste vragen:

'Binnen een half uur had ik een foto en er was honderd procent herkenning dat hij in dat tankstation [in het buitenland] was geweest. Zo is stap voor stap iedere keer verder gerechercheerd en hebben ze al die gasten kunnen identificeren'.

Dat informele netwerken en persoonlijke contacten van belang te zijn voor internationale samenwerking, kwam ook in de research synthese (2014) naar voren. Als mensen elkaar persoonlijk kennen en elkaar weten te vinden, wordt sneller informatie uitgewisseld en is de bereidheid groter om met elkaar samen te werken (o.a. Spapens & Fijnaut, 2005; Nelen et al., 2013; Van Gestel & Verhoeven, 2014). Nelen et al. (2013) spreken in dit verband over informele netwerken als *'katalysator en smeermolie voor samenwerking'*.

Vaak wordt informatie uit het buitenland eerst zonder formeel rechtshulpverzoek door de recherche bij de politie in het buitenland aangevraagd. Dat gebeurt via informele politiecontacten of via de reeds genoemde kanalen (IRC, EPICC). Die laagdrempelige weg wordt bewandeld om snel over informatie te kunnen beschikken en formele procedures, die doorgaans trager zijn, in eerste instantie te omzeilen. Als de informatie nuttig blijkt, kan achteraf dan een formeel rechtshulpverzoek worden ingediend zodat de verkregen gegevens kunnen worden gebruikt voor de tenlastelegging.

In verschillende casussen zien we echter dat de informatie-uitwisseling op 'politie-politieniveau' blijft en deze uiteindelijk niet wordt geformaliseerd. Een voorbeeld daarvan is een casus over georganiseerde winkeldiefstal, waarin via Litouwen informatie naar voren komt over mogelijke connecties met een heler in het buitenland. De betrokken politiefunctionaris vertelt:

'Door de samenwerking met Litouwen op politie-politie niveau komen wij er dus achter dat deze groep vanuit Litouwen door meneer A., dat is een Litouwer, via sms verkeer werd aangestuurd wat er gestolen moest worden. We hebben het niet nodig gehad voor de bewijsvoering, maar het gaf ons wel een indruk hoe de groep werkte waardoor we ons eigen onderzoek ook een beetje sturing konden geven.'

Op de vraag of de informatie uit het buitenland geen aanleiding gaf om een rechtshulpverzoek in te dienen en het onderzoek internationaler te maken, zegt bovenstaande functionaris:

⁶ Bij ECRIS gaat het om *onherroepelijke* feiten en niet om nog openstaande of nog (in hoger beroep) lopende strafzaken.

'Als we dat formeel wilden maken om als bewijs te gebruiken, hadden we een rechtshulpverzoek moeten indienen. We hebben nooit besloten om een groter opsporingsonderzoek te starten om de georganiseerde criminaliteit te gaan bewijzen.'

In andere casussen komt eveneens naar voren dat informatie die via informele kanalen uit andere landen naar boven is gekomen, uiteindelijk niet is geformaliseerd omdat men het onderzoek niet groter wilde maken. Beschikbare tijd, capaciteit en het streven om het eigen onderzoek beheersbaar te houden, spelen ook hier een rol. Vermoedens over mogelijke buitenlandse connecties van de verdachtengroep en mogelijke faciliteerders zijn bijna nooit verder onderzocht.

Een uitzondering daarop vormt de casus waarin autodiefstal centraal staat. In dat onderzoek is intensief samengewerkt met opsporingsdiensten in België en Duitsland, landen waarin de autodievenbende ook actief was. Er zijn tijdens het onderzoek veel rechtshulpverzoeken ingediend en er is tussen de landen een verdeling gemaakt over de vervolging van strafbare feiten: Nederland richtte zich op de diefstal van auto's en België op het georganiseerde verband van de groep, naast de diefstallen van auto's in België. Tussen de landen is veelvuldig informatie over en weer uitgewisseld en complete en afgeronde dossiers zijn door het Nederlandse opsporings-team ook overgedragen aan België. De vraag is waarom in dit geval geen *Joint Investigation Team (JIT)* is opgericht, een tijdelijk ingesteld samenwerkingsverband waarbij het niet nodig is aparte rechtshulpverzoeken in te dienen. Bij aanvang is wel overwogen zo'n JIT op te richten, maar men zag daar de meerwaarde niet van in, zoals de teamleider van het Nederlandse opsporingsteam zegt:

'Dat brengt zo veel met zich mee en op zo'n manier ging het ook gewoon. We hebben goede en duidelijke afspraken gemaakt dat wij de dossiers gereed zouden maken en zouden leveren en dat is ook zo gebeurd. Wanneer er een goede samenwerking is dan heb je eigenlijk geen JIT nodig. Later ga je toch 'witten' door het te formaliseren via rechtshulpverzoeken.'

Tot nu toe is in deze paragraaf vooral gesproken over informatie die aan andere landen is *gevraagd* ten behoeve van de eigen opsporingsonderzoeken. Informatie-uitwisseling die in de bestudeerde casussen heeft plaatsgevonden, heeft daar ook voor een groot deel betrekking op. Behalve door het hierboven aangehaalde samenwerkingsverband, is informatie door de opsporingsteams voornamelijk 'gehaald', en in veel mindere mate 'gebracht'. We zien wel in enkele casussen dat restinformatie uit Nederlandse opsporingsonderzoeken is overgedragen aan het herkomstland van verdachten. Daarnaast is ook sprake van informatieoverdracht als er verzoeken zijn uit andere landen. Maar informatie die Nederlandse opsporingsteams hebben over buitenlandse verdachtengroepen wordt niet automatisch gedeeld met andere landen, ook niet in de Nederlandse grensregio's met buurlanden. In een groot deel van de casussen wordt alleen informatie met andere landen gedeeld in de context van een informatieaanvraag.

Uiteenlopende informatiekanalen

Die informatie-aanvragen lopen in de praktijk via uiteenlopende kanalen zoals IRC, EPICC of via informele persoonlijke relaties. Het ontbreken van een uniforme gestandaardiseerde werkwijze leidt ertoe dat kennis omtrent verdachten en verdachtengroepen niet op één plek bijeenkomt. Informatie blijft als gevolg daarvan versnipperd in Europa aanwezig bij verschillende mensen en diensten. Mede om die reden is in Europees verband besloten om informatie uit verschillende landen via de Europese politiedienst (Europol) te bundelen. Europol beheert een database met gegevens over daders en criminele netwerken in Europa, en probeert samenwerking

tussen landen te ondersteunen. Door de Nederlandse overheid is vastgesteld dat Europol het voorkeurskanaal is waar opsporingsinformatie naartoe wordt gestuurd. Vanuit Europol kan dan vervolgens bekeken worden of er al informatie uit andere landen aanwezig is over de betreffende verdachten, waar rechteerteams hun voordeel mee kunnen doen. De veronderstelling is dat een breder beeld van verdachten kan worden vergaard door informatie- uitwisseling via één kanaal. In de praktijk zien we echter dat deze werkwijze (nog) niet wordt gevolgd en dat elk opsporings-team en elke rechercheur zijn eigen manier kiest om in Europees verband informatie te delen. In een klein deel van de casussen is wel via Europol informatie uitgewisseld, in een groot deel van de casussen niet.

8 Slotbeschouwing

In dit onderzoek is gekeken welke informatie uit recente opsporingsdossiers naar voren komt over de facilitering van mobiele bendes. Op basis van een gedetailleerde analyse van vijftien opsporingsdossiers – aangevuld met interviews – is onderzocht op welke wijze mobiele bendes worden gefaciliteerd en welke actoren kunnen worden onderscheiden.

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. In de eerste plaats kunnen op grond van het onderzoeksmateriaal geen kwantitatieve uitspraken worden gedaan. Het rapport betreft een kwalitatieve beschrijving van sociale processen en van de wijze waarop faciliteerders een rol spelen in de bedrijfsvoering van mobiele bendes. In de tweede plaats is de informatie in opsporingsdossiers door de politie verzameld ten behoeve van strafrechtelijke opsporing en vervolging. Strafdossiers geven daardoor per definitie een incompleet beeld van het te bestuderen verschijnsel. Het zou bijvoorbeeld kunnen dat de meest effectief opererende bendes geen object worden van opsporingsonderzoek omdat ze de politie te slim af zijn. In dat geval blijven ze voor ons ook buiten beeld. Niettemin geven de strafdossiers die wel zijn opgemaakt, ons de unieke mogelijkheid om de aard van mobiele bendes – die in de afgelopen jaren in Nederland object waren van strafrechtelijk opsporingsonderzoek – in detail te bestuderen.

In dit slotstuk vatten we de belangrijkste bevindingen samen aan de hand van drie theoretische dimensies die in hoofdstuk 2 zijn beschreven en de focus zal daarbij gericht zijn op de verwevenheid tussen legaliteit en illegaliteit. Tevens benoemen we kort wat de belangrijkste verschillen en overeenkomsten zijn met de bevindingen uit de research synthese. We sluiten af met enkele aandachtspunten.

Beroepsgroepen

Als legale beroepsgroep komt vooral de marktkraamsector aan het licht. Marktkraamhouders die in de bestudeerde dossiers naar voren komen, spelen een sleutelrol bij de heling van gestolen goederen uit winkels. Ze onderhouden intensief contact met benedeleden over vraag en aanbod van producten en zorgen voor continuïteit van georganiseerde winkeldiefstal. Terwijl verdachtengroepen hier kort verblijven en snel rouleren, zorgen marktkraamhouders er door hun tussenkomst voor dat er een constant aanbod is van gestolen producten. Het zijn lokaal ingebedde personen, Nederlands ingezetenen, die een schakel vormen tussen mobiele bendes uit het buitenland en lokale markten. Ze zorgen voor verwevenheid tussen bovenwereld en onderwereld en regelen voortdurende toegang tot lokale legale markten en daarnaast ook tijdelijke huisvesting van benedeleden.

Daarnaast komen nog andere beroepsbranches in beeld, zij het minder prominent. Het gaat om opslagbedrijven, telefoonwinkels, makelaars en autoverhuurbedrijven. Auto's die bij Nederlandse verhuurbedrijven worden gehuurd, staan geregeld op naam van andere personen. Verder kwam in één onderzoek naar autodiefstal de autobranche expliciet in beeld als faciliteerder (garagebedrijven, loodsen en auto-sloperijen).

Een sector die in de research synthese uit 2014 expliciet naar voren kwam als faciliterende branche, was de transportsector. Maar in dit empirische vervolgonderzoek zien we die transportsector als faciliteerder niet zo sterk terug: we zien geen vrachtwagenbedrijven, geen vrachtwagenchauffeurs en geen internationale busmaatschappijen die een rol spelen in het vervoer van de buit naar het buitenland. De enige transportbranche die wel zichtbaar in dit onderzoek naar voren komt, is het internationale transport van pakketten. Met name chauffeurs van een specifiek postpakkettenbedrijf blijkt ondersteuning te bieden bij de distributie van gestolen spul-

len naar Roemenië. Chauffeurs komen bij de bendes thuis en rijden naar recreatieparken en campings om daar pakketten op te halen.

Sociale relaties

In literatuur over transnationale criminaliteit wordt gewezen op legaal gevestigde arbeidsmigranten die als gemeenschappen gelegenheid kunnen bieden voor misdadigers uit diezelfde landen: etnische gemeenschappen kunnen onderdak bieden en behulpzaam zijn bij het regelen van andere zaken, mede door de kennis die er is over de lokale situatie in Nederland. Werkende arbeidsmigranten die hier legaal verblijven, zouden zodoende als 'springplank' kunnen fungeren voor hun landgenoten die voor de criminaliteit naar Nederland komen en hier hulpbronnen zoeken. In de research synthese uit 2014 kwam inderdaad naar voren dat een deel van de mobiele bendes gebruikmaakt van mensen uit hun herkomstland die hier langer wonen en lokaal zijn ingebed. Het waren echter overwegend wetenschappelijke studies uit België die daar informatie over bevatten. Dit onderhavige onderzoek naar de situatie in Nederland laat een andere uitkomst zien: in de vijftien bestudeerde casussen zijn *geen* relaties zichtbaar met arbeidsmigranten uit het herkomstland van verdachten. Er blijkt geen sprake te zijn van etnische gemeenschappen die in Nederland als springplank fungeren en een faciliterende rol spelen voor mobiele bendes. Een verklaring daarvoor zou kunnen zijn dat mobiele bendes die wij voor deze studie hebben geselecteerd, hier tijdelijk verblijven en daardoor niet of nauwelijks lokaal zijn ingebed. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat in omliggende landen als België en Duitsland een grotere etnische gemeenschap van mensen uit Roemenië bestaat die geconcentreerd is in bepaalde buurten, terwijl Nederland dergelijke grote Roemeense gemeenschappen niet kent.

Wat de Nederlandse casestudies wel laten zien, is dat de meeste mobiele bendes relaties onderhouden met een of enkele personen die hier al langer wonen en lokaal zijn ingebed. Deze lokaal ingebedde personen zijn in Nederland al langer actief in de criminaliteit. Ze zijn op de hoogte van de criminele praktijken van mobiele bendes en helpen de verdachten actief, bijvoorbeeld bij het verkrijgen van huisvesting of vervoermiddelen. Op die wijze vormen ze een verbinding tussen mobiele bendes en de Nederlandse samenleving. Vaak betreft het mensen uit het herkomstland van bendeleden, maar dat is niet altijd het geval. We zien bijvoorbeeld ook Nederlandse ingezetenen die schakelfunctie vervullen, zoals bovengenoemde marktkraamhouders.

Daarnaast onderhouden mobiele bendes sociale relaties met mensen uit het herkomstland die elders in Europa verblijven en crimineel actief zijn. De casussen laten zien dat bendeleden onderdeel vormen van een internationaal crimineel circuit waarbij men informatie uitwisselt over lokale markten, lokale contactpersonen en mogelijkheden voor nieuwe samenwerking. Werving van nieuwe bendeleden vindt niet zozeer in Nederland plaats maar vooral internationaal en in het herkomstland. Ook bij heling spelen internationale sociale contacten van bendeleden en bindingen met het herkomstland een rol.

Ontmoetingsplekken

Ontmoetingsplekken kunnen een vaste structuur bieden aan mobiele bendes, van waaruit uiteenlopende zaken worden geregeld. In de research synthese uit 2014 kwam naar voren dat cafés veelal als ontmoetingsplek voor mobiele bendes fungeren en een faciliterende rol spelen in verschillende fasen van het criminele bedrijfsproces. Het waren echter vooral studies uit België die daar informatie over bevatten en het gold met name voor bendes die niet zozeer tijdelijk maar al wat langer in West Europa verbleven. In de vijftien door ons bestudeerde casussen komen weinig cafés naar voren die fungeren als ontmoetingsplek. We zien geen cafés in Nederland waar mobiele bendes bijvoorbeeld nieuwe leden werven of waar gestolen goederen worden verkocht. Een verklaring voor het verschil tussen de

research synthese en het onderhavige onderzoek zou eveneens gezocht kunnen worden in het feit dat de mobiele bendes die wij voor deze studie hebben geselecteerd, hier tijdelijk verblijven en daardoor niet of nauwelijks lokaal zijn ingebed. Er vinden soms wel afspraken plaats in cafés of coffeeshops, maar dat zijn geen vaste ontmoetingsplekken.

Als ontmoetingsplek of 'pleisterplaats' voor mobiele bendes in Nederland komen daarentegen vooral recreatieparken naar voren. Het zijn semipublieke legale plekken waar mensen overnachten, waar landgenoten samenkomen, nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan, spullen worden opgeslagen, helers langskomen om zaken te doen en waar internationale postbedrijven een tussenstop maken om pakketten op te halen. Recreatieparken vormen een vaste structuur voor talrijke stappen die mobiele bendes moeten nemen, ze bieden een gelegenheid voor verschillende fasen van het criminele bedrijfsproces. Als bendes of individuele bendeleden na korte tijd weer verder trekken, blijven de recreatieparken een constante factor voor nieuwe groepen en voor de lokaal opererende helers. Ook hier kan gesproken worden van lokaal ingebedde actoren die als schakel fungeren tussen legaliteit en illegaliteit.

Daarnaast vormen sociale media een virtuele ontmoetingsplaats voor bendeleden. In de opsporingsdossiers is met name zicht op de sociale netwerksite Facebook. Via Facebook vindt de (internationale) communicatie tussen bendeleden plaats, de site wordt onder meer gebruikt om elkaar op de hoogte te houden van verblijfsplaatsen, criminele activiteiten en reisplannen. Ook voor het tonen van gestolen spullen en voor vraag en aanbod wordt Facebook gebruikt.

Daarnaast komen nog andere ontmoetingsplekken in beeld, maar minder prominent: in enkele casussen zien we woningen die dienst doen als 'doorgangshuis' en in enkele strafdossiers is zicht op hotels en pensions waar bendeleden verblijven en leden elkaar ontmoeten.

Facilitering en de opsporing

De hiervoor genoemde faciliterende actoren zijn in formele zin vaak 'legale' actoren die meewerken aan mobiel banditisme. Ze leveren ondersteunende diensten en de vraag is of er bewust door hen wordt meegewerkt of dat ze een ondersteunende rol vervullen zonder daar zelf van op de hoogte te zijn. Op grond van het casusmateriaal hebben we in dit rapport een driedeling gemaakt in de wijze waarop door de opsporing is omgegaan met deze vraag. In de eerste plaats zijn sommige beroepsbeoefenaren door de opsporing expliciet als verdachte in een opsporingsonderzoek meegenomen, als wordt vermoed dat zij onderdeel uitmaken van de verdachten-groep en er informatie voorhanden is waaruit blijkt dat zij actief deelnemen. Dat was bijvoorbeeld het geval bij personen uit de markthandel en de autobranche.

In de tweede plaats heeft de politie in sommige gevallen het vermoeden dat betrokken bedrijven of personen weet hebben van de criminele activiteiten, maar worden deze actoren toch niet als verdachten gekenschetst omwille van afbakening van het onderzoek. Dat is bijvoorbeeld het geval bij bepaalde hotels en pensions, bij medewerkers van telecomwinkels en autosloperijen. Een probleem dat in deze context door veel opsporingsfunctionarissen wordt genoemd, is dat het moeilijk is om over een faciliteerder voldoende strafrechtelijk bewijs te verzamelen. Bij de overweging om al dan niet een opsporingsonderzoek te starten naar een faciliteerder, speelt op de achtergrond de vraag of wel bewezen kan worden dat het bedrijf of de persoon kennis had van de criminele activiteiten. Die twijfel wordt vaak als reden genoemd om faciliteerders niet in het opsporingsonderzoek op te nemen. Men kiest dan voor afbakening en beheersbaarheid van het opsporingsonderzoek.

In de derde plaats zijn er legale actoren waarvan de opsporing vermoedt dat zij niet bewust aan de criminele praktijken meewerken en hier geen weet van hebben. Dat is bijvoorbeeld het geval bij verhuurders van huisjes op recreatieparken. Parkege-naren worden door politie en justitie niet gezien als verdachten maar eerder als

partners om mee samen te werken. Om die reden is door de opsporing ook geen informatie uitgewisseld met gemeenten over de misstanden op de parken die tijdens de opsporingsonderzoeken in beeld kwamen.

Informatie-uitwisseling tussen regio's en landen

Mobiele bendes zijn per definitie beweeglijk en dit onderzoek laat zien dat verdachtengroepen zich snel verplaatsen, zowel binnen Nederland als binnen Europa. Daarnaast wisselen groepen snel van samenstelling. Die snelle verplaatsingen en wisselingen maken de opsporing lastig omdat verdachten snel uit beeld kunnen zijn. Informatie-uitwisseling tussen regio's en landen is daarom essentieel en het ontbreken daarvan biedt een gelegenheid voor mobiele bendeleden om buiten het vizier van de opsporing te blijven of om elke keer weer als 'first offender' bestempeld te worden. In dit rapport kwam naar voren dat informatie over verdachten niet automatisch wordt gedeeld tussen regio's, waardoor de stelselmatige en bedrijfsmatige werkwijze van verdachten vaak niet in kaart kan worden gebracht. Bij ZSM-afdoeningen is doorgaans geen tijd om te informeren naar zaken uit andere regio's en de context van verdachten in beeld te brengen. Daarnaast is het niet gebruikelijk om informatie uit eigen opsporingsonderzoek te delen met andere regio's. Ook het delen van informatie met andere landen gebeurt niet automatisch en van actieve samenwerking met andere landen is in een groot deel van de bestudeerde casussen geen sprake. Als wel actief informatie wordt gedeeld tussen landen, gebeurt dat via uiteenlopende kanalen, afhankelijk van de voorkeur van de betreffende opsporings-teams. Het ontbreken van een uniforme gestandaardiseerde werkwijze leidt ertoe dat kennis omtrent verdachten en verdachtengroepen niet op één plek bijeenkomt. Informatiestromen lopen niet standaard via Europol, terwijl dat inmiddels wel het voorkeurskanaal is voor Europese informatie-uitwisseling. De praktijk laat zien dat elke opsporingsdienst en elke rechercheur zijn eigen manier kiest om in Europees verband informatie te delen. Soms verloopt die uitwisseling via Europol, vaak niet. Meer bewustwording en kennis omtrent het belang van één uniforme werkwijze bij het delen van opsporingsinformatie binnen Europa, zou de informatiepositie van de opsporing ten goede komen en de opsporing van mobiele bendes kunnen verbeteren.

De rol van gemeenten en private partijen

In dit rapport kwam naar boven dat mobiele bendes bij hun criminele bedrijfsproces ondersteund worden door lokaal ingebedde actoren die een legale positie in de 'bovenwereld' innemen. Vanuit het gedachtengoed van de situationele criminaliteitspreventie is het vervolgens de vraag of het lokale bestuur en private partijen ook een bijdrage hebben kunnen leveren aan de bestrijding van mobiele bendes. Het idee is immers dat de vergaarde kennis omtrent facilitering ertoe leidt dat iets wordt gedaan aan de gelegenheidsstructuur die de misdaad mogelijk maakt. In het geval van de marktkraamhouders hebben politie en justitie inderdaad met bestuurlijke en private betrokkenen informatie uitgewisseld over de illegale praktijken. Die informatie uit opsporingsonderzoeken kan aanknopingspunten bieden voor preventieve maatregelen. Want door de inzet van bestuurlijke middelen – bijvoorbeeld de sluiting van bepaalde marktdelen, het intrekken van vergunningen, het geven van waarschuwingen of het versterken van controle en toezicht – zou de gemeente preventief op kunnen treden. Maar het lokale bestuur lijkt vooralsnog geen bestuurlijke actie te hebben ondernomen en betrokken politie- en justitiefunctionarissen verbazen zich over het uitblijven van bestuurlijke maatregelen. Ook de marktdirectie zelf onderneemt volgens opsporingsfunctionarissen weinig tegen individuele marktkraamhouders om de illegale praktijken een halt toe te roepen. Zolang de gelegenheidsstructuur van de markt ongewijzigd blijft en informatie uit de recente strafzaken geen beweging in gang zet bij bestuurlijke en private partijen, zullen de criminele praktijken van mobiele bendes gecontinueerd kunnen worden.

Recreatieparken fungeren ook als schakel tussen legale en illegale activiteiten. Zoals hiervoor al aan de orde kwam, is door politie en justitie geen informatie over de betreffende parken doorgegeven aan gemeenten. Dat is vanuit het oogpunt van de integrale samenwerking opmerkelijk, omdat gemeenten wellicht middelen in handen hebben om meer grip te krijgen op de illegale praktijken op de parken. Zo kan het bewustzijn van parkeigenaren worden vergoed door middel van voorlichting, en kunnen zij worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld ten aanzien van toezicht en controle bij het inchecken van gasten. De vraag in deze context is in hoeverre parkeigenaren kunnen bijdragen aan het wegnemen van de verwevenheid tussen legale en illegale praktijken. Meer in het algemeen zou gekeken kunnen worden welke mogelijkheden er voor bestuurlijke en private partijen zijn om in preventieve zin verder te gaan met informatie uit de opsporingsdossiers. Zolang de parken en markten een vaste structuur vormen voor mobiele bendes, zullen aangehouden of vertrekkende bendeleden gemakkelijk vervangen kunnen worden door anderen.

Summary

Crossing borders on the trail of thieves

Research on facilitating itinerant crime groups based on fifteen criminal investigation studies in the Netherlands

In recent years, the Minister of Security and Justice has repeatedly expressed his concerns about the broad range of offences against property committed by itinerant crime groups and the resulting damage suffered by citizens and businesses. Dutch policy emphatically focuses on *preventing* mobile banditry, in addition to intensifying investigation efforts. Collecting information about the different 'steps' in the criminal operation of an itinerant crime group will help clarify how such groups are facilitated and which legal actors and opportunities they exploit. The government can consequently use this knowledge to stop or disrupt criminal operations.

The Minister of Security and Justice requested that research be carried out by the Dutch Research and Documentation Centre [WODC] for the purpose of fighting itinerant crime groups. The Research and Documentation Centre study primarily focuses on facilitating itinerant crime groups and has been carried out in two parts. The first part consists of a research synthesis and was carried out in 2014. The synthesis contains findings from current scientific studies on the facilitation of itinerant crime groups. The findings of this research synthesis can be summarised briefly in terms of the three dimensions that offer itinerant crime groups the opportunity to operate. These are legal occupational groups, social ties and convergence settings. These dimensions provide insight into the actors and the circumstances that play a facilitating role in the (continued) existence of itinerant crime groups. They are shown to be dynamic, recurrent dimensions that may play a facilitating role for itinerant crime groups in various phases of the criminal operation.

Aim of the study and research questions

This report contains the findings of the empirical follow-up research. The aim of this study is to collect current information on facilitating itinerant crime groups, specifically with regard to the situation in the Netherlands. In this study, the following questions are key:

- How are itinerant crime groups composed and what crimes do they focus on?
- How are itinerant crime groups facilitated? Which actors and circumstances can be identified?
- How is information exchanged with investigation partners in other regions and other countries during and after a criminal investigation?

Facilitation refers to all actors and circumstances that – consciously or not – enable mobile banditry and create opportunities for this form of crime. Actors may be either persons or businesses. On the one hand, actors are looked at who intentionally cooperate with and provide their services to criminals and, on the other hand, actors are studied who unwittingly provide supporting services. On answering the questions about facilitation, the focus will be on the interrelatedness between legality and illegality.

Methods

For this study, information was gathered from fifteen criminal investigations that were carried out in recent years and have since been closed. The files of these criminal investigations include reports of tapped telephone conversations, reports of police observations and reports of interviews with suspects and witnesses. As a result, criminal files contain detailed information about the everyday life of the itinerant crime groups and the context they operate in. Furthermore, interviews were held with officials from the police and the Public Prosecution Service who were closely involved with the criminal investigations. They were asked about their experience, knowledge and perception of the cases concerned. In selecting criminal cases, we employed the following criteria:

- the criminal investigation was started in 2013 or later and has since been completed and closed by the police;
- the criminal investigation focussed primarily on property crime of itinerant crime groups which was partly or only committed in the Netherlands;
- the investigation focussed on a partnership between two or more suspects who, systematically or otherwise, committed various property crimes;
- the suspects come from another country and have just moved here or are here on a temporary basis.

When selecting cases, we also focussed on variations in the types of crime committed and variations in the regions where the crimes were committed.

No quantitative statements can be made based on this study. Based on the empirical data collected, however, a representative picture can be given of the *nature of itinerant crime groups* as these were active in the Netherlands in recent years and were identified in connection with the study. This concerns a qualitative description of social processes and relationships and the way in which facilitators play a role in the operational processes of itinerant crime groups.

Findings

The fifteen investigation files feature a total of 100 suspects; 79 men and 21 women. Around half of the groups of suspects consist exclusively of men while, in the other half, women are also represented. Seven groups of suspects are primarily from Rumania, two groups are from Lithuania, two from Albania, one from Serbia, one group is mainly from Bulgaria and, lastly, there is one group of Rumanians and Dutch people.

In the cases studied, the suspects were suspected of being involved in shoplifting (five cases), burglaries in homes and businesses (five cases), organised street robbery/pick pocketing (two cases), (attempted) hold-ups (two cases) and organised car theft (one case). The suspects were prosecuted for theft, theft in association with one or more persons or robbery (Sections 310, 311 and 312 of the Dutch Penal Code.) frequently in combination with intentionally handling stolen goods and receiving stolen goods (Sections 416 and 417 of the Dutch Penal Code). In three cases, suspects were also prosecuted for participating in a criminal organisation (Section 140 of the Dutch Penal Code.)

The criminal operational process of itinerant crime groups

Based on the data from the fifteen studied cases, the report unravels the different steps involved in the criminal operational process of criminal gangs. We will summarise the main findings here.

Preparation and execution

Suspects generally travel to the Netherlands by passenger car or minibus. They may sometimes also come by public transport (bus company) and, in a few cases, by plane. In most cases, the majority of suspects spend a few weeks to a few months in the Netherlands. Most itinerant crime groups stay temporarily at a recreational park or at somebody's home. The persons who arrange the temporary accommodation will have been in the Netherlands longer and will know about the itinerant crime group's criminal activities. In a few cases, suspects stay the night at a hotel, boarding house or in a car.

During their stay in the Netherlands, some of the suspects travel to and from their country of origin or other European countries, e.g. for holidays or visiting family. Suspects are mobile within Europe and the Netherlands. The personal composition of itinerant crime groups is also mobile. Groups are scarcely permanent, but are generally temporary associations. The fast changes that occur within the group impede investigations, as suspects may quickly be lost sight of. There are, however, many cases of a person or a small 'core group' of a few persons who, each time after changes have occurred, seek to cooperate with new people.

Group members who return to their country of origin or who are arrested by the police are replaced by the main suspect or the 'core' of the group by others; this was at least the case in part of the investigation files. The initiative to join an itinerant crime group is not always with group members who are already active here, but can also be taken by people who consider coming here to take part in criminal activities. They volunteer and hold tentative talks with group members in the Netherlands. Persons who join groups or who are recruited generally come from the homeland of the relevant group and frequently even from the same village or region. Judging by the case material, it is likely that the itinerant crime groups form part of an international criminal group.

Groups of suspects use various protective methods to stay out of sight of the police. In some cases, we see suspects who use various different names and identities. Using straw men for the purchase or leasing of cars is, furthermore, a much-used method to stay out of sight of the police. Various cases feature persons with many different cars in their name. In addition to straw men who have cars in their name, there are also residential addresses that turn up time after time in different police files. These are addresses that are given by suspects when they are arrested by the police.

Group members keeping silent after having been arrested is an important way of protecting themselves. Within the group, members seem to be put under pressure not to talk to the police. Various statements made by suspects describe them being threatened with reprisals if they talk to the police. Statements have also shown that people are scared of other group members. What is especially noticeable is that some of the suspects are eventually prepared to talk to the police, despite the threats. In six cases, suspects ultimately made statements about the group's working method, the crimes committed, co-suspects and the threats made. The cases studied, furthermore, show that, although the use of external violence by itinerant crime groups is not usual, it is sometimes, nevertheless, employed. This may be the case where something unexpected happens when the crime is taking place.

The investigation files contain little information on communication that takes place through online communication channels such as Whatsapp or Skype as investigations are unable or scarcely able to decrypt the content of such digital communication. On the other hand, the files show that there is a fair amount of information on the use of Facebook. Many suspects use Facebook to communicate with people in their country of origin and with group members here. Facebook is also used to display stolen goods to potential buyers. Some suspects fail to make the effort to protect their own Facebook account from outsiders, making it easy for police teams to follow group members. Detectives make a great deal of use of Facebook in investigations; to identify people through photos, to investigate relationships between people and to find out where people stay. If people fail to protect their account and have enabled place recognition, it is also possible to see their whereabouts and where they have been.

Processing stolen goods

Itinerant crime groups generally bring the loot to the residence or recreational park where they are temporarily staying. Recreational parks also serve as locations where goods are sold on, with stolen goods receivers visiting the parks to do business. The stolen goods receivers identified in the investigation files are mainly market stallholders who sell their goods in a legal market. When market salespeople are arrested or searched, it often becomes apparent that they use different storage places. In addition to their own homes and market stalls, stolen goods are also kept in rented storage boxes. Stolen goods are also sometimes found in market stallholders' delivery vans. In one case, a car garage and a shed were also used as a storage place for stolen cars and car parts. In this case, stolen cars had been brought to the Netherlands from other countries, and handled and disassembled by a car business here.

Stolen goods may either be used personally or be sold. Some of the stolen goods are sent to the family in the country of origin. By sending stolen goods to their country of origin, suspects contribute towards the living expenses of their family there. Stolen goods are, nevertheless, generally sold on. With organised shoplifting, we see a strong orientation towards certain kinds of products; groups focus on cosmetics, clothing brands or tools and seem to anticipate that a market or one or more stolen goods receivers will be available to sell their items. This also applies with regard to the studied groups of suspects of car theft (luxury cars) and street robbery (mobile phones and jewellery). In respect of groups of suspects involved in organised shoplifting, supply and demand of stolen goods are intensively coordinated. This applies both to goods that are sold here and to goods that are transported to the country of origin. Stolen goods receivers pass on orders and maintain contact with gangs of thieves regarding products in demand. Itinerant crime groups involved in burglary appear to work less based on orders and the market to sell their goods seems to be less well organised.

In a few cases, other actors are identified where the destination of the loot is concerned, namely telecom shops in a case in which street robbery was key and a car breaker's yards in a case concerning car theft.

Transport to the country of origin takes place in different ways. Suspects take goods with them by car when (temporarily) returning home. Furthermore, postal companies that send packages with stolen goods abroad were, in particular, identified. Some of the groups of suspects regularly send packages to their country of origin. For transport to Romania, a parcel service is used to which attention has been drawn to in various criminal investigations due to intensive contact with the groups of suspects. In these cases, it has also come to the fore that drivers of the parcel service come to campsites and recreational parks to pick up parcels.

Facilitation

Occupational groups

A legal occupational group that draws particular attention is the market stall sector. Market stallholders who come to the fore in the files studied play a key role in the receipt of stolen goods from shops. They maintain intensive contact with group members concerning the supply and demand of products and provide continuity in organised shoplifting. While groups of suspects only stay here for a brief period and circulate quickly, market stallholders ensure by their intermediation that there is a continuous supply of stolen products. They are locally embedded persons, Dutch citizens, who form a link between itinerant crime groups from abroad and local markets. They provide interrelatedness between legitimate society and the underworld and continuously arrange access to local legal markets and also sometimes arrange temporary housing for group members. Other occupational groups also draw attention although they are less prominent. These are storage businesses, telephone shops, estate agents and car rental companies. Cars are also leased to straw men using the names of persons who the person who leases the vehicle does not personally meet. Car breaker's yards play a role by buying up parts of stolen cars. The car sector explicitly features in connection with car theft, serving as a storage place for stolen cars and for car part processing and a seller of stolen cars.

Social ties

In the cases studied, no relationships were found to job migrants from the suspects' country of origin. There appears to be no existence of ethnic communities that act as a stepping stone in the Netherlands and play a facilitating role for itinerant crime groups. Most itinerant crime groups do, however, have relationships with one or more persons already living here who are locally embedded. These locally embedded persons will have been actively involved in criminality for some time and will actively aid the suspects, for example, by obtaining accommodation or transport. They, therefore, form a link between itinerant crime groups and Dutch society. They are often, but not always, people from the group members' country of origin.

Itinerant crime groups, furthermore, maintain social contact with people from their country of origin who live or stay elsewhere in Europe and who are criminally active. The cases show that group members form part of an international criminal group where information is exchanged about local markets, local contacts and possibilities for new cooperation. New group members are not so much recruited here, but mainly internationally and in the country of origin. For the handling of stolen goods too, international social contacts of group members and ties with the country of origin play a role.

Convergence settings (meeting places)

Recreational parks in particular seem to serve as meeting places for itinerant crime groups. These are semi-public legal spots where people from the same country meet up, new cooperative ventures are put in place, goods are stored, stolen goods receivers visit to do business and where international postal businesses stop off to pick up packages. Recreational parks form a fixed structure for numerous steps that itinerant crime groups have to take, providing opportunities for different phases of the criminal operational process. If groups of individual group members leave again after a brief period, the recreational parks remain a constant factor for new groups and for the locally operating stolen goods receivers. Here too, locally embedded actors who act as links between legality and illegality are evident.

Furthermore, social media form a virtual meeting place for gang members. The investigation files focus, in particular, on the social network site Facebook. Through

Facebook, national and international communication between group members takes place, with the site being used to, for example, inform each other of their whereabouts, criminal activities and travel plans. Facebook is also used to display stolen goods and to manage the supply and demand of these stolen goods. Other meeting places have also been identified, although these are less prominent; in some cases we see dwellings being used as 'transit houses' and a few criminal files have identified hotels and boarding houses where group members are staying and members meet up. Lastly, in one case, the public library of a large city was used as the regular meeting place for gang members.

Facilitating and investigations

The aforementioned facilitating actors are often 'legal' actors in a formal sense who cooperate with itinerant crime groups. They provide support services and the question is whether they are consciously cooperating or whether they play a supporting role without being aware of this. Based on the case material, this report divides the way in which investigators have dealt with this question into three categories. In the first place, investigators have explicitly included some professionals as suspects in criminal investigations if they are suspected of forming part of the group of suspects and information is available showing their active participation. This may be the case with persons involved in market trading and the car sector. In the second place, in some cases, the police suspect businesses or persons involved of knowing about the criminal activities, but do not, however, characterise them as suspects due to the specific demarcation of the investigation. This is, for example, the case for certain hotels and boarding houses, and employees at telecom shops and car breaker's yards. One problem mentioned in this context by many investigating officials is that it is difficult to collect enough evidence on a facilitator. When considering whether or not to start a criminal investigation into a facilitator, the question of whether it can be proven that the business or the person knew about the criminal activities is always in the background. Such doubts are often mentioned as the reason not to include the facilitator in the criminal investigation. A choice is made for the demarcation and manageability of the criminal investigation, but also because of the available capacity.

In the third place, there are legal actors with regard to whom investigators suspect that they are not deliberately cooperating with criminal practices and have no knowledge of them. These may be, for example, house owners in recreational parks. Park owners are not seen by the police and the Public Prosecution Service as suspects but more as partners with whom they can work together with in order to convict.

Interregional and international information exchange

Itinerant crime groups move fast both in the Netherlands and within Europe. Their composition, moreover, changes quickly. Investigations are impeded because of the fast displacements and changes since it is easy to lose sight of suspects. The interregional and international exchange of information is, therefore, essential and its absence enables itinerant crime groups to evade investigators or to be labelled a 'first offender' every time. This report brings to light the fact that information on suspects is not automatically distributed across different regions and, as a result, the systematic and operational working methods of suspects can often not be mapped. In the event of accelerated settlements, there is generally no time to request information on cases in other regions and to identify the suspects' working method. It is, furthermore, not common practice to share information from your own criminal investigation with other regions.

The sharing of information with other countries does not take place automatically either and, in many of the cases studied, there was no active cooperation with other

countries. If active information is shared between countries, this takes place through various channels, depending on the preference of the investigating teams concerned. The absence of a uniform standardised working method means that knowledge about suspects and groups of suspects is not collected at one place. Information streams do not run through Europol as standard while this is now the preferred channel for European information exchange. Practice shows that each investigating service and each detective chooses its/their own way of sharing information at a European level. Information is sometimes exchanged through Europol, but this is often not the case.

The role of municipalities and private parties

This report brings to light the fact that itinerant crime groups are supported in their criminal operational process by locally embedded actors who take up a legal position in 'legitimate society'. From the point of view of situational crime prevention, the question is, furthermore, whether local authorities and private parties have been able to make a contribution towards fighting itinerant crime groups. The idea is, after all, that the information collected on facilitating will lead to something being done about the opportunity structure enabling crime. In the case of the market stallholders, the police and the Public Prosecution Service have indeed exchanged information with relevant administrative and private parties concerning illegal practices. Such information from criminal investigations can offer leads for preventive measures. By taking administrative measures, for example, closing certain parts of markets, revoking licences, issuing warnings or exercising control and supervision, the municipality can act preventatively. However, until now, the local authorities do not seem to have taken any administrative action. Indeed, the police and involved officials are astonished at the lack of action that has been taken. Officials also have the view that the body that manages the market takes little action against individual market stallholders with a view to stopping illegal practices. As long as the opportunity structure of the market remains unchanged and information from recent criminal cases fails to motivate administrative and private parties to put anything into motion, itinerant crime groups will be able to continue their criminal activities. Recreational parks also act as a link between legal and illegal activities. The police and the Public Prosecution Service have not passed on any information on the parks concerned to the municipalities. From the point of view of overall cooperation, this is remarkable since municipalities could be given the resources to obtain a firmer grasp of the illegal practices in the parks. Park owners can be made more aware of what may be going on by providing them with information, and they can be made to assume their responsibility, for instance, to monitor and supervise their guests when they check in. The question in this context is the extent to which park owners can make a contribution towards removing the interrelatedness between legal and illegal practices. More generally, possibilities for administrative and private parties can be looked at to use the information in the investigation files in a preventative sense. As long as the parks and markets form a fixed opportunity structure for itinerant crime groups, group members who have been arrested or who leave the country can be easily replaced by others.

Literatuur

- Balthau, M. (2006). Rondtrekkende dadergroepen: naar een geïntegreerde en integrale aanpak. In B. De Ruyver (red.), *Rondtrekkende dadergroepen: Grensoverschrijdend beleid* (pp. 53-58). Brussel: Politeia.
- Boer, M. den (2010). New mobile crime. In P. Burgess (red.), *Handbook of new security studies* (pp. 253-262). Londen: Routledge.
- Bovenkerk, F. (red.) (1996). *De georganiseerde criminaliteit in Nederland: Het criminologisch onderzoek voor de parlementaire enquêtecommissie opsporingsmethoden in discussie*. Arnhem: Gouda Quint.
- Bruinsma, G. (2004). Misdad bedreigingen uit de nieuwe EU-lidstaten. *Justitiële verkenningen*, 30(6), 36-50.
- Bruinsma, G., & Bernasco, W. (2004). Criminal groups and transnational markets: A more detailed examination on the basis of social network theory. *Crime Law and Social Change*, 41(1), 79-94.
- Bruinsma, G., Bernasco, W. & Elffers, H. (2010). Ruimtelijke verplaatsing van criminaliteit: Theorie, methodologie en empirie. In E. Muller, J. van der Leun, L.M. Moerings et al. (red.), *Criminaliteit en criminaliteitsbestrijding in Nederland* (pp. 375-396). Alphen aan de Rijn: Kluwer.
- Bunt, H. van der & Kleemans, E.R. (2007). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Derde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 252.
- Cohen, L., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588-608.
- Cornish, D., & Clarke, R. (red.) (1986). *The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending*. New York: Springer.
- Duyne, P. van, Donati, S., Harvey J., Maljevic, A. & Lampe, K. von (red.) (2009). *Crime, money and criminal mobility in Europe*. Nijmegen: Lof legal Publishers.
- Felson, M. (2002). *Crime and everyday life*. Thousand Oaks: Sage.
- Felson, M. (2006). *The ecosystem for organized crime*. Helsinki: Heuni.
- Fijnaut, C, Spapens, T., & Daele, D. van (2005). *De strafrechtelijke rechtshulpverlening van Nederland aan de Lidstaten van de EU: De politieke discussie, het juridisch kader, de landelijke organisatie en de feitelijke werking*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap / Universiteit Tilburg.
- Gestel, B. van & Verhoeven, M. (2014). Autonomie, ambtelijke organisaties en criminaliteitsbestrijding. Over samenwerking van overheidsinstanties bij de aanpak van mensenhandel. *Tijdschrift voor Criminologie* (56) 1, 24-41.
- Kemp, J. van der (2014). Modus via. Verfijning van geografische daderprofilering. Dissertatie
- Kleemans, E.R., Berg, E.A.I.M., van den, Bunt, H.G. van de, & Brouwers (1998). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Rapportage op basis van WODC-monitor*. Den Haag: WODC. Onderzoek en beleid 173.
- Klein Haneveld, R.K., & Kop, N. (2012). *Stop de dief! Onderzoek naar een betere aanpak van woninginbraken*. (Lectoraat Criminaliteitsbeheersing & Recherche-kunde.) Apeldoorn: Politieacademie. .
- Klerks, P.P.H.M. (2001). Criminele samenwerking. In: H. Moerland & B. Rovers (red.), *Criminaliteitsanalyse in Nederland*. Den Haag: Elsevier Bedrijfsinformatie BV.
- Lampe, K. von (2004). Making the second step before the first: Assessing organized crime. *Crime, Law and Social Change*, 42(4), 227-259.
- Spapens, T., & Fijnaut, C. (2005). *Criminaliteit en rechtshandhaving in de Euregio Maas-Rijn, 1: De problemen van transnationale (georganiseerde) criminaliteit en*

- de grensoverschrijdende politie, justitie en bestuurlijke samenwerking.*
Antwerpen: Intersentia.
- Spapens, T. (2006). Interactie tussen criminaliteit en opsporing: De gevolgen van opsporingsactiviteiten voor de organisatie en afscherming van XTC-productie en –handel in Nederland. Antwerpen/Oxford: Intersentia.
- Spapens, T. (2011) Joint Investigation Teams in the European Union: Article 13 JITS and the Alternatives. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 19, 239-260.
- Siegel, D (2013). *Mobiel banditisme. Oost- en Centraal-Europese rondtrekkende criminele groepen in Nederland.* Apeldoorn/Utrecht: Politie & Wetenschap / Universiteit Utrecht.
- Van Daele, S. & Vander Beken, T. (2009a). Out of step? Mobility of 'itinerant crime groups'. In P. Van Duyne, S. Donati, J. Harvey, A. Maljevic & K. Von Lampe (red.), *Crime, money and criminal mobility in Europe* (pp. 43-70). Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Van Daele, S. (2009b). Itinerant crime groups: mobility attributed to anchor points? In M. Cools, S. De Kimpe, B. De Ruyver, M. Easton, L. Pauwels, P. Ponsaers, G. Vande Walle, T. Vander Beken, F. Vander Laenen & G. Vermeulen (red.), *Contemporary issues in the empirical study of crime* (Vol. 1, pp. 211-225). Antwerpen: Maklu.
- Van Daele, S., & Vander Beken, T. (2010a). Migratie en mobiele daders: Heling bij rondtrekkende dadergroepen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52(2), 170-185.
- Van Daele, S., & Vander Beken, T. (2010b). Exploring itinerant crime groups. *European Journal of Policy Research*, 16, 1-13.
- Van Daele, S. (2010c). *Criminele verplaatsing bij mobiele daders: Rondtrekkende daders als gevalstudie.* (Proefschrift Universiteit Gent.) Z.pl.: Z.uitg.
- Verwee, I., Ponsaers, I., & Enhus, E. (2007). *'Inbreken is mijn vak': Textuur en praktijk van woninginbraak.* Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Bijlage 1 Samenstelling van de begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. dr. A.C.M. Spapens

Hoogleraar Criminologie, Universiteit Tilburg

Leden

Dhr. dr. S. van Daele

Universiteit Gent

Dhr. N.B. Hosman MSc

Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directie
Veiligheid en Bestuur

Dhr. F. van den Heuvel

Landelijk projectleider mobiel banditisme, Nationale
Politie, project High Impact Crimes/Mobiel
banditisme

Bijlage 2 Itemlijst ten behoeve van dossierstudie facilitering van mobiele bendes

<i>Zaakgegevens</i>	
Codenaam van de zaak	
Relaties met andere onderzoeken	
Onderzoekende instantie(s)	
Teamleider en officier van justitie	
Andere gesproken veldinformanten	
Datum start politie- onderzoek	
Afsluiting politie-onderzoek	
Datum opening en sluiting SFO (indien van toepassing)	
Onderzoeker dossieronderzoek	
Andere geraadpleegde bronnen	
Overige relevante gegevens	
Pleegplaats delicten en pleegperiode	

1 Opsporingsonderzoek

Aanleiding opsporingsonderzoek / startinformatie

(Hoe is de zaak ontstaan, hoe kwam men deze op het spoor, wat waren de eerste signalen?)

Ingezette opsporingsmiddelen

Strafbare feiten

(Om welke wetsartikelen ging het?)

Strafrechtelijke afdoening

(Is de zaak al voor de rechter geweest? Hoe luidde het vonnis?)

2 Verdachten en betrokkenen

Welke actoren zijn betrokken bij de strafzaak?

Verdachten

Graag nummeren en per actor de volgende gegevens noteren:

Man/vrouw

Geboortedatum

Geboorteplaats/land

Huidige verblijfplaats

Beroep, indien bekend

Criminele antecedenten

Praat verdachte wel of niet?

Andere betrokkenen (incl bedrijven)

Man/vrouw

Geboortedatum

Geboorteplaats/land

Huidige verblijfplaats
Beroep, indien bekend
Criminele antecedenten

3 Activiteiten en werkwijze van de actoren

3a Modus operandi

- *Welke criminele activiteiten zijn door bovengenoemde actoren ondernomen en werden die uitgevoerd? (Korte beschrijving van modus operandi)*

3b Verblijfplaats en reisgedrag

- *Wat is van de verdachten / betrokkenen bekend over de lengte van het verblijf in Nederland of in ander Europees land?*
- *Is bekend waar verdachten verbleven of tijdelijk woonden? Zo ja, wat is daarover bekend?*
- *Hoe zijn verdachten naar Nederland gekomen? (met welk vervoermiddel, via welke route?)*
- *Hoe gaan ze naar het PD? (met welk vervoermiddel, welke route)*
- *Indien de buit naar het buitenland wordt verplaats, hoe verplaatsen ze de buit naar het buitenland? (auto, bus, et cetera)*

3c Buit en heling

- *Is iets over de aard en omvang van de winsten bekend? Zo ja, wat?*
- *Is bekend waar de buit naartoe werd getransporteerd? Zo ja, waar naartoe?*
- *Is bekend waar de buit werd opgeslagen? Zo ja, waar?*
- *Is bekend aan wie de buit werd doorverkocht of op welke wijze? Zo ja, aan wie en op welke wijze?*

4 Facilitering: beroepen en beroepsgroepen

Kwamen er beroepen of beroepsgroepen in het opsporingsonderzoek naar voren die (mogelijk) een ondersteunende rol speelden voor de verdachten? Zo ja, welke beroepen? Welke rol speelden zij? Waren zij zich bewust van hun faciliterende rol? (voor zover daar iets over bekend is). Zijn zij als verdachten meegenomen in het onderzoek?

[Graag uitwerken per beroep-sgroep]

Checklist

Vrachtwagenchauffeurs/vrachtwagenbedrijf
Buschauffeur/busmaatschappij
Automonteur/autogarage
Opslagplaats/loods
Marktkooplui/winkels

5 Facilitering: ontmoetingsplekken

Kwamen er in het opsporingsonderzoek plekken naar voren waar verdachten elkaar ontmoetten of waar ontmoetingen plaatsvonden met helers? Zo ja, welke plekken? Welke rol speelden deze plekken voor de verdachten? Waren beheerders of eigenaren op de hoogte van hun faciliterende rol? Zijn zij als verdachten meegenomen in het onderzoek? (bijv. cafés of campings waar gestolen goederen worden verkocht of waar nieuwe bendeleden worden geworven. Of virtuele ontmoetingsplekken zoals Marktplaats)

[Graag uitwerken per ontmoetingsplek].

Checklist

Café/restaurant
Hotel
Recreatiepark
Woning/woonblok
Openbare ruimte
Parkeerplaats/benzinestation
Andere plekken

6 Relaties met landgenoten / etnische gemeenschappen

Was er in het opsporingsonderzoek zicht op relaties tussen verdachten en hun landgenoten (die hier al langer verbleven, zoals arbeidsmigranten)? Zo ja, is bekend of deze landgenoten een ondersteunende rol speelden voor de verdachten? Welke rol speelden zij? En zijn zij op de hoogte van die ondersteunende rol, is daar iets over bekend? Zijn zij als verdachten meegenomen in het onderzoek?

7 ICT

- *Maken verdachten van gebruik (andere) van ICT middelen? (Bijv. navigatiesysteem, internet voor afzet van buit)*
- *Heeft men bij de opsporing gebruik kunnen maken van ICT middelen? (Bijv. van navigatiesysteem van verdachten of andere digitale sporen?)*
- *Facebook/sociale media?*

8 Informatie-uitwisseling

Internationale samenwerking – algemeen

- *Is informatie uitgewisseld met internationale partners?*
- *In welke fase van het onderzoek?*
- *Om welke informatie ging het?*

Rechtshulpverzoeken (RHV)

- *Zijn rechtshulpverzoeken ingediend?*
- *Waar gingen die over?*

Hoe verliepen die RHV?

Samenwerking met landen van herkomst

- Is informatie uitgewisseld met de landen van herkomst van verdachten?
- Welke informatie is uitgewisseld?
- Hoe verliep die informatie-uitwisseling?

Samenwerking met Europol

- Is informatie uitgewisseld met Europol?
- Welke informatie is uitgewisseld?
- Hoe verliep die informatie-uitwisseling?

Samenwerking andere politieregio's

- Is informatie uitgewisseld met andere regio's?
- Welke informatie is uitgewisseld?
- Hoe verliep die informatie-uitwisseling?

Samenwerking met gemeenten

- Is informatie uitgewisseld met gemeenten?
- Zo ja, in welke fase van het onderzoek en waarom?
- Welke informatie is uitgewisseld?
- Hoe verliep die informatie-uitwisseling?

Bedrijven

- Is informatie uitgewisseld met bedrijven?
- Zo ja, in welke fase van het onderzoek en waarom?
- Welke informatie werd uitgewisseld?
- Hoe verliep die informatie-uitwisseling?